בית יעקב

ליטעראַרישע שריפט פאַר שול און היים

דינט די ענינים פון בית־יעקב שולן און אָרגאַניזאַציעס בנות אגודת־ישראל אין פּוילן

רעדאַקטירט דורך א. ג. פרידנזאָן

לאָדזש־וואַרשע־קראָקע | ב״ה כסלו תרצ״ט | נומער 152 | זעכצנטער יאָר־גאַנג

במשך דעם היינטיקן חודש מוז אין יעדן אָרט מיטן גרעסטן דערפאָלג דורכגעפירט זיין די תרומת־חברה־אַקציע אויפן יאָר צ״ט

פאַר דער אַנטשיידונג

א וואולקאַן האָט אויסגעבראָכן אין אייראָפּע, און עס ציטערט די ערד... די גיוועזענע מדינה פון קולטור, פון ציוויליזאַציע, פון וויסנשאַפט און קונסט. די גיוועזענע מדינה־ביז מענטשן, איז פאַרשלונגען גיוואָרן דורך די גרויזאַמע לאַווע פון רשעות, פון שלאַנג[illegible]. וועלכע האָבן איר פאַרפליצט פון אַלע זייטן...

אויף דעם גרויסן חורבן פון קולטור און ציוויליזאַציע, איז צוריק אויפגעשטאַנען צום לעבן די ווילדע מערדעריי־קאַמפּאַניע פון אכזריות. דאָס פאַר טויזנט יעריקע גערמאַניע מיט זיינע פון רציחה פאַרגאָסענע אויגן, די ברוטאַלסטע, די אומהיטיקסטע פון דער חיות־וועלט, די מאַלפּע, וועלכע שטאַמט פון דער מענטשלעכער ראַסע...

ס׳האָט אַרויסגעשטעקט איר טויטן־קאָפּ פון אירע פינצטערע לעכער, פון איר אַלטן, לאַנג פאַרגעסענעם קבר די אור־ווילדע אָריגינעלע רשעות, כדי נאָך אַמאָל אַ קוק צו טון אויף דער ליכטיקער־וועלט, איידער זי וועט פאַר־שוואונדן ווערן אויף אייביק, כדי נאָך איין מאָל „אויף אַ גיזעגענונג“ אָפּצו־טאַנצן איר העסלעכן און אומהיטיקן משוגעים־טאַנץ, דעם טאַנץ פון מאָרד און רויב און סאַדיסטישע עינויים און אויסלאַכן און באַשפּייען די מאַיעס־טעט פון דעם צלם האנושי, איידער עס לויפט אָן איר לעצטער טאָג, איר בייזער שוואַרצער סוף...

עס קומט אָן, עס דערנענטערט זיך איר לעצטער טאָג! עס וואַרפט אָן אויף איר זיין נאָענטקייט אַ ווילדע טויט־שרעק! און ווילד־משוגע פון שרעק איז איר באַפאַלן אַ שרעקלעכע פוריע, און זי איז אויפגעשפּרונגען צו איר לעצטן פאַרצווייפלטן קאַמף, קיינן מענטשלעכקייט אין מענטש און קיינן מענטשן, כדי איינער פון די ביידע אייביק זיך באַקעמפנדיקע כוחות, ליכט און פינצטערניש, זאָל ענדלעך פאַלן, אויסהויכן זיין נשמה אויף אייביק, אַזוי וועט עס אויך מוזן גישען...

פון וואַנען דען האָט עס גיקענט קומען אַזאַ מיאוסע פאַרשעמונג איבער דעם גאַנצן מין האנושי? פון וואַנען — אַזאַ פאַרשטומעניש פון גיוויסן און אַזוי פיל, אַזוי פיל הערצער, וועלכע רופן זיך אָן מענטשלעכע הערצער?! פון וואַנען אַזאַ ביטערע, דורך קיינעם נישט גיאַנטע מפּלה פון דעם כבוד פון דער קרוין פון דעם ערד־קויל, די גרויסע מיוחסדיקע אייראָפּע, פון דעם כבוד פון אַלע אירע דערגרייכונגען, ווערטן, שיינע מאַניערן? פון וואַנען אַזאַ ווילדער שפּיי אין פּנים אַלע איידעלע גייסטער פון דער מענטש־הייט און דער גאַנצער מענטשלעכער גישיכטע, — אויב נישט וויל עס האָט אויפגיבליצט און זיך צופלאַקערט דער העלישער פייער פון רשעות

מיט דער גרעסטער קראַפט.—שטייענדיק אויפן ראַנד פון אונטערגאַנג, פון איר אַנטגילטיקן שוואַרצן סוף?...

דאָס איז דער גרויסער, דראַמאַטישער גיראַנגל פון אחרית הימים!

עס האָבן די בייזע פינצטערע כוחות אינסטינקטיוו דערפילט זייער נאָענטן סוף [illegible] די שיף־שרצים אַ נאָענטע גיפאַר, אַ קאַטאַסטראָפע... און ווער ס׳האָט אויגן צו זען און אויערן צו הערן, איז נישט פאַרבלענט און פאַרטויבט פון דעם גרויסן שטורים וועלכער גייט איבער וועלט און מענטש, דערזעט און הערט אַז עס גישען פאַר אונדזערע אויגן גרויסע זאַכן; די נביאות פון די חכמי הגמרא אויף דעם אחרית הימים ווערן אויס גיקריצט אויף דער גישיכטע פון אונדזערע טעג...

דאָ שפּילט זיך אָפּ די מלחמה לד׳ בעמלק! עמלק מאָרדיט, עמלק פּייניגט, עמלק רויבט, ברענט און פאַרניכטעט — בחר לך אנשים וצא הלחם בעמלק!... דאָס איז דיין מעכטיק גיווער אין דעם גרויסן קאַמף!

עמלק ברענט בתי־כנסיות און בתי־מדרשות. ער האָט שוין אַמאָל אויך פאַרברענט דעם בית־המקדש, ירושלים אין חורבות פאַרוואַנדלט, אָבער אונדז, דאָס אייביקע פאָלק פון ג—ט, האָט ער נישט באַוויזן צו פאַרניכטן —ער האָט פאַרניכטעט ירושלים, און מיר האָבן גיענטפערט מיט אויפבויען יבנה! אַזוי מוז זיין אונדזער ענטפער אויך היינט! שטאַרקן און פעסטיקן אַלע אַנשטאַלטן אין וועלכע עס ווערט גיפלעגט דער קיום פון רוח ישראל סבא! בויען און אויפהאַלטן מיט אַלע אונדזערע כוחות אונדזערע חינוך־פעסטונגען, וואַרפן אין קאַמף אונדזער אומבאַזיגבאַר גיווער, אונדזער גייסט, דער גייסט פון דער תורה, פון צדק ומשפט, דאָס גרויסע גיווער דורך וועלכן ס׳וועט פאַלן און אומקומען און אויף אייביק פאַרשווינדן די ממשלת זדון מן הארץ!...

טויבע, הערט! בלינדע, עפנט אויף אייערע אויגן און זעט! עס גייט אַ חורבן אויף די כוחות, עס גייט אַ טויט אויפן טויט, עס דערנענטערט זיך דער לעצטער טאָג פון דער רשעות אויף דער וועלט!...

עס קומט דאָס לעצטע, אַנטשיידנדיקע וואָרט פון דעם שופט כל הארץ, זיין לעצטער, אַנטגילטיקער חשבון מיט דער רשעות, מיט דער גימיינקייט און נידערטרעכ־טיקייט אויף דער ערד, פאַר איר שוואַרצן פינצטערן סוף!...

„זיי דו פוילן, דאָס בעסטע, גירעכטסטע פאָלק״

1938 צוואַנציק יאָר פוילישע אומאָפּהענגיקייט 1918

פון ד״ר העשעל קלעפּפיש

צוואַנציק יאָר זענען אַוועק זינט פוילן האָט צוריקגעווינען איר זעלבסטשטענדיקייט. 11 נאָוועמבער 1918 איז אַ גרויסע דאַטע אין דער פּוילישער געשיכטע. די קייטן פון פאַרשקלאַפונג זענען אַראָפּגעפאַלן, די פרייהייט האָט אויפגעלעבט. אין די געשיכטע-ביכער וועט איר געפינען אַ גענויע שילדערונג ווי אַזוי און צוליב וואָסערע פּאָליטישע סיבות פּוילן איז אין נאָוועמבער 1918 ווידער אַריינגעטרעטן אין דער רייע פון די פרייע פעלקער. אין די געשיכטע-ביכער וועט איר זיך דערוויסן, אַז פּוילן האָט אויפגעלעבט צוליב דעם אויסגאַנג וואָס די וועלט-מלחמה האָט אָנגענומען, עס זענען צושמעטערט געוואָרן די טיראַנען, וואָס האָבן איבערן פּוילישן לאַנד געהערשט, עס זענען רואינירט געוואָרן די מלוכות, וואָס האָבן צו פּוילנס אויפלעבונג נישט דערלאָזט... אָבער גלייבט נישט אין אַלץ וואָס די געשיכטע-ביכער קלערן אייך אויף מיט טרוקענער גענויעקייט. די צוזאַמענקייטלונג פון די סיבות און פּאַסירונגען איז נאָך אַלץ נישט גענוג פאַרשטענדלעך און דורכזיכטיק. געשיכטע איז ווייט נישט קיין בלויזער צוזאַמענשטעל פון דאַטעס און פאַקטן. איבער אירע בלעטער שוועבט אַן־אומזעבאַרער גייסט, דער דאָזיקער גייסט איז: היסטאָרישע גערעכטיקייט. פּוילן איז אויפגעשטאַנען צום לעבן נישט נאָר צוליב די אָדער יענע פּאָליטישע סיבות. פּוילן איז אויפגעשטאַנען, ווייל דער תחית המתים פון פּוילישן פאָלק איז געווען אַן־אַקט פון היסטאָרישער גערעכטיקייט.

אין אַ שאַבלאָן ווערט אין אונדזערע טעג פאַרוואַנדלט דאָס אַלטע גרויסע וואָרט: נס. דעמאַגאָגן מיסברויכן מיטן דאָזיקן באַגריף. אָבער נישט עפּיס אַנדערש, ווי אַ נס איז דאָך געווען די אויפלעבונג פון פּוילן.

אין דער וועלט-מלחמה האָבן צווישן זיך געקעמפט צוויי גרויסע פעלקער-גרופּן. פון איין זייט זענען געשטאַנען די אַזוי גערופענע צענטראַלע מלוכות: דייטשלאַנד, עסטרייך, טערקיי, בולגאַריע. פון דער צווייטער זייט זענען געשטאַנען די אַ. ג. קאָאַליציע-מלוכות: ענגלאַנד, פראַנקרייך, איטאַליע, רוסלאַנד און אַנדערע. אין נאָוועמבער 1918 איז די מלחמה אָפּגעשטעלט געוואָרן. די זיגער זענען געווען די קאָאַליציע-מלוכות. אָבער די איינציקע צווישן זיי וואָס האָט אין דער מלחמה געליטן פון אַ טיפער אויפרודערונג און אַרויס פון שלאַכטפעלד מיט. אַ פאַקטישער מפּלה איז געווען — רוסלאַנד, דאָס צאַרישע רוסלאַנד.

אַזוי-אַרום זענען אין דער מלחמה באַזיגט געוואָרן אַלע דריי מלוכות, וואָס האָבן אין די לעצטע יאָרצענדליקער פון אַכצנטן יאָרהונדערט צושניטן דעם לעבעדיקן גוף פון פּוילן: עסטרייך, דייטשלאַנד, רוסלאַנד.

די דריי וואָס האָבן די פאַרברעכערישע צוטיילונג פון פּוילן אָדורכגעפירט, זענען איצט אַליין צובראָכן און צופּיצלט געוואָרן.

די דריי האָבן דעם ביטערן און פאַרדינטן באַצאָל באַקומען. באַקומען — נישט ווייל „אַט גראָד אַזוי״ האָט די וועלט-מלחמה זיך פאַרענדיקט, נאָר באַקומען דערפאַר ווייל אין נאָוועמבער 1918 האָט זיך אָפּגערופן די שטים פון דער היסטאָרישער גערעכטיקייט.

• • •

טאַקי אין דער דערוואַרטונג פון דער היסטאָרישער גערעכטיקייט האָט דאָס פּוילישע פאָלק געלעבט אין די שווערע און פינצטערע קנעכטשאַפט-יאָרן. אין די טריבסטע מאָמענטן פון פאַרצווייפלונג, איז דער טרוים אויף אַ פרייע פּוילן נישט איבערגעריסן געוואָרן. „נאָך איז פּוילן נישט פאַרלוירן״ — מיט די ווערטער האָט זיך אָנגעהויבן דער מאַרש, מיט וועלכן די לעגיאָנען פון דאָמבראָווסקי זענען געגאַנגען אין קאַמף. נאָך איז פּוילן נישט פאַרלוירן, ווייל עס איז אוממעגלעך, אַז רשעות זאָל כסדר רעגירן, אַז פויסט זאָל כסדר ענטשיידן, אַז דער טאָג פון מאָנונג און משפּט זאָל דאָך נישט קומען פאַר די אַכזרים.

אַט דער עקשנותדיקער גלויבן אינעם נצחון פון די גערעכטע איבער די שטאַרקע ציט זיך ווי אַ רויטער פאָדעם דורך די ווערק פון פּוילנס גרויסן דיכטער, וואָס זענען אָנגעשריבן געוואָרן אין די יאָרן פון אונטערדריקונג. בלעטערט אין די שריפטן פון מיצקיעוויטש, סלאָוואַצקי, וויספּיאַנסקי, פון יעדן בלאַט וועט צו אייך רעדן די פעסטע איבערצייגונג, אַז דער טאָג פון אויסלייזונג איז נאָענט פאַר פּוילן; פון יעדן בלאַט וועט צו אייך שרייען די גרויסע זיכערקייט: טראָץ אַלץ און צו להכעיס אַלע פיינט און פיינטלעכע באַדינגונגען, מיר וועלן אויפלעבן, וואָרן—מיר זענען די גערעכטע...

צי קענען מיר זיך היינט פאָרשטעלן וואָסער מערקווירדיקן איינדרוק עס האָבן געמאַכט למשל מיצקיעוויטשס „שריפטן פון דער פּוילישער וואַנדערונג״ אין דער צייט ווען זיי זענען דערשינען? די תּקופה — באַ פינצטערע. אַט נאָר וואָס איז אין בלוט דערטרונקען געוואָרן דער אויפשטאַנד פון יאָר 1830 די קעמפער זענען אָדער געטויט געוואָרן אָדער פאַרשיקט געוואָרן אָדער אין תּפיסות פאַרשפּאַרט געוואָרן. נאָך אַ האָפענונג איז ברוטאַל איבערגעריסן. אָבער אין זיינע „שריפטן פון דער פּוילישער וואַנדערונג״ שפּינט אַדאַם מיצקיעוויטש מערקווירדיקע געדאַנקען. ער שרייבט, אַז זייער קורצזיכטיק זענען די וואָס גלייבן מיטן כּוח פון וואָפן און פויסט תּמיד צו הערשן איבער די שוואַכע און גערעכטע, אַז זייער טעמפּ[...] זענען די. וואָס דענקען, אַז אין דער געשיכטע קענען אימפּעריעס לאַנג זיך שטיצן אויף פייער און בלוט. אַז זייער נאַריש זענען די וואָס טראַכטן נישט וועגן דעם דין וחשבון, וואָס זיי וועלן מוזן אָפּגעבן פאַר זייערע זינד און פאַרברעכנס. ער שרייבט, אַז ליידן זענען הייליק, ליידן פון אַ יחיד זענען הייליק און נאָך הייליקער זענען ליידן פון פאָלק. „פּוילן איז דער געקרייציקטער צווישן די פעלקער״. - און איר ווייַ און פּיין און טרער וועלן נישט געשאַנקען ווערן. וועלן זידן און קאָכן און מאָנען...

און אַט דער מעכטיקער גלויבן אינעם ענדגילטיקן נצחון פון די ליידנדע האָט זיך דאָך געטראָגן פון אַלע ביכער, וואָס זענען אין יענע יאָרן פון צער און צאָרן געשריבן געוואָרן.

וואָס [...] די [...]פאַנטן האָבן זיך באַצויגן צום פּוילישן מענטש, וואָס גרויזאַמער עס זענען געוואָרן זייערע פאַראָרדנונגען, וואָס סאַדיסטישער זייערע גזירות, אַלץ שטאַרקער איז געוואַקסן די זיכערקייט, אַז די פרייהייט גייט אויף.

און אַזוי כאַראַקטעריסטיש איז דער פאַקט: די פּוילישע שריפטשטעלער פון דער קנעכטשאַפט-תּקופה האָבן נישט בלויז די אָנרוקנדיקע אויפלעבונג דערוואַרט. זיי האָבן געמאָלט דאָס בילד פון פרייען פּוילן. פילאָזאָפן האָבן באַגרינדעט די יסודות, וואָס אויף זיי וועט זיך די נייע מלוכה שטיצן. די רעכטטעאָרעטיקער האָבן פאָרמולירט דאָס רעכט וואָס וועט אין פּוילן פאַרפליכטן. שריפטשטעלער האָבן געשילדערט דאָס לעבן אויף דער פרייער פּוילישער ערד, געשילדערט ווי אַזוי וועלן אין נייען באַנייטן פּוילן די מענטשן זיין, ווי אַזוי — די פירער, ווי אַזוי — אַפילו — די גאַסן, ווי אַזוי — די הייזער, ווי אַזוי — אַפילו — די פענצטער...

פּוילן איז געווען אַ רעאַלע זאַך. מ-האָט וועגן איר, ווי וועגן אַ רעאַלער זאַך געשריבן. וואָרן — רעאַל איז דאָך געווען די גערעכטיקייט, דורך וועלכן דאָס וואונדער האָט געדאַרפט געשען...

נישט בלויז די פּאָעטן זענען פון אַזאַ גלויבן געווען צואוואַרימט און צוגליט. אויך די קעמפער, די מענטשן פון טאַט האָבן פאַקטיש מער ווי דעם דאָזיקן גלויבן נישט פאַרמאָגט. די קעמפער האָבן זיך אין פאַרשידענע צייטן אויפשטאַנדן אָרגאַניזירט, אָבער האָבן זיי דען נישט פאַרשטאַנען אַז די פיזיששטאַרקערע זענען די פיינט, אַז די פיינט האָבן געוועהר. סאָלדאַטן, מאַכט? — און איז נישט דען דאָס איינציקע, אין וואָס זיי זענען דעם שונא איבערגעשטיגן, געווען נאָר דער גלויבן אין דער גערעכטיקייט? — איז נישט דען דאָס איינציקע, וואָס האָט אין זייער האַרץ די פלאַמיקע האָפענונג אָנגעצונדן, געווען נאָר — די גערעכטיקייט, אַז די עוולות בלייבן נישט שטענדיק אין דער געשיכטע? —

• • •

און ווייל ווי אַן-אַקט פון היסטאָרישער גערעכטיקייט איז באַטראַכט געוואָרן שוין בלויז די אויפלעבונג פון פּוילן, איז לייכט פאַרשטענדלעך, פאַרוואָס דאָס נייע פּוילן איז סיי דורך די פּאָעטן, סיי דורך די קעמפער אין דער צייט פון אונטערדריקונג פאָרגעשטעלט געוואָרן, ווי די קומענדיקע לעבעדיקע פאַרקערפּערונג פון גערעכטיקייט.

דאָס נייע פּוילן וועט שטאַרק זיך אונטערשיידן פון די אַלע מלוכה-אָרגאַניזמען, וואָס האָבן די מאַכט פאַרוואַנדלט אין אַ סימבאָל פון ברוטאַלקייט; דאָס נייע פּוילן וועט אין שפּיץ פון דער מלוכה אויפהייבן די אידעאַליסטישע און עטישע ווערטן, וואָס ווערן דורך אַנדערע הערשער און פעלקער געשענדעט, געלעסטערט; דאָס נייע פּוילן וועט דאָס אויסדערוועלטע פאָלק, די אויסדערוועלטע מוסטער-מלוכה זיין...

אַט אַזאַ קאָנצעפּציע איז אויסגעבויט געוואָרן אין פאַרגאַנגענעם יאָרהונדערט דורך פּוילישע דענקער און דיכטער: די אויסדערוועלטקייט האָט מיט גאָרנישט דערמאָנט די איצט-מאָדישע ראַסן-טעאָריעס: זי האָט קיין שייכות נישט געהאַט מיטן איצט-פלייצנדיקן שאָוויניזם. זי האָט באַטייט: די ליידן פון פּוילישן פאָלק האָבן אַ זין, אַ ווערט. פּוילן איז געפאַלן, כּדי אויפצושטורעמען און אויפטרייסלען דאָס טעמפּע געוויסן פון די פעלקער. פּוילן וועט אויפשטיין, כּדי אַ נייע תּקופה צו ברענגען, כּדי אויף נייע רעלסן די מענטשהייט אַוועקצופירן, כּדי אַ מוסטער פאַר אַלעמען צו זיין...

אין אַ קורצן פערז האָט די דאָזיקע מיסיע אויסגעדרוקט וויספּיאַנסקי: „און פון אַלע פעלקער דאָס בעסטע פאָלק״...

בינוי די זעלבע שורה וועט איר געפינען כמעט ביי אַלע פּוילישע טרוימער פון דער קנעכטשאַפט-צייט. דאָס נייע פּוילן וועט נישט זיין סתּם אַ פּונקט אויף דער אייראָפּעאישער מאַפּע. זי וועט מיט זיך פאָרשטעלן די אינסטיטוציע פון גערעכטיקייט און מאָראַל און מענטשלעכקייט. שיינקייט וועט זיך טראָגן פון די ווינקלען. דער נאָמען „מענטש״ וועט דאָ זיין עכטן ווערט און גלאַנץ באַקומען. דער לעצטער פון פּוילנס גרויסע טרוימער איז געווען סטעפאַן זשעראָמסקי, און ביי אים האָט דאָס נייע פּוילן אָנגענומען דאָס סימבאָלישע בילד פון גלעזערנע הייזער. הייזער, אין וועלכע עס פלייצט אַריין זון, הייזער, וואָס טינקען זיך אין ליכט-שטראַלן. הייזער, אין וועלכער עס זיצן זאַט-צופרידענע, פרידלעכע, גערעכטע מענטשן...

• • •

אַט דער שטורעם צו גערעכטיקייט, וואָס איז געגאַנגען [...] פון פּוילישן קאַמף פאַר פרייהייט און זעלבסטשטענדיקייט, האָט טאַקע מיטגעריסן נאָך זיך די [...] גרויסע יידישע מאַסן. די יידן האָבן זיך באַטייליקט אין יעדן קאַמף פאַר דער פּוילישער פרייהייט, ווייל זיי האָבן זיך באַטראַכט ווי זין פון דער פּוילישער ערד, ווייל זיי האָבן צוגלייך מיט די פּאָליאַקן געווייטיקט אויפן אונטערגאַנג פון דער זעלבסטשטענדיקייט, ווייל זיי האָבן ווי די פּאָליאַקן געבענקט צו דער אומאָפּהענגיקייט. אָבער נישט קיין קליינע ראָל אין דעם מאַסנהאַפטן אָנטייל פון יידן אין די פּוילישע פרייהייטס-געדאַנקען, האָט אויך געשפּילט — דער גערעכטיקייטס-אַטעם, מיט וועלכן די געדאַנקען זענען געווען באַהויכט.

דער פּוילישער פרייהייטס-העלד טאַדעאוש קאָשציושקאָ האָט דער ערשטער אָפּגעשאַצט דאָס געמיינזאַמעס וואָס פאַרבינדט אין קאַמף די יידן און די פּאָליאַקן. אין די בין-השמשות-טעג פון פּוילנס פרייהייט, האָט קאָשציושקאָ אָרגאַניזירט אַן-אויפשטאַנד געגן דער צאַרישער מאַכט. יידן האָבן פרייוויליק זיך געשטעלט אין די רייען פון קאָשציושקאָס מיליטער, וואָונדער פון העלדישקייט באַוויזן, מיט הערואיזם פאַרטיידיקט די געפערלעכסטע פּאָזיציעס. איינער אַ פּוילישער כראָניקער פון יענער צייט, קאַרפּינסקי גיט איבער, אַז יידן האָבן נאָך געטרייער און ענטוזיאַסטישער—אין אַ ריי פאַלן—דערפילט זייער אויפגאַבן ווי די אַנדערע זעלנער. אויך אַ באַזונדערער יידישער פּולק איז דאַן אַנטשטאַנען, דער פּולק פון בערעק יאָסעלעוויטש. דער פּולק וואָס האָט מיט אַ וואונדערבאַרער גבורה זיך געשלאָגן געגן שונא און אין בלוט אָפּגעגאַנגען אין דער שלאַכט ביי פּראַגע. קאָשציושקאָ האָט איבער דער דאָזיקער העראָאישער צוגעבונדקייט פון יידן צו דער פּוילישער זאַך זיך פאַרטראַכט. ער האָט זיך פאַרטראַכט פאַרוואָס אַט די יידן מיט בערד און פּאות, אין כאַלאַטן און גאַרטלען קעמפן מיט אַזאַ פאַראַכטונג פאַרן טויט. קאָשציושקאָ האָט געשריבן: „נישטאָ קיין בעסערער באַווייז אַז אונדזער זאַך איז אַ הייליקע און גערעכטע, ווי דער פאַקט, אַז די יידן, וועלכע זענען אָפּגעזונדערט פון אונדז דורך רעליגיע און מנהגים, קומען צו אונדז פרייוויליק און ברענגען זייער לעבן פאַר אַ קרבן... ווען וואַרשע האָט זיך געראַנגלט אין אַ בלוטיקן קאַמף מיט די רוסן האָבן זיי געכאַפּט פאַר די שווערדן און העלדיש געקעמפט מיטן שונא ד[...] ווייזנדיק דער גאַנצער וועלט, אַז דאָרט וואו עס האַנדלט זיך וועגן מענטשןרעכט, קאַרגן זיי נישט זייער בלוט״...

דאָס איז געווען דער ערשטער באַוואָפנטער אויפשטאַנד פון פאַרקנעכטישן פּוילן געגן די אָקופּאַנטן עס זענען שפּעטער אָרגאַניזירט געוואָרן אַנדערע אויפשטאַנדן, וואו יידן האָבן נישט געפעלט. יידיש בלוט האָט זיך מיט פּויליש בלוט צונויפגעמישט. די זעלבע ליבע צו דער ערד האָט ביידע אין די קעמפער-רייען גערופן. די זעלבע ליבע צו דער פרייהייט, די זעלבע ליבע צו דער גערעכטיקייט.

אין יאָר 1830 האָבן יידן זיך אָפּגערופן ווידער מיט דעם פּראָיעקט צו שאַפן אַן-אייגענעם פּולק, און אין דער שטאָט-גוואַרדיע, אין וואַרשע, מוסטערהאַפט די דינסט-פליכטן דערפילט. דער קאָמאַנדיר אָסטראָווסקי האָט געשריבן: „אַלע אָפיצירן און זעלנער האָבן באַשטעטיקט אַז יידן האָבן זיך אַרויסגעוויזן ווי העלדישע נאָכפאָלגער פונים העלדישן דוד המלך״...

אין יאָר 1863 האָבן יידן זיך אָפּגערופן: „דאָס איז אַ יידישער אויפשטאַנד״ — האָבן צוגעטראָגן זייערע רעגירונגען די אויסלענדישע דיפּלאָמאַטן, וואָס האָבן זיך געפינען דאַן אין פּוילן. אַלע טיילן פון דער יידישער געזעלשאַפט זענען מיט דער פרייהייטס-כוואַליע מיטגעצויגן געוואָרן. דער האַלב-אַסימילירטער ראַבינער יאַסטראָוו איז פאַר זיין פּאַטריאָטיזם דורך דער רוסישער מאַכט אַרעסטירט געוואָרן. אָבער אין תּפיסה איז אויך אָפּגעפירט געוואָרן דער וואַרשאַווער אָרטאָדאָקסישער רב הרב בעריש מייזעלס. די געפאַר פון תּלי׳ האָט איבער אים געפאָכעט. יידן האָבן מיט גרויסע נדבות זיך באַשטייערט פאַר דעם אויפשטאַנד, יידן האָבן דעם חוב פון געלט אין בלוט באַצאָלט. יידן זענען אַפילו אין דער פּוילישער אויפשטאַנד-רעגירונג געווען. אַן־אומגעוויינלעכע היסטאָרישע מאַניפעסטאַציע פון יידיש-פּוילישער פאַרברידערונג איז געווען דער דאָזיקער אויפשטאַנד פון יאָר 1863.

אין יאָר 1905 האָבן יידן זיך אָפּגערופן. אין די קאַמפס-גרופּן מיט וועלכע ס-האָט אָנגעפירט דער שפּעטערדיקער פּוילישער מאַרשאַל יוזעף פּילסודסקי האָבן זיך געפינען יידן. אין די דרייסטע און געוואַגטע אַקציעס, וואָס זענען דורך יוזעף פּילסודסקי אונטערגענומען געוואָרן, אין זיין האַרטן געראַנגל געגן דער צאַרישער מאַכט האָבן יידן זייער אָפּפערוויליקע מיטהילף געגעבן.

אין יאָר 1914 האָבן יידן זיך אָפּגערופן. פּילסודסקי אָרגאַניזירט די לעגיאָנען, יידן טרעטן אַריין פרייוויליק עס זענען פאַרבליבן דאָקומענטן וואָס זאָגן עדות וועגן דער העלדישקייט מיט וועלכער די יידישע לעגיאָנען האָבן געקעמפט, און אונטער די דאָזיקע דאָקומענטן זענען אונטערגעשריבן די סאַמע באַגלויבסטע עדות. איבער [...] איינעם אַ יידישן לעגיאָניסט, יצחק יונגערמאַן פון בענדין, האָט אַרויסגעגעבן אַ מיינונג [...] מאַרשאַל רידז-שמיגלי. אַ מיינונג אַזאַ: „אַלס סאַניטאַר-קאַפּראַל האָט ער אין אַלע שלאַכט[...] געשטעלט זיין אייגן לעבן אין געפאַר כּדי צו ראַטעווען די פאַרוואונדעטע. ער האָט [...] זיך אויסגעצייכנט מיט זיין גרויסער העלדישקייט, מיט זיין אויסערגעוויינלעכער [...]דרייסטקייט און איבערגעגעבענער אַרבעט. עס איז נישט געווען פאַר אים קיין צו-[...]שטאַרק פייער...״ נאָך וועגן אַנדערע יידישע לעגיאָניסטן האָבן דער מאַרשאַל רידז-שמ[...]יגלי און די מיליטערישע מאַכט מיט דער העכסטער אָנערקענונג זיך אויסגעדרוקט.

אין די לעצטע יאָרן פון זיין לעבן האָט מיצקעוויטש געשריבן: „איך קען מיר נישט פאָרשטעלן אַ פּוילן, וואָס זאָל לעבן און עקזיסטירן אָן יידישער מיטהילף און יידיש-פּוילישער בשותּפותדיקער אָנשטרענגונג...״

און עס איז דאָך איבעריק צוצוגעבן, אַז מיצקעוויטש האָט אַזוי געשריבן, ווייל ער האָט געזען וואָסערע קרבנות יידן זענען גרייט צו ברענגען און ברענגען פאַר דער פּוילישער פרייהייט.

צוואַנציק יאָר נאָך דער דעראָבערטער זעלבסטשטענדיקייט, האָט דאָס נייע פּוילן צו פאַרצייכנען גרויסע און באַדייטנדע דערפאָלגן אין דער אינטערנאַציאָנאַלער פּאָליטיק, אין דער אינערלעכער אויפבוי־אַרבעט, אין דערווירטשאַפט.

פּוילן איז אויפגעוואַקסן, אַ מעכטיקער פאַקטאָר אין אייראָפּע געוואָרן.

צום צוואַנציקסטן יאָרטאָג דריקן מיר אויס צוזאַמען מיט אַלע בירגער פון לאַנד אונדזער צופרידנקייט איבער די אַרבעט וואָס איז אָפּגעטון געוואָרן, און אונדזער האָפענונג, אַז נאָך די ערשטע חבלי־לידה=ווייען וועט פּוילןווירקלעך אויסוואַקסן אין אַ מוסטער פאַר די פעלקער, לויט דעם אויסדרוק פון פּוילנס גרויסע דיכטער און טרוימער.

אָבער צום צוואַנציקסטן יאָרטאָג דערלויבן מיר זיך צו דערמאָנען: אַ „מוסטער פאַר די פעלקער״ האָט פאַר די גרויסע פּוילישע גייסטער באַטייט נישט בלויז—אַ פּאָליטיש-שטאַרקע, אַ מעכטיק באַוואָפנטע און ווירטשאַפטלעך אָרגאַניזירטע מלוכה: אַ „מוסטער פאַר די פעלקער״ האָט אויך באַדייט: „און פון אַלע פעלקער זיי דו, פּוילן, דאָס בעסטע פאָלק. דאָס גירעכטסטע״...

צי זענין מיר נאך אַן־עם הספר ? י. ל. ארלעאַן

ויותר מהמה בני הזהר — מהומה, שכל המכניס בתוך ביתו יותר מכ"ד ספרים, מהומה הוא מכניס בביתו. (מדרש רבה קהלת יב).

די שרייבער פון דער יידיש-וועלטלעכער ליטעראַטור זענין ביטער פאַרצוויפלט.

אויפן יידישן „ביכער-מאַרק" איז אַנטשטאַנין אַ מוראדיקער קריזיס. דער אייראפעיזירטער ייד, דער זון פונים צווייטן דור נאָך דער „השכלה", האט פאַרלוירן דעם אינטערעס פאַר דער שיינער ליטעראַטור אין יידיש. די פאַלי-צעס אין די פאַרלאַגן ברעכן זיך פון די אָפגעדרוקטע ווערק, אַפילו פון די קלאַסישע. קלענער ווערט מיט יעדן טאָג די צאָל אָמאַטארן אויפן „יידישן" בוך. די דאזיקע דערשיינונג איז פאַר דער ליטעראַרישער משפחה גיקומין אומגע-ריכט. די פעטער און זיידיס פון די היינטיקע ליטעראַטן האבן אין זייער השכלה-אַרבּיט גילייגט גרויסע האפנונגין אויף דער איינגיבּוירינער טבע פונים יידישן פאלק. זיי האבן זיך צוגיקוקט צו דער וואונדערלעך-רעספעקטפילער באַציאונג פונים פרומין ייד צום גידרוקטן ווארט. נישט בלויז דאָס נוצלעכע ספר, נאר אפילו „שמות", וואָס ווערן שוין נישט גיברויכט, האט ער מיט אויסערגיוויינטלעכן יראת-הכבוד גישאַניוועט. דער אָרימסטער, וואָס האט גילעבט אין די ערגסטע באַדינגונגין, האט ווי עס איז איינגעריכטעט ביי זיך אַ הויז-ביבליאָטעק, וואָס האט גיגאָלטן אַלס די שענסטע צירונג אין שטוב. און אט האבן די משכּילים גיגלויבּט, אַז אומבּייטנדיק דאָס יידישע ספר אויף אייראָ-פעאישער ליטעראַטור וועט דאך בלייבן די אַלטע פאלקס-באַציאונג צום מאָ-דערנים בוך; אַ באַציאונג וואָס גאַראַנטירט דעם פאלק צו שטיין אין אינטע-לעקטועלן זין אויף דער העכסטער מדרגה פון דער אייראפעאישער קולטור-אַנטוויקלונג.

תחלת האבן זיי זיך אפילו נישט גינאַרט. דער ערשטער דור פון השכלה איז, בנוגע דער באַציאונג צו ביכער, נישט ווייט אַוועק פון די פרומע עלטערן. דער משכּילזירטער צולאזענער ישיבה-בחור, וואָס האט באַקומין קעלבערנע התפעלות פאַר אַ פרעמד-ווארט, האט אַרויסגיוויזן נישט קיין קלענערע מסירת נפש צום נייעם בוך, ווי זיינע עלטערן צום אמת יידישן ספר להבדיל.

מ׳האט אַלזא גיקענט מיינין, אַז די מאָדערנע ליטעראַטור ווער[illegible] דאָס ווערן די רעכטלעכע יורשטע פון יענים פיינים מערקווירדיר[illegible] [illegible] שטריך אינים יידישן כאַ-ראַקטער, פון דעם פיעטעטס-גיפיל און [illegible] ראת-הכבודיקער באַציאונג צום ספר. איז דען אַ וואונדער, וואָס די[illegible] [illegible] ישע ליטעראַטן פון מאָדערנים שניט זענין צוליבן ביכער-אַנטשטאַני[illegible] [illegible] קריזיס אַריינגיפאַלן אין אזא גידריקטער שטימונג. איז דען אַ וואונדער[illegible], וואָס מע איז גיוואָרן דארט באַאומרואיקט איבערן גורל פון יידיש[illegible] פאלקס-גייסט, זעענדיק דערין דעם סימפטאָם פון אַ פולקאָמענער [illegible]טיקער ירידה, און נישט איינים פון זיי איז שוין גיקומין אויפן גידאַנק די פראַגע: צי זענין מיר נאך איצט גיבליבן אַן-עם הספר?

און ווידער האבן מיר די גילעגנהייט צו זען ווי די פאַטענטירטע קינצלער-פסיכאלאָגן קאָנין צומאָלט נישט רעכט אָפשאַצן דעם אייגנטליכן פאלקס-כאַראַקטער. זיי קאָנין גאָרנישט פאַרשטיין, אַז ווי נאַטירלעך ס׳זאל נישט זיין ביים פאלק די חבהדיקע באַציאונג צום ספר, איז זי סוף כל סוף אַ די-רעקטער פועל יוצא פון זיין רעליגיעזן וועלט-קוק. מיטן מאמענט ווען ער בייט אויס די השקפה אויף אַ וועלטלעך-וואַכנדיקע, מוז ער אויך פאַרלירן די בעסטע נאַטירלעכע אייגנשאַפטן. די שעפערישע פאטענץ פון יידישן אינטעלעקט קאָן אַלזא אויף קיין פאַל נישט דערקלערט ווערן בלויז מיט היסטאריש-ביאלאגישע אדער פסיכאלאגישע סבות.

דער רעליגיעזער ייד באַטראַכט זיין ליטעראַטור, אויב מע קאָן זי אַזוי אָנ-רופן, פון אַ גאַנץ באַזונדערן קוק-ווינקל.

תורת ד׳ תמימה — די תורת איז גאַנץ; איין גידאַנק, איין אידעע שנירלט זיך דורך אינים ריזיגן שטויס ספרים, וואָס זענין פאַרפאַסט גיוואָרן אין אַלע דורות פון דער יידישער גישיכטע. דאָס ספר, די תורה שבכתב איז דער מיטלפונקט, דער רעזערוואוּאַר פאַר דער גאַנצער רעליגיעז-יידישער ליטעראַטור. דער גאַנצער ספרים-אוצר איז נישט מער, ווי אַ פירוש צום ספר הספרים. אַלע צוזאַמינגינומין בילדן לויט זייער אינהאַלט איין ספר און נישט פיל ספרים. דער שטאָף איז אומיטום דער זעלבער, אפילו די פארם ענדערט זיך פון איינים צום צווייטן מיט אומבאַדייטנדע ניואַנסן. מיר קענין דעריבער אַזוי לייכט איבערגיין פון תּ״נך צו תלמוד, פון תלמוד צו חכמת ספרד, פון חכמת ספרד צו קבלה, פון קבלה צו שלחן ערוך, פון ע״ש צו חסידות, נישט באַ-מערקנדיק דערביי די גרעניץ-סלופעס, וואָס טיילן אָפּ איין תקופה פון דער צווייטער.

דאָס יידישע ספר אַנטהאַלט אין זיך דעם קלאָר באַשטימטן און אויסגישפּראָ-כינים אידעאַל. דער רעליגיעזער ייד טרעט צו צום ספר אין דער דערוואַרטונג צו גיפינין דאס, וואָס אין תוך איז עס אים שוין באַקאַנט. אַ באַקאַנטן ענין לייענט מע נישט, נאר מ׳לערנט אים. לערנין האט ווידער קיין שיעור נישט; הונדערט מאָל, טויזנט מאָל, דאָס גאַנצע לעבן אפילו. מיטן לערנין שטרעבט מען, נישט צו דערוויסן זיך עפּיס, נאר צו פאַרוואַנדלין דעם תּוכן אין אייגן בלוט, מאַכן עס פאַר אַן-עצמיות פון אייגינים „איך".

די דאזיקע השקפה האט דעם פאלק באַגלייט אויף זיין גאַנצן גישיכטלעכן וועג. אויף דעם גרונט האט זיך אויסגיהעבט אַ שטריך, אַ אינערלעכער גיפיל, וואָס האט גישאַפן ביים פאלק אַזאַ וואונדערבאַרע רעליגיעז-הייליקע באַציאונג צו זיין ספר. די חבה האט זיך ווי אָדערן צושפרייט אינים פאלק און גיוואָרן זיין אייגנטימלעכער כאַראַקטער.

אַזאַ באַציאונג איז אבער אוממעגלעך צו האָבּן צום מאדערן-אייראפעאישן בוך, מעג עס זיין גישריבן אין יידיש אדער אין העבּרעאיש.

דאָס אייראפעאישע בוך, איבערהויפּט דאָס קינצלערישע אַנטהאַלט אַ פאַר-שידנאַרטיקן שטאָף; עס איז פול מיט היפוכים, נגודים און סתירות. דאָס גאַנצע לעבן ווערט גימאָלט מיט אַלע זיינע ליכט- און שאָטן-ווינקלען. אויפן לייענער ליגט ערשט די אויפגאַבּע פונאַנדערצוקלייבן זיך אין דעם שווינדל-דיקן לאַבּירינט פון אָן אַ שיעור אמתן און שקרים. יעד׳ס בוך ברענגט אין תוך עפּעס נייעס. די אידעע פון איינים ווערט דורכן צווייטן צומאָלן ווי שטויב, און אויף איר חורבה בּ׳יט ער אויס אַ נייע[illegible].

דאָ וועט מען נישט אָפּזוכן דאָס [illegible] [illegible] [illegible] סעק איז אַן־אוצר פון אַ רייכער צאָל [illegible] ב׳כער. אַזעלכע ב׳כ׳ר קענין נישט גילערנט ווערן. צום צוו[illegible]יטן מאָל לייענען זענין זיי שוין נישט נ׳י, האבן זיי שוין פאַרלוירן די באַצייבערנדיקע פרישקייט. דער שטאָף אינטערעסירט נאר, אבער בינדט נישט. לייענען קען מען ווידער נישט מער ווי איינמאָל.

אָפּשאַצנדיק אַלץ פון זייער לעבן, קומט טאַקי אויס ביי די אומות העולם וואונדערלעך, וואָס דער ייד זיצט איבער זיין ספר טאָג-טעגלעך און קייט דעם זעלבּן אינהאַלט צום טויזנטסטן מאָל. זיי פאַרשטייען נישט פאַרוואָס דאָס ספר פאַרלירט נישט זיין נאַרנדיקן זאַפט נאָך אַזוי פיל יאָרן.

און אונדזערע „משכּילים" האָט זיך גיחלומט, אַז זיי וועלן אין דער יידישער הויט, אינים יידישן בלוט, אַריינזעצן אַן-אַנדערע נשמה. און אויפן גרונט פון דער דאזיקער אומגילומפערטער הרכבה וועט מען קאַנקורירן מיט די ציווי-ליזירטע פעלקער.

אויב אויף אַ קליינע ווײַלע איז דאָס „טריף פסל" גישלונגין גיוואָרן מיט אומ-גיהוירן דורשט — איז עס נאר גיווען דער כּוח פון אינערציע. דאָס באַווייזט דער איצטיקער קריזיס אויפן יידישן ביכער-מאַרק.

דער מאדערנער יונגערמאַן, וואָס איז גענצלעך דערצויגן גיוואָרן אויף די שויס פון די „משכילים" האט גימוזט סוף כל סוף פאַרלירן דעם חשק צום לייענען, און אַ פשיטא, שוין צו קויפן ביכער. און לגבי דער באַציונג צום בוך האט ער זיך נישט בלויז אַסימילירט, אויסגיגלייכט זיך מיט די נישט-יידן, נאר אַרונטערגיפאַלן מיט פיל מדרגות נידריקער. דער פרעמדער גייסט קאָן זיך נישט איינלעבן מיט די יידישע גיוואוינהייטן און אייגנשאַפטן. דער קריזיס פון יידישן בוך שטייגט אַלזא פראפארציאָנעל פיל אַריבּער דעם נישט-יידישן. דאָס וואָס איז ביי די נישט-יידן נאַטירלעך איז ביי אונדז אומנאַטיר-לעך. אויף אומנאַטירלעכע וועגן קען מען אבער לאַנג קיין פאלק נישט פירן. נאר פאַרמאָגנדיק אונזער תּוכן, קענין מיר בלייבן ביים גאַנצן באַלאַסט שטריכן און אייגנשאַפטן, וואָס צייכנין אונדז אויס פון אַלע אַנדערע פעלקער.

אויף דער פראַגע: „צי זענין מיר נאך איצט אַן־עם הספר?" קען מען נאר ענטפערן:

יא, מיר זענין טאַקי אַ פאלק, וואָס איז ארגאַניש צונויפגיבונדן מיטן באַרימטן

ג-טלעך היסטארישן ספר, מיר וועלן אבער קיינמאָל נישט ווערן אַ סתם

ביכער-פאלק!

דער נר־תמיד פון ווירמייזע (באַלאַדע)

ישׂראל עמיאַט

אין דער אַלטער שול פון וואָרמס,
ביים אָרון קודש אויפן מזרח,
שוין פון יאָרן און יאָרן,
נר־תמידס ברענין צוויי,
„די פרעמדע פלעמלעך" מע רופט זיי.
און מענטשן גופע זענין דאָ שוין,
זיי ניסן צו צום פייער בוימל,
דער פייער קיינמאָל זאל נישט אויסגיין
אַ זכּרון אַט די פלעמעלעך,
צו אַ נס וואָס איז גישעען,
און פון דור צו דור עס שעפטשעט,
טאַטע שטיל צום זונס אויער:

...אַמאָל אַמאָל, מיט לאַנגע דורות,
זענין יידן דאָ גיקומין,
אויף די שיינע רהיין־ברעגן
גיבויט זיך הייזער און פאַלאַצן.
גיבויט אַ שול זיך דאָ אַ פראַכט נאָר,
און אַזוי דאָ גאט גיבעטן,
גאט גיבעטן ער זאל זיי רעטן
דאָס פאַרבּלייבּיניש אין גלות
און פרום גיווען, אַ יידיש לעבן
האט זיך דאָ אַ שיינס גיפירט.

זענין אבער דאָ פון פריער,
אַנדערע פעלקער ביים רהיין גיזעסן,
אויך גיבויט זיך דאָ פאַלאַצן,
תּפילה־הייזער דארט גיבויט
און גיזוכט ווי בּייצוקומין,
פאלק ישׂראל וואָס ווערט מעכטיק.

ויהי היום, אין זייער חגא,
ציט פון טיפלע אַ פראַצעסיע,
גייען יידן — גאַסן פאַרביי גיך,
מיט גיזאַנג, גיפויק און שטורים,
כּומרים גייען פאַראויס ערשטע,
טראָגן בילדער הויך צוהאַנגין
גאָלד און זילבער בלאַנק צופינקלט
אונטער שטראַלן פון דער זון.

פלוצים אַ וואָלקן בראך עס רייסט זיך,
אויף די גאַסן ראַש אַ שטארים.
שרייען מיילער צענער טויזנט,
בלאַנקין שווערדן גיך פון שיידן,
רייסט זיך אַלץ צו יידן־הייזער:

„כאַפּט די לעסטערער! גיך כאַפּט זיי!"
אונדזער גלויבן דאך גילעסטערט
אַ מיאוסע ליחה אויסגישפּינגן
אויפן בילד ערשט דאָ גיפונין,

און די מאַסן שטראָמין
אט רייסן זיי אויף שוין די טירן,
אַט פלינדערן זיי אַלץ גיפונין,
עס ציטערן אין הענט די שפּיזן
איילן זיך שווערדן צו פאַרציקנע,
אַ רגע — און אין בלוט און פייער
ווערט פאַרלענדט דער יידן־ישוב.

נאר אט איז איינער פון די כּומרים,
אַרויס גיך פון דער גאַנצער מחנה,
איינגישטעלט זיי מיט רייד קלוגע:

ס׳האט קיין זין נישט צו פאַרלענדן,
אַלע פאַר די זינד פון איינים,
מיר גיבן צייט אַ חודש זיי דאָ,
זאלן זיי זיך גיך באַרעכנען,
דעם פאַרעטער אויסגיפונין,
אדער־אויב זיי האַרטנעקיק
פאַר אונדז וועלן אויסבאַהאַלטן
זאל מען ערשט דאָ אַלע, אַלע,
קינד און קייט, בּחור, מיידל,
מאַן און ווייב און זקן־זקנה,
ערשט פאַרלענדן אויף אַן־אמת
און צו אַש און שטויב זיי מאַכן.

אָפּגיזאָגט דאָס — שווערן אַלע,
אין אַ חודש דאָ צו קומין,
נישט צו וויסן פון קיין רחמים
און — פאַרשניידן אַלץ גיפונין,
אויב מע וועט נישט די פאַרברעכער
דאָ באַצייטנס זיי גיך צושטעלן.

און זייער שפּרייזן נקמה־גיריק
אין פּחד די יידן איבערלאַזן.

און די יידן — לויטן מינהג
האבן תּענית־טעג גירופן —
תּענית־זאַק בלויז אויף די לענדן
מיט אַש באַשיט זיך אַלע אַלע
און אַזוי אין תשובה תּפילה —
פון קדמונים אַ סגולה בדוקה,
פון פאַרטאָג ביז שפּעט אין אָוונט,
אויף די פיס אין שול גישטאַנין
און אויבן אויבן פאַר דעם אין הימל
זייער וויי און פיין פאַרגאַסן
טרערן פליצן גאַנצע ימים,
האסטו האסטו גאט אין הימל
דען פאַרלאָזט דיין אַלטע עדה?

און אַזוי ביזן סוף פון חודש,
און פאַרנאַכט צו דעם טערמין נאָענט,
...אט גייען זיי שוין מיט שווערד און זעגן,
גרייט צו שעכטן, צו דערשטעכן,
און די „פאַרעטער" — א נאך אַלץ נישט,
צווישן זיך זיי דאָ גיפונין
אין בלוט און פייער — א גאט אין הימל
ווערט פאַרלענדט דאך באַלד דיין ציבור.

...נאר פלוצים פון וואו? פון וואַנין?
אָנגיקומין צוויי מענטשן דאָ,
מע האט זיי דאָ קיינמאָל גיזען,
זיי לויפן איילנדיק גיך צום רב ערשט,
ירדין זיי פאַלן פון וועם גיטריבן:

רבי, מיר נאר זענין שולדיק,
מיר האבן עס פאַרשוועכט די בילדער,
גיט אונדז, גיט אונדז צו זיי איבער,
זאל מיט אונדז וואָס ס׳וויל גישען,
און איר ווערט פון בייז פאַרהיטן
און באַלד דאָ אויף צומאָרגנס
ווי עס איז נאר טאָג גיוואָרן,
גיך עס פליצן די המונים,
פון נקמה־צאָרן גיריק,
טויזנט טויזנטער, זיי אַלע.
בלאַנק פון שווערדן און פון שפּיזן
פאַקעלן פאַקלען פייער־פלאַקער
גרייט אין רגע אונטערצונדן
און פאַרלענדן אַלץ פון ישׂראל

באַאַרבּיט לויט ל. א פראַנקילס: „די פרעמדנקערצן צו ווירמס".

אַ רגע—און אין פלאַמען פייער,
קומען אום די פרעמדע ייִדן.

גייען אויף די צוויי נשמות,
הייליק ריינע צונים הימל,
נשמות פון די צוויי מאַרטירער,
וואָס האָבן מיט זייער יונגין לעבן,
אויסגילייזט אַ גאַנצע עדה.

— — — — — — — — — — —

אי'ז פון דעמלט אָן אַ מינהג,
אַלץ נאָך אַט די צוויי קרושים,

פלעמלעך צוויי ביים אָרון קודש
כּי תּמיד זאָלן ברענין
און מענטשן זענין דאָ שוין שטענדיק
וואָס גיסן צו די פלעמלעך בוימל
און פון דור צו דור גייט איבער
זיך אַזוי שטיל בלחש
פאָטער צו זיין זון צום אויער
דעם גרויסן נס וואָס האָט גיטראָפן
דאָס ליכט פון פרעמדע רופט מען
אויפן נאָמען פון די צוויי קרושים.

רייסן זיך אַריין די פרעמדע
ייִדן צוויי די הענט גיהויבן
אויף אַ שבועה וואָס דער מיין איז:
— „מיר נאָר מיר פאַרעטער זענין
און פאַ־שוועכט די בילדער האָבן“.

פלאַמען אויף שוין די ערלים,
ווילד פון צאָרן, צו פאַרצוקינע,
אַט זענין שוין די צוויי גיבונדן
און מיט האַלץ אַרום פאַרלייגט גיך,
ווי שעפּסעלעך ביי אַ מזבח.

אַלטער שנור
ווער?...
צו די לעצטע גישעענישן

א.

ווער איז עס, אַ זאָגט מיר דער העלד!
ווער ציינט עס די ליכטלעך אין פעלד!
אַט אַ דאַ, וואו שוואַרצער ס׳איז נאַכט,
ווער צוברענט האָט ליכטלעך אַכט!

אַ האַנט מיט טיכער פאַרבונדן
אַז נישט אייטערן ס׳זאָלן די וואונדן
וואָס באַקומין מע האָט צושלאָגן
דעמלט אין נאַכט, דעמלט ביים יאָגן...

דעמלט אין נאַכט, דעמלט ביים איילן
גיטריבן מע האָט מיילן אויף מיילן
גיטריבן, געיאָגט, איבער דער בריק
פּונוואַן׳ קאַ וועג, נישטאָ איז צוריק...

און גלייבן צי וועט איר די מעשה:
מענטשן אַריין, זענין אין וואַסער
מאַמיס גיפאַלן, גיחלישט אָן מאַכט
קינדער זיי האָבן פאַרלוירן אין נאַכט...

און ביי גרעניץ, דאָס „גרינע“ טייכל
פאַרלוירן האָט אין זיך דעם שמייכל
נישט ווי אַ טייך, נישט ווי וואַסער
נאָר אַ שפּיגל פון פּנים, בלאַסער—

וואָס גילאָפן זי אַריבער
טרערן און בלוט פון נאָנטע, ליבע
גיפאַלן זענין אונטער די בריקן
אויף קיינמאָל צו ווערן פאַרטרוקנט...

ב.

ווער איז עס, אַ זאָגט מיר, דער העלד!
ווער זינגט עס אַזוי שטיל אין פעלד!
אַט אַ דאָ, ווי שוואַרצער ס׳איז נאַכט
ווער אַ ניגון האָט דאָ גיבראַכט!

אַ מויל וואָס גיקראַמפּט האָט פאַרביסן
ווערטער וואָס אַרויס זיך גיריסן
ווערטער פון ווייטיק. ווערטער פון שאַנד
ווערטער פון צאָרן, איבער אַ לאַנד

איבער אַ לאַנד. איבער אַ וועלט
וואָס גיטריבן האָט אים אין פעלד
אַרויס און אין ערגיץ נישט אַריין
אין טיפע נאַכט, אָן שפּליטער פון שיין

איצט זינגט עס און לויבט עס דאָס מויל
וואָס האָט נישט קיין ווערטער צום גרויל
וואָס אויג—גיזעען, האַרץ האָט גיפילט
מיט יסורים, וואָס נאָר נישט גישטילט

איצט זינגט עס און לויבט עס צו ג־ט
וואָס ניסים באַוויזן ער האָט
שטאַרקער און העכער ווערט שטימע:
אויף ניסים וואָס וועלן נאָך קומען

ער, דער ייִד, אין מיטן פון נאַכט
צינט און באַזינגט ליכטלעך אַכט
קוקט זשע אויף אים. פילט און דערקענט
דעם „סנה“. וואָס ברענט און ווערט נישט
פאַרברענט...

ד״ר נתן בירנבוימס גיזאַמלטע כתבים
שוין אַרויס פון דרוק!

תּוכן
פּרקים
גרויסן בוך:

א) „גאַטס פאָלק“ אין גאַנצן מיט די שפּעטערדיקע הערות 1. הקדמה פון אַרויסגעבער 2. נתן בירנבוים גענעאַלאָגיע (סדר היחוס) וואָס נעמט אַרום די מיוחסדיקע ייִדישע משפּחות פון ניין הונדערט יאָר.

ב) עת לעשות 1. עת לעשות (תרע״ז) 2. ומפּני חטאנו גלינו (תרפ״ב) 3. על חטא שחטאנו לפניך (תרצ״א) 4. נישטאָ פאַרוואָס צופרידן צו זיין (תרצ״ג) 5. דאָס התחייבות פונים פאָלק ישראל (תרפ״ט) 6. גורל אדער שלחהקיט (תרצ״ב)

ג) תּיקון 1. דברי העולים 2. וואָס מיר מיינען און וואָס מיר ווילן (תרצ״א) 3. ייִדן יהדות, ייִדישקייט און ערד־אַרבעט (תרפ״א) 4. נאָר איין הילף (תרע״ח) 5. וואַסער מוראַדיקער טעות (תרפ״ג).

ד) חקירה 1. יהדות און ייִדישקייט (תרפ״ג) 2. צייט־גייסט און יהדות (תרפ״ג) 3. עבודה־זרה און אפּיקורסות (תרפ״ב) 4. די השפּעה פונים יהדות אויף די אומות העולם (תרפ״ב) 5. וועגן אַסימילאַציע (תרפ״ב) 6. יפה תּלמוד תּורה עם דרך ארץ (תרפ״ז) 7. באַזונדערע מעלות (תרפ״ג) 8. ייִדיש 9. אַפּאַריזמען.

ה) טעג און אייביקייט 1. שבת (תרפ״ח) 2. דער נביא (תרפ״ג) 3. הנרות הללו (תרפ״ג) 4. דער גאולה יום־טוב פּסח (תרפ״ג) 5. אַפּאַריזמען (תרפ״ב) 6) דער אַתּה־בחרתּנו יום־טוב.

ו) אָפן ים 1. אַ נסיעה אויפן ים 2. צוריקפאַרבדיק.

ז) תּוכן דער גענאַלאָגיע 1. דאָס גענאַלאָגישע בילד 2. אַריינפיר 3. רשימה פון ביאָגראַפיעס 4. מפתּחות 5. משפּחה און צונעמען 6. רבנים, ר״מ מחברים, פו״מ 7. ספרים 8. שטעט 9. מקורים,

דאָס בוך האָלט 260 זייטן פּרעכטיק אַרויסגיגעבן פּרייז 4 גילדן מיט פּאָרטע ::: פאַר נאָך 50 גר. באַקומט יעדער צו דאָס לעצטע צוואה־בוך פון מחבר עת לעשות
אָן געלט פאָריראויס ווערט נישט גישיקט! די זיבן מאמרים וואָס דער מחבר האָט געשריבן דאָס לעצטע יאָר פאַר זיין פּטירה

גדל׳ בובליק
צוויי געגנערישע וועלטן
(וועגן דעם בוך: די וועלט נייטיקט זיך אין רעליגיע)

אַז די וועלט דאַרף יעצט, נאָך מער ווי אַלע מאָל האָבן אַ רעליגיע כּדי אַרויסצושלעפּן דעם וואָגן פון דער מענטשהייט וואָס איז אין אונדזערע צייטן אַריין אין אַ טיפער בלאָטע— איז דער אינהאַלט פון אַ בוך וואָס איז דערשינין אין לאָנדאָן א. נ. „די וואָרלדס ניער פאַר רעלידזשאָן“. דאָס בוך איז דערשינין אין פאַרבינדונג מיט דעם קאָנגרעס פאַר רעליגיעס, וואָס איז נישט לאַנג צוריק אָפּגיהאַלטן גיוואָרן אין דער באַרימטער ענגלישער שטאָט פון בילערנטע, אין אָקספאָרד. אונטער דעם פאָרזיץ פון לאָרד סעמיועל.

אין ענגלאַנד איז פאַראַן אַ באַוועגונג וואָס זוכט אויסצובעסערן דעם שלעכטן צושטאַנד פון דער וועלט אין דער פּאָליטיק, אין דער מאָראַל דורך אַ פאַרשטאַרקונג פון דעם רעליגיעזן גיפיל אויף דער גאַנצער וועלט. אונדזער לאָרד סעמיועל, וועלכער איז נישט נאָר אַ פּאָליטיקער, נאָר אויך אַ פילאָזאָפישער דענקער, איז אויך פאַראינטערעסירט אין דער דאָזיקער באַוועגונג. וועלכע ווערט אָנגיפירט פון סיר פראַנסיס יאַנגהאַזמאַן. סעמיועל איז ווי עס שיינט, דער איינציקער ייִד אין דער פירערשאַפט פון דער באַוועגונג.

די מערסטע פון די אָפּהאַנדלונגען אין דעם בוך זענין גיהאַלטן גיוואָרן אַלס רעדעס אויף דעם קאָנגרעס, און מע מוז צוגעבן אַז דאָס איז גיווען די איינציקע פאַרזאַמלונג אין דער לעצטער צייט אין אייראָפּע, אין וועלכע אַלעס וואָס איז גימיינט גיוואָרן און גיקומען צום אויסדרוק האָט גיטראָגן דעם צייכן פון מענטשלעכקייט, מענטשלעכקייט אין פולן זין. אין דער היינטיקער צייט פון ווילדקייט און צוריק אויפגילעבטן אַלטן באַרבאַריזם פון וועלכן מע האָט גירעכנט אַז מ׳איז שוין לאַנג פּטור איז שוין אַ נייעס, אַ מין סענסאַציע, אַז מע הערט אַ מענטשלעך וואָרט. זיכער איז, אַז מע קען ענלעכס נישט הערן, נישט אין דייטשלאַנד, נישט אין איטאַליע און נישט אין רוסלאַנד. עס זענין בלויז פאַראַן גיציילטע לענדער אין אייראָפּע וואו מע קען נאָך רעדן פון פריינטשאַפט פון איין מענטש צום אַנדערן, פון פליכטן, פון טאָלעראַנץ, פון ברודערלעכקייט צווישן די מענטשן וואָס האָבן פאַרשידינע ייִדן און פאַרשידינע גלויבנס און אָנגיהעריקייט צו פאַרשידינע פעלקער.

ג־ט עטלעכע צענדליק יאָר צוריק איז עס גיווען דער גיוועגלעכער טאָן, אין וועלכן ציוויליזירטע מענטשן האָבן גירעט. אָבער היינט איז אַנדערש, און ווען מע בלעטערט היינט אַ בוך, אין וועלכן מענטשן פון פאַרשידינע פעלקער און גרופּן וועלכע קומין פון אַלע עקן וועלט, נעמען אַן־אָנטייל און מע הערט דאָרטן ווידער דעם אַלטן נוסח: מיר זענין דאָך אַלע מענטשן פון איין טאַטן. מיר זיצן דאָך אַלע צוזאַמען אויף איין קליינים קיילעכדיקן ערד־קוגל, פאַרוואָס זאָלן מיר נישט לעבן אין שלום, און פריינדשאַפט! ווען מע הערט ווייטער אַזעלכע רייד איז מען פון איין זייט צופרידן, און פון דער אַנדערער זייט ווערט אומיטיק. אַז מע איז דערגאַנגען צו אַזאַ מדרגה אַז אַזעלכע ווערטער מאַכן שוין אויף אונדז אַ רושם פון אַ נייע זאַך. אַזויפיל זענין מיר צוריקגיגאַנגען אין פאַרלויף פון עטלעכע יאָר.

און נישט ווילנדיק דאַרף אַרויף אויף דעם רעיון: אפשר וועט סוף כּל סוף די וועלט ווידער קומין צו זיך דורך רעליגיע, אפשר וועט נאָך אַלע אַנטטוישונגען פון „פּראָגרעס“ פון וויסנשאַפט, אא״וו די מענטשהייט ווידער זוכן דעם פאַרלוירינים גיוויסן און גלויבן, אין רעליגיע פאַרטיפונגען. אפשר וועט קומין די ישועה פון אַ נייער רעליגיעזער אויפלעבונג, וואָס וועט קודם כּל דערמאָנען דעם מענטשן אַז ער איז אַ מענטש!

דער גרונט־גידאַנק אויף וועלכן אַלע אָפּהאַנדלונגען אין „די וועלט נייטיקט זיך אין רעליגיע“ איז אומגיפער פאָלגענדער:

עס איז נאָך קיינמאָל, זייט די וועלט שטייט, נישט גיווען אַזאַ צייט אין וועלכער מענטשן זאָלן זיין אייגנטלעך אַזוי נאָנט איינער צום אַנדערן ווי זיי זענין יעצט. די פאַרבינדונג צווישן מענטשן איז אַזוי גרויס, אַז וואָס עס פאַסירט אויף איין ברעג פון דער וועלט ווייס מין גלייך דערפון אויף דעם אַנדערן ברעג. דאָס קומין פון איין פלאַץ אויף דער וועלט צום אַנדערן איז גיוואָרן אַזוי גרינג און אַזוי שנעל, אַז מע קען זאָגן אַז די גאַנצע וועלט איז איין מחנה, איין כּלל, דורך דער וועלט־פּרעסע און דער וועלט־ליטעראַטור טרעפן זיך אַלע מענטשן צוזאַמען. קורץ: אויב מ׳האָט אַמאָל גירעט פון אַ פאַראייניקטער מענטשהייט, איז דאָך אייגנטלעך יעצט די צייט אַז עס זאָל מקוים ווערן. זענין דען נישט טעלעפאָנען, טעלעוויזיע, עראָפּלאַנען אַ מיטל צו דער אייניקייט פון דער מענטשלעכער גיזעלשאַפט? האָבן זיי נישט גידאַרפט פירן צו דער אחדות אויף וועלכע מ׳האָט שוין לאַנג גיוואַרט?

אין דער זעלבער צייט זענין נאָך מענטשן קיינמאָל נישט גיווען אַזוי ווייט איינער פון צווייטן ווי זיי זענין יעצט. עס ווערט גיפּרעדיקט שנאה, צוטיילונג צווישן מענטשן, מע פּרעדיקט האַס צו שכנים מיט וועלכע מ׳האָט גילעבט צוזאַמען אַ גאַנצן לעבן. אַלע טאָג שטייט מין אויף אין דער פרי מיט דער דערוואַרטונג, אַז מע וועט זיך באַלד שלאָגן איינער געגן אַנדערן און אַלע געגן אַלימען. עס זענין פאַראַן ספּעציעלע חברות וואָס לערנען שנאה, נישט צוליב קיין אַנדער צוועק ווי צו פאַרפאָלגן, צו אָנגרייפן. אַ דעלעגאַט פון אינדיע, ראַסאַסוואַטי מידיאַליאַר, אַ שוואָגער פונים וויצע־קעניג פון אינדיע, האָט גיזאָגט אין רירנדער פּשטות: „מיר זענין אויפגישוידערט פון דער אַכזריות פון אַ וועלט אין וועלכער אַ פּאָליטישער סיסטעם פּרעדיקט אַ גיפּלאַנטע פאַרניכטונג פון דעם ייִדישן פאָלק“.

וואָס קען גיטון ווערן אום איינצוהאַלטן דעם גאַנג פון אַכזריות, פון האַס און אַלץ וואָס איז דערמיט פאַרבונדן? פון וואַניט זאָל מין נעמען די קראַפט וואָס עס איז נייטיק אום צו ברענגען די וועלט צו דעם גיוויסן וועלכע זי האָט אין פאַרוואָרפן? דער ענטפער אויף דער דאָזיקער פראַגע, לויט די אָנטיילנעמער פון דעם בוך איז: די הילף קען נישט קומין פון קיין אַנדער אָרט ווי פון דער רעליגיע. די וועלט, הייסט עס, קען ווידער מאָראַליש גיבוירן ווערן.

לאָרד סעמיועל באַרירט די וויכטיקע פראַגע פון אַ טיפערן שטאַנדפּונקט. ער וויל זוכן צו געבן צו פאַרשטיין פאַרוואָס רעליגיע איז אַ בעסער מיטל ווי וועלכער עס איז אַנדער מיטל כּדי צו דערגרייכן דעם צוועק צו וועלכן מיר שטרעבן: די דערוואַכונג פון דער מענטשהייט צו אירע פליכטן. ווי ס׳ווייזט אויס וויל סעמיועל פאַרלויפן דעם וועג, פאַר די וואָס ווילן אפשר באַהויפּטן, אַז דער בעסטער וועג צו ברענגען די מענטשן צו אַ בעסערע פאַרשטענדיקונג ווי אַזוי צו זיין מענטשלעך איז — צו דערקלערן זיי וואָס זייערע פליכטן זענין, צו אַפּעלירן צו זייער פאַרשטאַנד, זיי איבערצייגן ווי נישט לאָגיש עס איז דער וועג פון שנאה, פון שפּאַלטונגען. דאָס הייסט, אַז די וואָס ווילן פאַרטיידיקן דאָס גוטע און דאָס נאָבעלע אין דעם מענטשן זאָלן זיך אַוועקלאָזן אין אַ קאַמף פון אויפקלערונג. פון באַווייזן מיט לאָגישע אַרגומענטן ווי פאַלש עס זענין די נייע תּורות וואָס ווילן אויפטרייסלען די גאַנצע גיביידע פון אונדזער ציוויליזאַציע. סעמיועל גלייבט נישט, אַז מיט אויפקלערונג אַליין, מיט שכל און לאָגיק קען מין באַזיגן די פינצטערע כּוחות וואָס האָבן זיך יעצט אויפגיהויבן אין דער וועלט. מע דאַרף האָבן דערצו אַזעלכיס וואָס קען גיין ווייטער ווי אויפקלערונג, ווי לאָגישע אַרגומענטן. מע דאַרף האָבן אַ אַפּעל צו די גיפילן פון מענטשן, מע דאַרף אויפוועקן די גוטע עמאָציעס, וואָס זענין נאָך נישט דערשטיקט אין דעם מענטשלעכן האַרץ. דורך גיפילן קען מין אַפּט דערגרייכן אַזעלכיס וואָס מע קען דורך שכלדיקע אַרגומענטן נישט דערגרייכן, און דערפאַר דאַרף מין זיך ווענדן צו רעליגיע, אין וועלכער גיפיל שפּילט אַ באַדייטנדע ראָל.

סעמיועל בויט ווייטער זיין גידאַנקן־גאַנג וועגן דעם פונקט, אַז גיפיל איז בעסער אין פיל פאַלן ווי שכלדיקע אויפקלערונג. ער האַלט אַז כּדי צו באַקעמפן אַ שונא דאַרף מין נוצן זיין אייגן כּלי־זיין אויב מע וויל אים בייקומען. דאָס כּלי־זיין פון צוויי קעמפנדיקע צדדים דאַרפן זיין פון זעלבן סאָרט און אַזוי ווי דער צד שכנגד וועלכן מיר ווילן באַקעמפן, דער צד וואָס פּרעדיקט שנאה און שפּאַלטונג באַנוצט זיך אין זייער אַ גרויסער מאָס מיט אויפוועקן גיפילן, דאַרפן די וואָס ווילן אַרויסטרעטן אין קאַמף געגן זיי, אויך באַנוצן די מעטאָדן פון אויפוועקן גיפילן אין מענטשן, אויב זיי ווענדן זיך צו גיפילן פון צאָרן און כּעס, דאַרף מין געגן זיי דערוועקן די גיפילן פון גוטקייט און פריילעכקייט.

כּדי צו באַווייזן די ריכטיקייט פון זיין באַהויפּטונג, אַז די פאַרשפּרייטער פון האַס פירן אַן־עמאָציאָנעלע פּראָפּאַגאַנדע אָנשטאָט אַ שכלדיקע, ברענגט ער אַלף ביישפּיל דאָס, וואָס די בייזע עלימענטן ווענדן זיך שטענדיק צו דעם גיפיל פון פּאַטריאָטיזם און זוכן אים אויסצונוצן פאַר זייער צוועק. נאַציאָנאַליזם איז אַ גוטע און שיינע זאַך ווען מע באַנוצט עס פאַר אַ גוטן צוועק. עס ווערט אָבער גיפערלעך דאַן ווען מע גיברויכט עס פאַר אַ שלעכטן צוועק. ווי עס טון דאָס די אָנפירער פון די נייע באַוועגונגען. עס איז

קלאר, אז זיי האבן זיך גינומען צו דעם נאַציאנאַלן גיפיל וואָס עס איז פאַראַן ביי יעדן מענטשן און זיי גינומען דערפון אַרויס דאָס וואָס זיי דאַרפן פאַר זייער צוועק.

עס איז דערפון נידרונגין לויט לארד סעמועלס מיינונג, אַז מיר דאַרפן אויך גיין אין דעם זעלבן וועג ווען מיר ווילן זיי באַקעמפן. מיר מוזן דערוועקן אלע גוטע גיפילן פון דעם מענטשן, און דאָס קענין מיר דערגרייכן אַמבעסטן מיט רעליגיע. „מיר מוזן גיפונין פאר די וואָס ווילן נישט הערן די שטימע פון פאַרשטאַנד, אַ עמאציאנעלן כוח. מע מוז האָבן אַ גייסטיקן איינפלוס וואָס זאל ווירקן אויף די מענטשן — מיר מוזן אויפטן דורכן גלייבן".

„און אַזוי איז עס גיקומען — פאַרענדיקט לארד סעמועל — אז טויזנטער מענטשן איבער דער גאַנצער וועלט, וועלכע פאַרשטיין אַז דאָס איז די לאַגע מיט וועלכער אונדזער דור מוז זיך רעכינין, קערן זיך צוריק צו דער רעליגיע אַלס די ריכטיקע קוועלע פון דעם דאזיקן גייסטיקן גיפיל, וועלכער איז נייטיק צו ראטיווין די וועלט פון דער יעצטיקער גיפאר".

אבער נישט בלויז אין רעליגיע איז די ריכטיקע קוועלע פאַר דעם גייסטיקן גיפיל, וועלכע מע דארף האָבן נייטיק אין קאַמף מיט דער יעצטיקער וועלט-גיפאַר. עס איז פאַראַן נאך אַ פיל טיפערע סבה פאַרוואָס רעליגיע איז דאָס ארט, וואו אַ פאַרמאַטערטע מענטשהייט קען און דארף זוכן הילף קעגן דער כוואַליע פון רשעות וואָס ראט זיך פאַרשפרייט איוף דער וועלט.

ווייל רעליגיע איז דער איינציקער כוח וואָס איז געגן אַלע השפעות פון רשעות, פון שנאה און שפאַלטונג צווישן מענטשן וואָס ווערן יעצט גיטראָגן דורך די כוחות פון פינצטערקייט. רעליגיע לערנט דירעקט דעם היפוך וואָס עס לערנין די נייע תורות וואָס ווילן אונטערגראָבן אַלץ וואָס איז ווירדיק, אַלץ וואָס איז וויכטיק אין דער ציוויליזאַציע פון דער מענטשהייט, אַ פראטעסט געגן דער ווילדקייט און

באַרבאַריזם וועלכער האט זיך פאַרשפרייט איבער דער וועלט קען קומין נאר פון רעליגיע און נישט פון אַן-אַנדער ארט.

אין דער צייט ווען די נייע תורות פון רשעות און ווילדקייט זוכן אַוועקצושטעלן אייזערנע ווענט צווישן מענטשן פון איין ראַסע און אַ צווייטע, לערנט די רעליגיע, אַז מענטשן זענין אלע גלייך פון גיבוירן. אַז ס-זענין נישטאָ קיין העכערע ראַסן און קיין נידריקע. רעליגיע האט אַוועקגישטעלט דעם פרינציפ אַז גלייבן איז העכער ווי ראַסע: אמונה איז העכער ווי בלוט. עס איז גיוועזן די רעליגיע וואָס האט פראקלאמירט דעם פרינציפ, אז אלע מענטשן זענין ברידער, אַזוי אַז די גאַנצע פראפאַגאַנדע פון ראַסע וואָס שטייט אַלס איינער פון די הויפט-פונקטן אין דער אַרביט פון די פינצטערע כוחות, שטויסט זיך אָן אין דער רעליגיע אַלס אַ שטערונג, ווייל די נייע לערע קען נישט שטיין אונטער איין דאַך מיט דער רעליגיע.

די גאנצע נייע באַוועגונג וואָס האט זיך גינומען חרוב צו מאַכן דאָס בעסטע וואָס די מענטשהייט פארמאָגט, איז אין אמתן אַן-אַנטי-רעליגיעזע באַוועגונג, עס איז אַ מלחמה געגן אַלים וואָס איז גייסטיק, עס איז אַ מלחמה קעגן אַלע פרינציפן פון יושר און איינזעען וואָס די רעליגיע לערנט, עס איז אַ קאַמף פאַר דער לערע, וואָס „דער וואָס איז שטאַרקער דער איז גירעכט", אַ לערע, וועלכע די רעליגיע באַקעמפט. אלע מענטשן אָן אויסנאָם, וואָס שטייען בראש פון דער נייער באַוועגונג, פון וועלכער עס קומט די גיפאר פאַר דער וועלט, זענין געגנער פון רעליגיע אין שורש ווייל זיי פילן און ווייסן אז דער קאַמף זייערער איז מיט דער רעליגיע און אַז קיין שלום צווישן זיי און דער רעליגיע קען נישט זיין. זיי ווייסן גוט אַז איינע פון די הויפט-זאכן פון דער רעליגיע איז גיוועזן און וועט זיין צו האַלטן מלחמה קעגן די תורות וואָס ווערן יעצט גי-פרעדיקט און פאַרשפרייט פון די וואָס האַלטן די

מאַכט אין יענע לענדער וואָס זענין מחוץ דער גרעניץ פון ציוויליזאַציע.

דער צוזאַמינשטויס צווישן די מאַכט-פירער אין יענע לענדער מיט די רעליגיעזע פארשטייער איז נישט קיין צופאַל. עס איז אַ צוזאַמינשטויס פון צוויי געגנערישע וועלטן. דער אונטערשיד איז אַ סך טיפער ווי מען קען עס זעען פון אויבן. די רעליגיע איז דערווייל צוריקגיגאַנגין אונטער דעם גרויסן דרוק פון דער מאַכט פון אירע געגנער, אבער דאָס לעצטע ווארט איז נאך אין דער זאַך נישט גיזאָגט גיווארן. אין דער מלחמה וואָס די מענטשהייט וועט סוף כל סוף מוזן פירן קעגן דער נייער גיפאַר וועט רעליגיע האָבן אַ באַדייטנדן טייל.

און נישט בלויז צווישן די נייע פינצטערע כוחות און דער רעליגיע אויף דעם פעלד פון יושר איז מענטשלעכקייט רחמנות און אָנערקענונג פון אַ יעדן מענטשן, אלס קינדער פון איין משפחה איז דער תהום אַזוי גרויס — נאר אויך אויף דעם פעלד פון דער גאַנצער פאליטישער אויפפאסונג פון דעם מענטשן און זיין באַציאונג צו דער מלוכה צו וועלכע ער גיהערט איז דער תהום באַדייטנד גרויס. דער נייער שטאַאַט וויל אַזוי אויפשלינגין דעם מענטש זיין גאַנץ לעבן זיין גאַנצע מחשבה אַז עס זאל ביי אים נישט בלייבן קיין שום ארט פאַר אַ רעליגיעזן גידאַנק. אין דער צייט ווען רעליגיע פאַרלאַנגט פון אַ מענטש צו גיפינין צייט אַ קלער צו טון וועגן העכערע ענינים. וועגן „חשבון הנפש" אדער חשבונו של עולם. דער אַלץ פאַרשלינגינער שטאַאַט ווי היטלערס און מוסאליניס, האַלט די רעליגיע אַלס קאנקורענט וועמין זיי ווילן פאַרטרייבן פון מענטשנס האַרץ און מוח.

אט דאָס זענין די אמתע סיבות פאַרוואָס די אויגן פון אַ סך מענטשן זענין יעצט גיווענדיט צו דער זייט פון רעליגיע, און דערוואַרטן פון איר דערמוטיקונג אין דעם קאַמף קעגן דער גיפאַר וואָס שרעקט די גאַנצע מענטשהייט.

ייד און וועלט ● ● ●

(נייַ אריגינעל בוך)

איך גידענק ווי היינט דעם רושם וואָס האט אויף מיר גימאַכט איינער אַ קליינער, קאנצענטרירטער פיין-דורכגיטראַכטער און טיפער מאמר, וואָס איך האב גילייענט אין איינים פון די נומערן פון ב"י-זשורנאַל. דער מחבר פון דעם מאמר האט מיך באַלד גינומין גיפאַנגין. נישט קיין ספעציעל נייעס פאַר מיר, אבער ארויסגיזאָגט אין אַזאַ פארים, וואָס מ'איז ביי אונדז כלל נישט גיוואוינט גיוועזן צו הערן און זעען. עס איז אַזוי ווייט גיוועזן פון דער באַנאַליע, סקאַר-פאווי-סטיל און וואַזעלינע-פאַרשמירטן סענטימענט, לוילעפקייט, קוק-מיך אָן און ריר-מיך-נישט-אָן-נוסח, צו וועלכן איך בין אַזוי צוגיוואוינט גיוועזן ביי אונדז פון די גילעגנהייטס-שמועסן אין דער פרעסע. דער דאזיקער מאמר האט זיך אָנגיקערט צו י. ל. גערשטן. אַ נאָמין וואָס איז שוין באַקאַנט גיוועזן דער עיקר פון פעדאַגאגישע אויסגאַבן.

פון דעמ'ט אָן האב איך נאָכגיפאלגט כסדר גערשטס מאמרים, וואו איך האב זיי נאר גיפונין. נישט שטענדיק זענין זיי גיוועזן אַזוי קאנצענטרירט ווי דער מאמר, וועלכער האט מיין האַרץ גיקויפט,

נישט שטענדיק זענין זיי גיוועזן אַזוי ווייניק, און דאך אַלץ זאַגנדיק-קלאַר, אויסגיהאַלטן-פינקטלעך.

אבער אומיטום האט זיך גיוואָרפן אין די אויגן דער איינהייטלעכער גייסט וואָס פלעכט זיך דורך, דער גייסט פון יהדות, לויט וועלכן ער איז צוגיגאַנגין ביי סאציאַלע, גישיכטלעכע, ליטערארישע און מאנא-גראַפישע טעמים.

אויף העלעניזם און יידנטום — אויף אט די הפכים האט נאך היינריך היינע אין זיינע שריפטן גיוואלט צומיילן די וועלט-קולטור: קולטור וואָס ציט זיך דירעקט און אומדירעקט פון יידנטום, און קולטור וואָס איז באַאיינפלוסט דירעקט אדער אומדירעקט פון העלענער-גייסט.

פאַרשטייט זיך, אַז היינע האט דאָ נישט גיצויגן קיין קאנסעקווענצן דערפון, נישט אָפּגיוואָרפן דעם העלעניזם. ער האט נאר מיט זיין אינטואיציע אפן דעפינירט דאָס וואָס אַנדערע האבן באַהאַלטן און נישט דערזעען און פארפלאָנטערט זיך אין פאַרשידענע פשטלעך, וואָס נאר די בערלינער השכלה, די השכלה פון זיין צייט האט גיקענט פראדוצירן.

ד"ר נתן בירנבוים ז"ל. אָפּגיקערט פון דער אייראפעאישער קולטור. אין וועלכער ער האט זיך אַ האַלב לעבן גישטיקט, האט דעם זעלבן אונטערשיד לגמרי אַנדערש פארמולירט. קאנסעקווענטער און יידישער (זייענדיק שוין דער גרויסער ייד דורכגידרינגין מיטן יידישן גייסט) האט ער דער ערשטער דעם העלענער-גייסט אָנגירופן מיט זיין אַלט-יידישן נאָמין: עבודה זרה.

ס-איז אַ באַגריף וואָס איז שוין היינט אין פסיידא-צושטאַנד, מע דינט נישט בפועל ממש צו עבודה זרה. צעיווס, אפאלא שטייען היינט שוין נישט אין זייערע טעמפלין, אין וועלכע דאָס פאלק קניט צו זיי, דינט זיי מיט טענץ און אויסגילאַסנקייטן. אבער די גאַנצע קולטור איז איין היידנגייסט, ווייל וואָס איז דען היידנטום? „דער געצנדינערישער עלימענט אין דער קולטור האט זיך פון גאָר אַלטע צייטן ביז היינט אנטפלעקט אין די פאַרשידנסטע פארמין אָנ-הייבנדיק פון די פרימיטיווסטע פעטישיסטישע קולטן, ביז די ראפינירטסטע פילאזאפיש-מאַטעריאַליסטישע ספעקולאַציעס. דער בשותפותדיקער הויפט-שטריך פון

די אַלע היידנישע פארמין. האט זיך שטענדיק אויסגידרוקט אין דעם זוכן דעם איבערוועלטלעכן, אומ-מאטעריעלן באַשעפער פון דער בריאה אין די גרעניצן פון דער באַשאַפינער מאַטעריעלער בריאה אַליין.

די געצנדינערישע טייל־ווייזע אדער גענצלעכע פאַר-געטערונג פון באַשאַפינער חומר האט נישט בלויז פאַרקריפלט די גייסטיק-רעליגיעזע השגות אין ענגין מיין נייערט זי האט אויך גימוזט אויסשפרייטן איר פאַרניכטנדיקע השפעה אויף די פון איר אָפּשטאַמינ-דיקע אָפּהענגיקע לטישע תביעות" (גערשט: „יידישקייט און וועלטישקייט" זייט 6).

אין אט דעם גייסט, האט טאַקי בירנבוים ז"ל גישריבן, גיקעמפט אויף טריט און שריט, אין די פאַרשידינע צייט-מחלות, האט ער גיזעען די השפעה פונים עבודה־זרה־גייסט, וועלכער איז באַהאַלטן אבער אפן גיוועזן צו זעען.

און אט דעם גייסטיקן קאַמף בירנבוימס זעצט ווייטער פאר זיין גיטרייער נאכגייער י. ל. גערשט אין זיינע אריגינעלע מאמרים.

אינם בוך, וואָס ליגט פאר אונדז, און וועלכיס איז ס'רוב אַ זאַמלונג פון באַאַרביטע עסייען, וואָס גערשט האט אין פאַרשידינע פעריאָדישע אויסגאַבן פאַרעפנטלעכט, דעפינירט ער אויף אַ זייער אייגנ-ארטיקן אופן אַלע אָפּצווייגונגין פון דער מענטש-לעכער קולטור, מיט אט דעם באַראָמעטער פון יידנטום און היידנטום.

פאַראַן אַ יידישע עטיק און אַ היידנישע מאַטעריעלע באַפרידיקונגס-תביעה, פאַראַן אַ יידיש פאַרשטיין גישיכטע און אַ פרעמד-פאַרקריפלטע הבנה פון דעם, וואָס שטעקט אינים עם-הארצותדיקן תופס זיין דעם באַזונדערן יידישן קולטור-מהות. „ווייל די יידישע גישיכטע איז אַ קולטור-גישיכטע" (דארט זייט 33). און פאַרשטייט זיך, אַז דער, וואָס אים איז פרעמד די יידישע קולטור איז אים אויך פרעמד דער גייסט פון דער יידישער גישיכטע.

שיינקייט? פאַראַן אַ יידישע שיינקייט און אַ גוישע שיינקייט מיט אַלע זיינע פרעמדע סימנים, פונקט ווי ס'איז פאַראַן אַ גוישע מאראַל מיט אַלע אירע

באַזונדערע שטריכן, וואָס זענין זיך משלים געגנ-זייטיק. ס'איז אבער אַזוי אויך פאַראַן אַ באַזונדער יידישע שיינקייט, און דער עיקר אַ באַזונדערע יידישע השגה דערוועגן, פונקט ווי ס'איז פאַראַן אַ באַזונדערער יידישער מוסר. אין ריינים מוסרדיקן לעבן און אין דעם מסירת-נפש פאַר אים איז שוין דאָ אַ שפע פון אמתער שיינקייט. וואָס ווערט איינגנלעך זייער רעלאַטיוו אויסגיטייטשט פון פאַר-שידינע פעלקער און אין פאַרשידינע צייטן, צוגי-פאַסט צו זייער באַזונדערן וועלט-קוק און חרלט-גיפיל. די מאָלערישע ספעציפיש-יידישע פראַכט, וואָס איז אויסגיגאַסן אויפן טראַדיציאַנעלן לעבנס-שטייער, הלבשה-טראַכט וכדומה, האט אפילו צייטנ-ווייז גיפאַנגין אַ רעמבראַנדטס און זיינס גלייכן וואָס האַבן פון דעם יידישן קוואַל גישעפט דעם וואונ-דערבאַרסטן שטאָף פאַר זייערע אַרביטן. (דארט זייט 78–79).

און די פילאזאפיע? דער פרייגייסט וואָס איז אומ-גייסט דאָס אַלץ צעגלידערט גערשט, אַנאַליזירט און דעפינירט אויף אַנ-ערשטקלאַסיקן אופן און מיט זייער אַנ-אריגינעלן פאַרטיפטן בליק.

איך מיין אַז באַזונדערס גילונגין איז אויך דער ציקל „השכלה דורות און השכלה-קולטור".

כדאי צו באַמערקן, אַז אט דעם ענין וואָס ווערט אַזוי ברייט און אַנאַליטיש באַהאַנדלט אין אט דעם ציקל האט שוין ר' יעקב ליפשיץ ז"ל אויספירלעך גישריבן אַ זייער ברייטן מאמר אין אליעזר אַטלסעס „הכרם" (תרמ"ח). אים איז אבער גיגאַנגין דער עיקר אין אט דעם מאמר „דור וסופריו" אויפצואווייזן די טיילמאָל בפירושע יידיש-פיינטלעכע טענדענצן פון דער השכלה, וועלכע האבן נאר גיזעען דאָס מיאוסע ביי יידן, דאָס פאַרקריפלטע און האט נישט דערזעען דאָס שיינע און חנוודיקע וואָס ליגט ביים ייד באַ-האַלטן אונטערן אויסערלעכן אומגלאַנץ.

כ'מוז אבער פעסטשטעלן, אַז כ'האב נאך נישט גילייענט אַזאַ שאַרפע און בייסיקע קריטיק אויף די אַלע אָפּשפעטער פון דער יידישער תורה און עכטן יידישן לעבן ווי גערשטס „השכלה דורות און השכלה

קולטור". ביי גערשטן בכלל דאמינירט מער, לויט מיין מיינונג, דאָס חריפותדיקע אנאליטיש-קריטישע און אריגינעל פאַרטיפטע איבערן ערודיציון, איבער אַלע מאמרים איז קענטיג דער עלוישער שאַרפזיני-קער און טיפער קאָפּ פון נאך גאָר יונגין דענקער, וואָס האט נאך זיכער זיין לעצט ווארט נישט גיזאָגט!

דאָס בוך איז טראָגט איינינע קליינע אויסנאָמין (די ביאגראַפיעס למשל, וואָס הגם זיי זענין אַן און פאַר זיך גאַנץ אינטערעסאַנט פאַסן זיך נישט צום גייסט פונים אריגינעלן עסייען-בוך און גערשט איז דאָ נישט ניי), אַנ-אריגינעל טיף און שאַרפזיניק בוך פון ערשטער מדרגה און לאז מין דאָ נישט פאַר-וואָרפן (ווי איינינקע רעצענזענטן האבן דאָס גיטון) שפראַך-פאַרנעפלטקייטן, ווייל גערשטס סטיל איז אַנ-אריגינעלער, פאַרטיפטער און נאָכגיראָטינער אין ד"ר נתן בירנבוימס איינגנארטיקן סטיל-נוסח (כאטש אָן יענימס פייער) נישט אַלץ קען זיין און מוז זיין פאפולער און לייכט פאַרדייִלעך. גינוג, אַז אין קיין ארט האב איך ווייט נישט גיטראָפן, אַז דעם מחברס אַ גידאַנק זאל וואו זיין אומקלאַר און נישט אויס-שעפלעך ביזן סוף. אדרבא. לאז זיך דער לייענער איינמאָל לערנין פאַרטיפן, און נישט נעמין פון גרייטן, און דעמלט וועט ער זיכער אין גערשטס בוך זייער אַ סך גיפונין.

לערערנס, בנות-פירערנס, רעקאמענדיר איך ספעציעל דאָס בוך אַלס קוואַל פון גייסטרייכער לעקטור פאַר דערוואַקסינער יוגנט.

און פאַר נאָנטע חברים וואָס קענין דעם דערנער-וועג פון יעדן ביסל אייגנאַרטיקן נישט מיטן שטראָם-לויפנדיקן ווארט אין אונדזער וועלט, איז אוודאי דאָס דערשיינין פון אַזאַ בוך אַ יום־טוב! לאז דאָס בוך באַנין אַ וועג פאַר נייע נאך אַזעלכע גוטע ספרים, וואָס זוכן נישט זיך אַראָפּצילאָזן צום לעזער נאר הייבן אים אויף צו זיך, מאַכן ברייטער זיינע האריזאָנטן, צחינגין אים צו פאַרטראַכטן זיך אַ ווײַלע און אוועקצוגיין דערפון אָנגיפולט מיט אינהאַלט, אינהאַלט אינהאַלט.

י. עמיאט

הרב מנחם עקשטיין

פסיכאלאגישע עלימענטן אינים חסידות

(המשך)

דער צווייטער כלל: וואָס נוגע דאָס פאַרטראַכטן זיך אויף איינצלנע מענטשן, זייער לעבן, זייערע גיפילן און זייערע מעשים, זעט דאָס חסידות אין יעדער מענטשלעכער טואונג צענערליי מוחית, אַכט פון זיי זענין וועזנטלעכע פון מענטשן, זיי ליגן אינים מענטשנס גיפיל. אין זיין מחשבה, וועלכע ברענגין אים צו דער אַרביט, דער נייִנטער כוח איז דער וואָס פאַרבינדט די אַלע כוחות מיט דער טואונג אַליין, און דער צענטער כוח איז די מעשה גופא.

דריי פון די צען כוחות ליגן אין מוח: 1) דער ערשטער גידאַנקין-שפראַץ עפּיס צו טון, 2) דער גידאַנק אַליין. 3) דער כוח וואָס נעמט אויף דעם גידאַנק, אַנטוויקלט אים, פאַרימט אים גינוי אויס, און דערפירט אים צו דער אייגנטלעכער מעלה. די מציאות דערפון וואָס אין מוח גיפינט זיך אַזאַ כוח

וואָס נעמט אויף די מחשבה, קען מין פאַרשטיין פון דעם פאַקט, וואָס אַ סך מחשבות ווערן גיבוירן אין מענטשלעכן מוח און ער פאַרהאַלט זיך אין גאַנצן נישט אויף זיי, זיי צו פאַרווירקלעכן אדער נישט און עס ווערט פון זיי גאָרנישט אַלזא אויב אַ מענטש גיט אַ טראַכט וועגן עפּיס, און דערפירט אט די מחשבה צו אַ פאַרווירקלעכונג, גיפונט זיך מסתמא אַ קראַפט, וואָס נעמט די ערשטע מחשבה אויף און דערפירט זי צו פאַרווירקלעכונג. די וועלכע זענין נישט פאַרווירקלעכט גיוואָרן, זענין טאַקי פון אט דעם כוח נישט אויפגינומין גיוואָרן.

פיניף כוחות גיפונין זיך אין האַרצן ווי: פרייד, מורא, באַרימעריי, נצחון-גיפיל און די באַפרידיקונג נאָכן אָפּגיהאַלטינין נצחון. די דאזיקע פיניף כוחות ווירקן כמעט שטענדיק צוזאַמין. איין כוח זעט מין, און די איבעריקע ווירקן אויך נאר אין אַ ווייניקערער

קראַפט, למשל ביי אַ רייכן מענטש דערוועקט זיך פלוצים אַ מחשבה אויפצושטעלן זיך אַ הויז. אַמאָל שטעלט ער זיך פאר ווי גליקלעך ער וועט זיין, אַז ער וועט האָבן אַ שיין הויז. דאָס דאזיקע בילד שטאַמט פון דעם כוח וואָס ס'האט אויפגינומין די מחשבה פון בויען זיך דאָס הויז. די מחשבה פאַר-האַלט זיך אַ ווײַלע, אַנטוויקלט זיך און ברייטערט זיך אויס, דאָס בילד דערוועקט פרייד אין זיין האַרצן.

אַמאָל ווידער, וויל ער בויען אַ הויז, ווייל ער האט מורא מע זאל אים נישט צוגנבינין דאָס געלט, אדער ער זאל זיי נישט פאַרלירן אין וועלכן עס איז גי-שעפט, ער פאַרהאַלט זיך אויף דער מעגלעכקייט פון אַנווערן דאָס געלט. ער פאַרטראַכט זיך דערויף, און אט דאָס פאַרטראַכטן זיך דערוועקט אין אים אַ גיפיל פון פחד, פאַרטראַכטנדיק זיך ווידער ווי

מענטשן וועלן אים מכבד זיין, ווען ער וועט האָבן אַ פיינע שטוב, אַנ־אייגינע. דערוועקט דאָס גיפיל אַ גרויס־האַלטן זיך, קלערנדיק אַזוי. קומין אויפן רעיון ביי אים פאַרשידינע מניעות וואָס שטייען אים אין וועג צו דער פאַרווירקלעכונג פון זיין גידאַנק, ווי צו ווייניק געלט, וועלכע ער פאַרמאָגט, אדער קרעדיטן פון דער רעגירונג וואָס זענין אים נישט גיגעבן גיוואָרן, דאַן דערוועקט זיך אין מענטש אַנאייפער־גיפיל אָנטקייגן צושטעלן זיך מניעות און שטרויכלונגין און זיגן. נאָכדעם ווי ער זיגט קומט די הנאה דערפון און די צופרידנקייט פונים באַזייטיקן די אַלע מניעות און דער פעסטער באַשלוס צו בויען.

דאָס זענין די פיניף פאַרשידינע גיפילן אינים מענטשן. וואָס ווירקן שטענדיק פאַר יעדער אַרבּיט זיינער, נאר ווי מיר זעען, האַלטן זיך נאר די גיפילן אין איין טוישן, אַמאָל איז די פרייד דער עיקר, און ווירקט אין אַ גרויסער מאָס, דעריבּער זעט זי זיך אָן, אבּער אויך דאָס גיפיל פון מורא פון גרויסן זיך, פאַראייניקן זיך דערמיט און ווירקן אין אַ קלענערער מאָס, ווייל זיי אַליין וואלטן נישט גיקענט דערפירן צו דער אַרבּיט, אַמאָל פאַרקערט ווידער פאַרנעמט דאָס גיפיל פון מורא דעם ערשטן ארט און דאָס גיפיל איז דער עיקר דעצידירנדיק, און די גיפילן פון פרייד און גרויס האַלטן זיך שטיצט אַט דאס גיפיל, ווייל אויך די גיפילן ווירקן אין אַ גרויסער מאָס טיילמאָל אויפן מענטשן.

דאַגעגן, איז די באַרימעריי־אייגנשאַפט דער הויפּט־באַראַמעטער וואָס באַוועגט צו דער אַרבּיט, און די פרייד און מורא־גיפילן דאָמינירן נישט אויף אַזוי פיל, אויבּ די מניעות קומין פון דרויסן דאַן איז דער נצחון־גיפיל דער עיקר גורם. עס מאַכט זיך אַמאָל טאַקי ווען דער מענטש וואלט גאָרנישט פאַרדרייט זיך קיין קאפּ מיטן אויפשטעלן הייזער. נאר וועלנדיק אָפּטון אויף צו להכעיס די שכנים וואָס שטערן אים, וויל ער דווקא יא בויען און זיי ווייזן אַז ער איז דער גבור. אין אַזאַ פאַל איז דער נצחון־גיפיל דער הויפּט־דאָמינירנדער און אין דעם גיפיל פערמישן זיך צוביסלעך פון די אַנדערע גיפילן פון דער מורא — טאמער גילונגט עס אים נישט סוף כל סוף דאָס באַרימן און גרויס האַלטן נאָכן דערגרייכן זיין ציל.

אַנאַליזירנדיק אויף אַזאַ אופן די טרייבּ־קראַפט אינים מענטשן, וואָס באַוועגט אים צו אַרבּיט איז צוזאַמינגיגאסן פון די פיניפערליי גיפילן — ווער האט די גיפילן פּראָדוצירט? — דער ענטפער: אַט דער כּוח טאַקי וואָס נעמט אויף דעם ערשטן מחשבה־בליץ, די פאַמעלעכע אויסבּרייטערונג און אַנטוויקלונג פון דער מחשבה, וואָס איז גיקומין דורכן טיפערן אריינדרינגין אין פאַרשטעלונגין, וועלכע דער מענטש שטעלט זיך פאָר ווילנדיק אויספירן זיין מחשבה — אַט זיי האָבן עס גיבּוירן אַט די גיפילן. דאָס שייכות אין ענגער צוזאַמינבונד צווישן די גיפילן ביז דער טאַט, איז אויף אַ גאַנץ באַזונדערער כּוח כאָטש עס איז גאַנץ ווייניק אָנזעעוודיק, ווייל עס איז פאַראַן אַ גאַנץ באַזונדערער כּוח וואָס גייט איבּער דירעקט פון האַרץ צו די מוסקולן אדער אין מויל צו באַפעלן. דאָס איז דער ניינטער כּוח. דער צענטער כּוח איז די טאַט אַליין. דאָס סאַמע אָנגעעוודיקסטע, דאָס באַוועגן פון די הענט אדער דאָס באַפעלן.

וואָס נוגע די דאזיקע צען כּוחות דאַרף מען נידענקין די כּללים: 1) אַז די כּוחות וואַקסן מיט ארגאַניש מיטן מענטש, נאר זיי שטעלן זיך נישט אָפּ ווי דער קערפּער אין אַ גיוויסער תּקופה זיין וואוקס. די דאזיקע כּוחות וואַקסן כּסדר ביזן לעצטן טאָג, 2) אַז מע דאַרף זיי לטובת זייער אַנטוויקלונג כּסדר שפּייזן לויט זייער באַדערפיניש, 3) אַז עס איז פאַראַן אַ גיוויסע תּקופה ביים מענטש אין וועלכער די דאזיקע צען־ערליי כּוחות, וועלכע מיר האָבן אויבּן אויסגירעכנט, ווערן שוין נישט גישפּייזט פון דעם שפּייז, אויף וועלכן דער גוף איז עמפּינדלעך, ווייל דער דאזיקער שפּייז איז שוין פאַר זיי נישט גינוגנדיק מער. דעריבּער פאָדערן זיי מיר זאָלן זיך קענין אַנטוויקלין. די דאזיקע כּללים זענין זייער וויכטיק.

בנוגע דעם הויפּט־כּוח און אַט די צען אייגנשאַפטן און די מעגלעכקייט פון זייער אַנטוויקלונג און זייער אויסבּרייטערונג וואָס האַלט אָן ביזן סאַמע לעצטן לעבּנס־טאָג פון מענטשן, האָבן מיר אויבּן גיזעען אין זעקסטן קיפּיטל, אַז זייער ווירקונג איז נישט ביי אַלע מענטשן גלייך. פאַראַן מענטשן ביי וועמין זיי ווירקן ווייניקער, ווייל זיי זענין נישט גינוג אַנטוויקלט, און פאַראַן מענטשן וואָס די ווירקונג ביי זיי איז אַ גרעסערע. דער אַרבּיטער למשל וואָס איז משועבד ביי זיין בעל־בית, און זיין גאַנץ פאַרגינינגן איז באַגרעניצט אויף וויפיל זיין דאזיקע אַרבּיט וועט נושא חן זיין ביי זיין בעל־בית, און אויף וויפיל יענער וועט אים דערפאַר אויסדריקן זיין ליבּ און אָנערקענונג און דער צער און עגמת נפש פון אַזאַ איינים איז אויך באַגרעניצט אין די ראַמין פון נישט אויספירן די אַרבּיט ווי ס־דאַרף צו זיין, פאַר וועלכן זיין ברויטגעבּער וועט נישט זיין צופרידן. אַזוי זענין אַלע זיינע אייגנשאַפטן ווי דאָס רימן זיך, זיין אייפער און פאַרגינינגן זייער באַגרעניצט. דאָס זעלבּע ווי אין זיין פאַך, ווירקן די אייגנשאַפטן אויך אין זיין פּריוואַט־לעבּן: פרייד, שנאה, ליבּשאַפט, כּעס, באַרימן זיך. נצחון און הנאה ווירקן אויך דאָרט אבּער אויך איבּער זיין פאַך און זיין קליינלעך פאַמיליען־לעבּן. וועלן דעם אַרבּיטער נישט צוקומין קיין אַנדערע אביעקטן, מיט וועלכע ער זאָל די גיפילן זיינע און אייגנשאַפטן פאַרקניפּן וועט ער שוין אַזוי זיין גאַנץ לעבּן אָפּלעבּן באַגרעניצט און ענג.

דאָס זעלבּע, נאר אַ ביסל אין אַ בריימערער מאָס, גישעט עס אויך מיטן קרעמער. די פרייד פון קרעמער ביי עפּיס אַ פיין פאַרדינסטל, איז מעגלעך אַ גרעסערע ווי דעם אַרבּיטערס, אבּער אויך ביי אים זענין די אינערלעכע גייסטיקע כּוחות נישט אַנטוויקלט גינוג. אויבּ ער קען זיך גישט אויפהויבּן איבּער זיין משפּחה־לעבּן, אויך ביי אים באַגרעניצן זיך די גיפילן פון פאַרגינינגן, כּעס, באַרימעריי, נצחון און סאַטיספאַקציע נאר אין דעם, צי זיין סחורה האט אויסגינומין אדער נישט. דער זעלבּער ענגער קוק זיינער באַציט זיך אויך צו שטובּ־ענינים. דאָס איבּריקע וואָס קומט פאָר אויף דער וועלט גייט אים לגמרי נישט אָן, כאָטש עס זענין זאַכן וואָס מע זעט דאַס, מע לעבּט דאָס איבּער אַפילו אַליין, נאר מע דערזעט עס נישט, ווייל עס איז נישט קיין זאַך וואָס איז זיי אַליין נוגע, און ס־איז נאָך נישט אויף אַזויפיל קולטיווירט, אַז וועלט־זאַכן זאָלן אָננעמין אַ כאַראַקטער פון נאָנטע אינטערעסן.

לאָמיר גיין ווייטער: אַ כּלל־טוער וואָס מיינט עס אויף צונ־אמת און האט נישט אין זינין דאָס ביסל ביסל כּבוד, וואָס ער וועט דערביי האָבן, אַזעלכער פילט שוין באמת אָן דעם ווייי און צער פון אַנדערע אויך. ער האט איבּער דעם אַלים זיך פאַרטראַכט, אַז יענימס ווייטיק איז גיוואָרן זיין אייגינער. און עס האט אים פאַרשאַפט אַזויפיל עגמת נפש, ווי ער האט דאָס פון זיינע אייגינע ענינים. ביי אַזעלכן האָבן זיך שוין זיינע אייגנשאַפטן מער אַנטוויקלט ווי ביים קרעמער און אַרבּיטער. ער איז שוין אַביסל אַרויס פון זיין באַגרעניצטן קרייז, זיין האָריזאָנט איז שוין אויף אַזויפיל ברייט, אַז ער פילט שוין אָן אויך יענימס ווייטיק. די פרייד זיינע ווען עס גיט זיך אים איין צו העלפן יענים, איז גרויס, און דער צער זיינער, ווען ער קען נישט העלפן יענים, איז אויך גרויס, גרעסער ווי ביי אַנדערע מענטשן.

עס איז נאָך פאַראַן נאָך אַ העכערע מדרגה: אַ דערציילער־פּסיכאָלאָג. פאַרטיפנדיק זיך אינים לעבּן פון אַנדערע מענטשן, גוט אָנצופּולן זייערע אייגנשאַפטן. ביי אַזעלכע אַנטוויקלין זיך די מענטשלעכע כּוחות אין גאָר אַ גרויסן פאַרנעם. דאָס לעבּן זיינס איז דעריבּער פיל רייכער און שענער ווי דאָס לעבּן פון אַ צווייטן.

וויכטיקע שריפטן

די פאַרהוילינע קדושה

פון ד"ר משה אשער.

וויכטיקע שטודיע וועגן סעקסועלן יוגנט־לעבּן פון יידישן מענש. די דאזיקע אָפּהאַנדלונג באַרירט אַלע וויכטיקע פראַגן פון דעם דאזיקן ערנצטן פּראָבּלעם אינים גייסט פון יהדות און אַ תּורהדיק קדושה־לעבּן.

דאָס בוך האט אָנגישריבּן אין דייטש דער באַרימטער רעליגיעזער פּעדאַגאָג ד"ר משה אַשער און איז ספּעציעל פאַרטייטשט גיוואָרן אין יידיש פאַר אונדזערע דערציער אין פּוילן.

פרייז 95 גראשן.

שמונה פרקים להרמב"ם אין יידיש

—— פון א"מ ראגאווי

אין די „שמונה פרקים" ווערן גיגעבּן די נייטיקסטע השקפות פאַרן יידישן מענש, ווי אַזוי זיך אויסצולעבּן אין מידות־תּורהדיק און בכלל האָבן אַ ריכטיקן תּורה־בליק אויף וועלט, לעבּן און מענש.

ס־טאָר נישט פעלן קיין איין יוגנט־גרופּע וואו ס־זאָל נישט גילייענט ווערן „שמונה פרקים".

פרייז 85 גראשן.

דער פּאַראַגראַף — און דאָס האַרץ פון דאָן פערנאַנדא פּעדרא

פון אלימלך שטייער

(דערציילונג)

אין אַן־אַלטן כראָניק־בוך שטייט באַשריבּן די גישיכטע. וואָס האט זיך פאַרלאָפן מיטן האָלענדישן קרוין־ריכטער און פּראָקוראָר דאָן פערנאַנדא פּעדרא, די כראָניק איז דאַטירט פון יאָר 1492 (ווען ס־איז פאָרגיקומען דער גרויסער גירוש פון יידן אין שפּאַנישן לאַנד).

די גישיכטע איז כּדאַי צו פאַרצייכינען צום גידעכיניש און דאָס טון מיר דאָ.

דאָן פערנאַנדא פּעדרא האט זיך גלייך גימאַכט דעם גלאַנציקן פּערוק אויף זיין קאָפּ, האט פעסט אָנגיזאָטלט די אויגן־גלעזער אויף דער ביינערדיקער אַדלער־נאָז, זיך אַ וויג־גיטון אויף דער שטאָל־גיפלאַכטינער וויג־שטיל, און אַ קוק־טועַנדיק אין דעם דיקן בוך וואָס איז פאַר אים גילעגן האט ער שנעל צוגימאַכט די אויגן.

די זאַך איז אייגנטלעך קלאָר און לאָזט נישט איבּער קיין שום ספיקות.

איינער פון די פאַרטריבּינע יידן פון שפּאַניע, יצחק נאמעץ, וואָס איז מיט אַ פּאָר טעג צוריק אָנגיקומין אויף דער האָלענדישער ערד האט זיך גימאַלדן צום שפּאַנישן דעלעגאַט וואָס איז גיקומין קיין האָלאַנד פירן אונטערהאַנדלונגין, דאָן אינעץ טאַרקוועמאַדא (אַ ברודערן־זון פון שפּאַנישן גרויס־אינקוויזיטאָר טאָמאַס טאַרקוועמאַדא). ער האט אים איבּערגיגעבּן עפּיס אַ פּאַק פּאַפּירן, און ווען יענער האט זיך אין זיי פאַרטיפט, האט דער יונגער ייד אַרויסגיצויגן אַ קרומע שווערד, וואָס ער האט גיהאַט באַהאַלטן אונטערן מאַנטל, און אים דורכגישטאָכן דאָס האַרץ ביז די שאַרף איז אַרויס אויף דער צווייטער זייט. דאָן אינעץ טאַרקוועמאַדא האט לייכט אַ גישריי־גיטון, דאַן איז ער אומגיפאַלן אין אַ קאַלוזשע בלוט. דער יונגער ייד יצחק נאמעץ איז גיוואָרן פאַרהאַלטן דורך דער פּאָליציי און איינגיזעצט אין תּפיסה.

דאָרט איז ער גיקומין צו אים, דער אויספאָרשונג־ריכטער און באַשולדיקער, דאָן פערנאַנדא פּעדרא בכדי אים אויסצוהערן.

דער ייד האט דערקלערט...

דאָן פערנאַנדא פּעדרא האט אויפגימאַכט די אויגן און זיך אומגיקוקט. וואָס האט דאָס אים דער ייד דערקלערט? וואָס... ער האט בכלל גאָרנישט דערקלערט אין דאַ הייבּט זיך טאַקי אָן דאָס פיינלעכסטע פאַרן האָלענדישן קרוין־ריכטער און פּראָקוראָר דאָן פערנאַנדא פּעדרא. ער האט דעם מערדער אויסגיפרעגט אַלץ וואָס אַ ריכטער און אַ פּראָקוראָר דאַרף אין אַזאַ פאַל אויספרעגן. וואָס איז די סיבּה פון דעם מאָרד? צי האט ער נישט קיין שותּפים? צי האט ער נישט קיין חרטה, וואָס ער האט דערמאָרדעט אַזאַ יונגן אומשולדיקן מענטש?

און נאָך און נאָך האט ער גיפרעגט.

אבּער, צו אַלדי... דער ייד האט גאָרנישט גיענטפערט. קיין וואָרט נישט, אַפילו גישוויגן האט ער אויך נישט. בלויז גיקוקט האט ער אויף אים. גיקוקט מיט עפּיס אַ מאָדנע אומיטיקן בליק, אַ מאָדנעוואַטע בליק, אַזאַ בליק וואָס, אַז ער קוקט דיך אַמאָל אָן פאַרגעסטו קיינמאָל מער נישט אין לעבּן, און דאָן פערנאַנדא פּעדרא, האט אים אויך נישט פאַרגעסן.

נישט אַז ער האט פעסט צוגימאַכט די אויגן, נישט אַז ער האט אָנגיזאָטלט די אויגן־גלעזער און זיך פאַרטיפט אין דיקן באַנד פון שטראָף־קאָדעקס. וואָס איז פאַר אים גילעגן.

אייגנטלעך איז עס קלאָר, זייער קלאָר, עס לאָזט נישט איבּער קיין שום ספקות.

אַ מאָרד איז גיווען? אוודאי גיווען, דער מערדער פּראָוואוט בכלל נישט אָפּלייקינין, עדות זענין אויך גיווען, וואָס האָבן אים גיזעען אַרויסלויפן מיט אַ פאַרבּלוטיקטער שווערד.

דער דערמאָרדעטער דאָן איניעץ טאַרקוועמאַדא איז אַנ־אָפיציעלער שפּאַנישער שליח אויף דער האָלענדישער ערד, ובכן — איז דאָד דער מאָרד שווערער, באַלאַסטנדיקער, יאָ? ס־איז קלאָר ווי דער טאָג.

און דער פּאַראַגראַף דאָ פאַר אים אין קאָדעקס־בוך פון קיניגרייך האָלאַנד איז אויך קלאָר ווי דער טאָג: טויט־שטראָף.

ער טוט נאָך אַמאָל אָן די אויגן־גלעזער דאָן פערנאַנדא פּעדרא, און ער זעט אים פאַר זיך דעם פּאַראַגראַף ווי ער שטייט זיך אין בוך רואיק, קאַלט, אַ גישטאַלט האט ער ווי אַ לאַנג אויסגיצויגן אייזערנע העקל מיט אַנ־אויסגיקרומטן האַלדז, אַזוינס ווי מע באַנוצט אָפּצוהאַקן דעם קאָפּ, ביי אַ מענטש וואָס איז פאַראורטיילט צום טויט.

אבּער אַז ער קוקט אַביסל מער אויף דעם פּאַראַגראַף, הייבּט עס אים פלוצים אָן שווינדלין, און ער באַקומט נאר דאָס גישטאַלט פון אַנ־אויג, אַ שאַרף גלאַנציק אויג, אַזוי ווי ביי יענים יונגין ייד וואָס אין תּפיסה יצחק נאמעץ — און דאָס אויג קוקט אויף אים מיט אַזויפיל אומיט, און עפּיס אַזוי מאָדנע טיף, אַז דאָס האַרץ וויל אַרויסשפּרונגין פון דער ברוסט.

וואָס האט עס אים דער ייד גיזאָגט? ער קנייטשט דעם שטערן דאָן פערנאַנדא פּעדרא. צי אַלדי טייוולאָנים, עס האט דאָך אים גאָרנישט גיזאָגט דער ייד.

אַ מינוט כאַפּט אים אַרום אַ כּעס אויף זיך אַליין. וואָס גריבּלט ער זיך אַזוי און צערעמאַניעט זיך, מיט עפּיס דאָרט אַ ייד, דער פּאַראַגראַף איז דאָך קלאָר, קלאָר ווי דער טאָג.

און זיין מאַיעסטעט, דער קיניגלעכער מיניסטער, האט אים אויכיט היינט גירופן צו זיך, און נאָך פיל רמזים גיגעבּן צו פאַרשטיין, אַז דער האָלענדישער רעגירונג ליגט שטאַרק דערין, נישט קאַליע צו מאַכן די האַנדלס־באַציאונגין מיט שפּאַניע...

די קיניגין איזאַבעלאַ אַליין האט גישיקט איר לייבּ־דאָקטאָר קיין האָלאַנד, ער זאָל באַוואַכן דעם גיזונט־צושטאַנד פון ברודערן־זון, פון איר טויף־פאָטער טאָמאַס טאַרקוועמאַדא.

דאָס איז נישט קיין קלייניקייט, דאָס אַלץ דאַרף אַ האָלענדישער ריכטער אויך נעמין אין אַכט.

אַלץ, דאָס האַרץ... דאָן פערנאַנדא פּעדרא האט אַרויסגינומין עפּיס אַ פלעשעלע און אַ שמעק גיטון. אַ ריכטער פון האָלאַנד איז מחויב זיך צו רעכינין מיט די שטימונגין פון אַמטלעכע קרייזן.

און דערצו ווען דער פּאַראַגראַף איז אַזוי קלאָר. אַזוי קלאָר.

דאָן פערנאַנדא פּעדרא האט זיך אַזש אויפגישטעלט... דערנאָך האט ער זיך ענערגיש צוריק אָוועקגיזעצט אין דער וויג־שטיל, שנעל אַרויפגיזעצט די אויגן־גלעזער אויף דער נאָז, שנעל אויפגימישט דאָס דיקע קאָדעקס־בוך וואָס פאַר אים.

— אַט איז ער דאָ, דער פּאַראַגראַף — ווען עמיץ באַגייט מאָרד... טויט־שטראָף.

ער זעט אים פאַר זיך קלאָר און בולט דעם פּאַראַגראַף. רואיק קאַלט מיט אַ גישטאַלט פון אַ העקל. אַ לאַנג אויסגיצויגן אייזערן העקל מיט אַנ־אויסגיקרומטן האַלדז.

אבּער מיטאַמאָל איז דאָס העקל זיך צורונין — און עס איז פאַרבּליבּן אַנ־אויג. גאָרנישט מער ווי אַנ־אויג. דאָס אויג האט גיקוקט אויף אים אומיטיקטיף, ווייט. און פלוצים האט דער האָלענדישער קרוין־ריכטער און דער באַשולדיקער דאָן פערנאַנדא פּעדרא עפּיס דערזעען.

ער האט דערזעען אַ מאַרק־פּלאַץ. אַ פלאַקערנדיקן שייטער־הויפן, אַ הויכן גראָען מאַן, וואָס זיינע אויגן בליצן מיט שנאה, און גיבּונדינע יידן ווערן גישלעפּט אין קייטן און גיוואָרפן צווישן די ברענענדיקע קלעצער.

און דאַן האט ער ווידער עפּיס גיזעען. אַ לאַנגע לאַנגע רייע ציט זיך אָן אַ סוף און אָן אַנ־עק. מענטשן ציען זיך איבּער זאַמדן און בלאָטעס. פון זייערע פיס רינט בלוט, און זייער אויסזעען איז שרעקלעך. דאָס ציען זיי פון שפּאַניע צו דער האָלענדישער גרעניץ, די יידישע פאַרטריבּינע אין גלות און הינטער זיי זעלנער מיט ביקסן וואָס פּאַקן איבּער זייערע רוקנס.

ווער זענין זיי די יידן? די אויגן, די פּנימער, ווי זיי האַלטן אַזוי גיצויגן פון אָנהייבּ באַשאַף ביז סוף וועלט.

אַט זעט ער אַ גריין־גראָען מאַן, ער גייט איינגיבויגן, די באָרד שלעפּט זיך אים ביז צו דער ערד, אין זיינע דאַרע הענט האַלט ער אַ שטעקן, זיינע פיס האָבן זיך גישטרויכלט אין אַ שטיין, ער האט זיך אַ וואַקל גיטון און גיבּליבּן שטיין אַ מינוט, אבּער אין דער זעלבּער מינוט האט אַ פאַכע גיטון אַ קאַלבּע פון אַ זעלנערישע ביקס איבּער זיינע פּלייצעס, שנעלער, שנעלער ייד...

דער זקן איז אומגיפאַלן.

און ער האט ווייטער דערזעען, דער ריכטער דאָן פערנאַנדא פּעדרא אַ יינגע פרוי מיט אַ וויג־קינד אויף דער האַנט.

זי האט יאָמערלעך אַ גישריי גיטון און גילאָפן צו דעם זקן.

אַ זעלנערישע קאַלבּע האט זי אויך דערגרייכט, דאָס קינד איז אַראָפּגיפאַלן פון ברוסט...

און מער האט ער נישט גיזעען, דאָן פערנאַנדא פּעדרא, בלויז בלוט האט ער דערזעען, און דאָס אויג וואָס האט אַזוי מאָדנע אומיטיק אויף אים גיקוקט האט ער אויך גיזעען. ס־איז גיווען דאָס זעלבּע אויג

וואָס ביים ייד אין תפיסה. דאָס זעלבע אויג וואָס ביים זקן. דאָס זעלבע אויג וואָס ביי דער פרוי.
ער האט זיך מיט גיוואָלט אַ ריס-אויף גיטון פון דער היץ שטיל דאַן פערנאַנדאַ פעדרא. אין שטוב איז קיינער נישט גיווען. ס-איז גיווען אָוונט-דעמערונג.
פאַר אים איז גילעגן אפן דאָס קאָדעקס-בוך פון האַלענדישן קיניגרייך.
צי האט אים דער ייד דאָס אַלץ דערציילט בעת זיין הייַנטיקן פאַרהער? און וואָסער שייכות האט דער יינגער ייד יצחק נאָמען מיט יענים זקן און די יינגע פרוי מיטן קינד? צי איז עס אפשר זיין פאָטער, זיין פרוי, זיין קינד?...
אבער אום ג-טעס ווילן, דער ייד האט דאָך אים גאָרנישט גיזאָגט. אפילו נישט גיוואָלט ענטפערן אויף די פראַגן. בלויז גיקוקט האט ער אויף אים. אַלץ דאָס האָרץ... דאַן פערנאַנדאַ... פעדרא האט אַרויסגינומין דאָס פלעשעלע און אַ שמעק גיטון.)
— יא האט ער גיזאָגט, מע דאַרף צוגרייטן דעם באַשולדיקונגס-אַקט. ער האט פאַמעלעך צוגישניצט די געבויגענע פעדער, איינגיטונקן אין ברייטן טינט-פאַס און אַוועקגילייגט פאַר זיך אַ בויגן פאַפיר.
— אויפן יסוד פון פאַראַגראַף...
פאַראַגראַף... פאַראַגראַף...
ס-איז אַרויסגיקראָכן רואיק, קאַלט און גישטאַלט פון אַ העקל, אַ לאַנג אויסגיצויגן. אַ לאַנג אויסגיצויגן אייזערן העקל מיט אַן-אויסגיקרומטן האַלדז. אַזוינס ווי מע באַנוצט, אָפצוהאַקן דעם קאָפּ ביי אַ מענטש וואָס איז פאַראורטיילט צום טויט.
און מיטאַמאָל האט זיך די האַנט ביי דאַן פערנאַנדאַ פעדרא אַ וואַקל-גיטון.
פון אונטערן העקל איז אַפּירגיקראָכן אַן-אויג. ס-האט גיגלאַנצט אומיטיק. בלוטיק. און ווען דאַן פערנאַנדאַ פעדרא האט דערזען אַ קוק-גיטון האט ער דאָרט פלוצים דערזעען אַ לאַנגע ריי גלותניקים, פאַרטריבענע און צווישן זיי דעם זקן, די פרוי מיטן קינד און דער זעלבער מיט דער קאַלבע... און בלוט..
און דאַן האט אַלץ פלוצים גינומין טאַנצן פאַר די אויגן, זיך פלאָנטערן, גיין אין אַ קאַראַהאָד.
און דער האָלענדישער ריכטער דאַן פערנאַנדאַ פעדרא איז גיבליבן זיצן מיט אַן-אָפן מויל, פאַרגלייזטע אויגן און מיט דער איינגיטונקענער פעדער אין האַנט.
אויף זיין פנים איז גיווען פאַרגליווערט טויט שרעק. אַזוי האט אים גיטראָפן זיין דינער, ווען ער איז אַריינגיקומין צומאָרגנס אין דער פרי. די דאָקטוירים האָבן דערקלערט אַז ס-איז גיווען אַ האַרץ-שלאַק

— — — — — — — — — — — — — —

ד. זאַריצקי
זומפּן
פּאָעמע

א.

יונגע פרי־מאָרגנס צעצרנן אויף הימלען באַנילדיטע
וואָס לאָבן צושטיפּט אין די אויגן אַטקיין דער זון דער באַגייסטער
וואָס טונקט זיך אין ימין פון טוי – און אין אָפּגלאַנץ פון שכינה
וואָס ציטערט אויף ראַנדן פון הימלען פון זיבן –
שפּרייט אויף די זון פון די תהומות און פאַרשעמט
דעקט זי צו מליץ איר חרפה מיט אַ רינטשיקן שלייער אַ ווייסן,
וואָס הייבט זיך ווי רויך פון די זומפּן,

די וויל זיך נישט חבר'ן מיטן זומפּ, וואָס ליגט ביי די פיס איר
אַ צושפּרייטער און אַ שוואַרצער און קוקט אין די וואָלקנס
מיט שוואַרצע צושטשידיטע ציין
ווי אַ רידקראַקאַדיל, וואָס באָדט זיך אין אייגן גימוריזעכץ
גיטשו אַ בליק: –
נישט אַנדערש, נאָר וואָלקנס פון ימין באַטרינקטע
בעטן אַרום און קושן זיך ליבלעך מיט זומפּן
ווערט אַ גימיש פון דער נעכטיקער שוואַרצקייט אין זומפּ
מיט דעם זיידענעם אָטעם־גיוועב פון די וואָלקנס
וואָס שלענגלען זיך קינדיש אין לופטן, אָט, אָט און זיי פאַלן אַריין
אין זומפּן, גימוריזעכץ.

כאַ... כאַ... לאַכט דער זומפּ דעם קאָסמאָס אין די אויגן
פאַרשייט, ווי דער טייוול
און ווייזט אים זיין נאַקעטקייט שוואַרצער, ווי שוואַרץ איז אַליין
דאַכט זיך עס לויערט דער טויט פונים גראָז
אין דעם קושאַק, אין דעם ציטער פון בלאָטיקן באָדן
אין טויט!

ב.

פאַראַן ווען נעכט אין די זומפּן, וואָס הערבן מיט טרויעריקער אָטעמס
מאַיעסטעטיש צעצויגן אויף הימלען, ווי פלאַכטס פון שוואַרצן
און סודן זיך שטיל מיט די גראָזן, מיט בערגלעך און קושאַקיס...
– זיי רעדן אַראָפּ זיך פון האַרצן...
מע זאָגט: דאָס איז צעפּ, לאַנגע, שוואַרצע פון נאַכטיקן קאָפּ זיך צולאָזט
צוזיס אויף וועלדער, אויף בערג, אויף באַפרוכפּערטע טאָלן
און פאַרשלינגען אין שוואַרצקייט, דערטרינקען אין טינטיקע כוואַליס
אויף שטיב זיי צומאַלן...

האט די מלכותדיק־פוילישע ערד זיך צעוויינט אין דער לופטן
אויף איר טאַכטער פּאָלעסיע, וואָס ליגט ביי די פיס אירע אַ טרער
אַ טרער נאָך אַ טרער, האט אַ טייך נאָך טייך זיך צושפּרייט און גיוואָרן
זעניך – זומפּן צושפּרייט!

קוועטשט זיך די נאַכט איין אין זומפּ און צושפּרייט זיך
מיט טרויעריקער קולות גישרייען
צאַפּלט אויף אין דער לופט אַ מאַוימדיק קול, ווי פון באַרבלינדיק
טויטלעכע ווייען...

ציטערט דער זומפּ און קנייטשט זיין אַלטן צוקאַרביטן פּנים
וויל בלומערשט אַ לאַך טון, באַקומט זיך אַ שרעקלעכע גרימאַסע
צושרעקט זיך די נאַכט און אַנטלויפט אין דער הייך צו לבנה...
צו הימלען פאַרבלאָטיקטע, נאַסע...

אז אָט שלייכן אַרויס פון די זומפּן (אַזוי דערציילן אייך מענטשן)
ביינערדיקע, שוואַרצע גישטאַלטן מיט פּנימער בלאָטיקע, קרומע
טרויעריקער, ציען זיי איינס נאָכן צווייטן אויף זומפּן
אויף שטומע.

זיי שוועבן אויף ציטערדיקן באָדן און ס־פּלעסקעט דאָס וואַסער פון ווייטנס
שטעלן זיך אויס די מתים אין טרויעריקער רייען און אַ צאָל
און הייבן שטעקלדיק הענט און שטשירן מיט מויל־לעכער שוואַרצע
– דערהערט זיך אַ קול:

און דאָס קול ווערט צעטראָגן אויף כוואַליס פון ווינט און־דעמערונג
וואו נאָר עס צושפּרייט זיך דער זומפּיקער באָדן – דער־טויט
צעהילכט זיך אין פרייקייט פון לופט, איבער בערג, איבער טאָלן
– און שרייט:

פאַרשאָלטן זיי זומפּ אויף אייביק, אייביקע יאָרן,
מיר שעלטן! מיר, וואָס רינגלען דיך איצט דאָ אַרום
מיר, דיינע קרבנות, וואָס האָבן דעם טויט דאָ גיפינען –
אויף אייביק זיי שטום!

זאָל קיינמאָל קיין מענטשלעך גיזאַנג צו דיר נישט דערגרייכן
קיין פויגל־גיטשווישטשעריי און פריילעכער זשום.
און קורטשע זיך זומפּ אין דיין איינזאַמקייט איינער, פאַרלאָזט –
און שטום – – –

שרה שענירער
די ריינע מנורה
(פון אירע איבערגיבליבענע כתבים)

צו דער הפטורה פון שבת־חנוכה

ווידער איז אַ יאָר אַוועק. ווידער גייען מיר צינדן חנוכה-ליכט. וואָס פאַר אַ ליבער און אָנגינעמער גאַסט איז פאַר אונדז דער חנוכה-יום-טוב אין אַלע יידישע קרייזן און פאַמיליעס.
ווייסט איר, מיינע ליבע שוועסטער, פאַר וואָס?
ווייל חנוכה איז אַ יום-טוב פון גימיטלעכקייט, פון אַזוי פיל שיינע דערמאָנונגען. ס־דאַכט, ווי מ־וואָלט איצט דערזען באמת לייכטן די חנוכה-ליכטלעך אין דער מנורה פון בית-המקדש.
אין דער צייט, ווען די גאַנצע משפחה מיטן פאָטער בראש, שטעלן זיך אַרום דעם חנוכה-ליכטל, דאַכט זיך, אז מיר הערן אונדזערע גרויסע חשמונאים-העלדן דערציילן די אַלע ניסים. וואָס זיי האָבן אַדורכגילעבט און נישט ווילנדיק פאַרגלייכן מיר דעם עבר מיטן הוה און מיר קומען צום אויספיר, אז „לא אַלמן ישראל", אַלע צייטן האָבן זייערע העלדן, כאָטש נישט אַלע מאָל באַווייזט מען עס מיט דער שווערד אין האַנט.
באמת, דער חנוכה-יום-טוב איז, אין דער ערשטער ריי, אַ יום-טוב פאַר דער פאַמיליע און ערשט שפּעטער דער יום-טוב פון פאָלק.
אָט זעען מיר די פינף חשמונאים-ברידער: יהודא, שמעון, יונתן, אלעזר און יוחנן, ווי זיי גייען אַרויס פון דעם קליינעם דערפל מודיעין און צינדן ווידער אָן די קנויט פון ישראלס פאָלקס-לעבן, די קנויט, וואָס ס־האט זיך גידאַכט, אז זי איז שוין אויסגיברענט, ווייל דער אייל פון דער פאָלקס-אמונה איז גיוואָרן פאַראומרייניקט און פאַרמישט.
יא מיר זעען זיי, די העלדן-ברידער צווישן אַ סביבה פון אָפּטריניקע ברידער, וועלכע האָבן זיך אָפּגיגעבן דער געצנדינערייַ רח״ל. מיר זעען זיי מיט דער פאָן אין דער האַנט, פון וועלכן ס־שרייען אַראָפּ די ווערטער: „מי כמוך באלים ד׳" (מכבי) מיר זעען ווי אַנטשלאָסן זיי האַלטן עס, גרייט צו שטאַרבן דערפאַר.
ווער האט זיי אַזאַ דערהויבענע פאָן אַריינגיגעבן אין דער האַנט?
ווער האט אין זייער נשמה צופלאַמט אַזאַ שטאַרק התלהבות?
נישט דאָס פאָלק האט עס גיטון, ווייל זיי זענען דאָך גיווען שוואַך און זיך באַהאַלטן אין די היילן, נאָר דאָס איז גיווען דער כוח פונים אַלטן, אבער מיט יונגן פייער אַדורכגיוואָרימטן כהן מתתיהו. ער באַגייסטערט זיינע קינדער, רופט און שיקט זיי צום קאַמף פאַר דעם כבוד שמים.
יא, אין דער פאַמיליע-שטוב פון מתתיהו איז גיוואָרן דערצויגן אַ העלדן-משפחה. דאָ אין מודיעין איז גישטאַנען די קאַוואַדלע, וואו ס־איז פון אונטער דעם פייער-גייסט פון מתתיהו אַרויס יהודא, דער האַמער (מכבי).
דאָ, אינעם קליינעם דערפל איז עס גישען, אז יהודא איז אַרויסגיטרעטן – ווי אַמאָל יהודא בן יעקב – פאַר זיין פאָטער און גיזאָגט: אנכי אערבנו, מידי תבקשנו. – פאָטער! איך גאַראַנטיר, פון מיין האַנט זאָלסטו עס פאָדערן!
ס־איז אַ גרויס און דערהויבן וואָרט!
דאָס פאַמיליע-הויז איז דער ערב, דאָס וואָס גאַראַנטירט פאַרן בית ד׳. פון דער פאַמיליע האָבן מיר צו פאָדערן דעם עתיד. דאָס פאָלק.
מיט דעם פאַרשטייען מיר, פאַר וואָס די חז״ל האָבן אונדז גיהייסן צינדן נאָר קליינע ליכטעלעך, נישט קיין גרויסע פלאַקערן, אין דרויסן, אויף די בערגער, נאָר דווקא אין דער היים. ווייל נאָר אין פאַמיליע-לעבן קען אויפלאַמען דער יידישער גייסט.
זיי האָבן פאַרשטאַנען, אז אַזוי ווי אינעם קליינעם שטעטל מודיעין האט זיך גיקענט אָנצינדן דאָס פייער פון התלהבות ביי דער יוגנט אָן דעם פלאַם פון זייער אַלטן פאָטער. אַזוי קען אויך ביי אונדזער יוגנט דערוועקט ווערן דער זעלבסט-באַוואוסטזיין, פאַרשטאַרקט ווערן די האָפענונג, דערוואָרימט ווערן מיט אמונה און בטחון – קוקנדיק אויף די צניעותדיקע ליכטעלעך, וועלכע באַלייכטן אַזוי זיס און באַשיידן, אונדזער יידיש הויז.
איר אַלע מיינע שוועסטערן פון דער היינטיקער צייט, איר אַלע, וואָס איר קענט די אילומינאַציעס און גאַסן-פייערן, וואָס ווערט אָנגיצונדן בעת פאַראַדן. פאַרשטייט די שפּראַך און די כוונה פון די אַכט ליכטלעך, פון די צניעותדיקע שיינען, וואָס זיי פאַרשפּרייטן אַרום זיך.
זיי באַווייזן די אייביקייט פון דער יידישער פאַמיליע, פון פאָלק ישראל, וואָס זיין יסוד איז אַ יידיש פאַמיליע-לעבן.
זיי באַווייזן, אַז ס־יידישע פאָלק לעבט. דער ייד גייט צו אַלע יאָר – פינף און צוואַנציק טאָג אין כסלו – צו זיין טיר און פענצטער און פאַרשרייבט מיט אַכט אותיות:
דאָ לעבט אַ יידישע פאַמיליע, וואָס גידענקט דעם באַשעפער, האָפט צו זיין הילף, גידענקט דאָס פאָלק ישראל!
מיר זעען זיי, די זין פון אַלטן מתתיהו ווי זיי באַגייסטערן טויזנטער יונגע מענטשן.
מיר זעען אַ יהודית, זיך מוסר נפש זייענדיק פאַר אמונה און דעם יידישן פאָלק.
מיר זעען אַ חנה מיט אירע זיבן קינדער, וואָס לאָזן זיך הרגענען מיט שמחה – פאַרן באַשעפער.
אָט פאַרטיפן מיר זיך אין דער הפטורה פון שבת חנוכה.
דער נביא זכריה דערציילט אונדז זיין מערקווירדיקן חלום, וואָס וועגן זיין באַדייטונג קעמפן מענטשן און מלאכים:
און דער מלאך איז צו מיר גיקומען, האט מיך אויפגעוועקט, ווי מ־וועקט איינעם אויף פון שלאָף און גיזאָגט:
— וואָס זעסטו?
און איך האָב גיזאָגט:
כ־האָב גיזען אַ מנורה פון גאָלד, מיט אַ בעקן אויפן שפּיץ און זיבן רערלעך זענען אין דער מנורה, וואו מע גיסט אַריין דעם בוימל. און צוויי איילבירטן שטייען, איינער פון דער רעכטער זייט און דער צווייטער פון דער לינקער זייט פונים בעקן.
האָב איך גיפרעגט דעם מלאך:
וואָס באַטייטן די דאָזיקע זאַכן, מיין האַר? און ער האט גיזאָגט צו מיר: ווייסטו דען נישט דעם באַטייט פון די דאָזיקע זאַכן? האָב איך גיענטפערט: ניין! מיין האַר, איך ווייס נישט. און דער מלאך האט מיר גיענטפערט און גיזאָגט:
דאָס איז דאָס וואָרט פון השם צו זרובבל: לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ד׳ צבאות, נישט דורך מאַכט און מיליטער, נאָר דורך מיין גייסט, זאָגט דער אַלמעכטיקער.
אַ. עפּיס גרויסיס און דערהויבנס האט דער נביא גיזען, אין וועלכן מיר דערקענען — ביים ערשטן בליק — אונדזער אייגן פאָלק ישראל.
ס־פאָלק ישראל איז גיווען אין די פינצטערע צייטן פון היינטנס אַזוי ווי די לייכטער פון גאָלד, דאָס ליכט פון אמונת השם און דעם ג–טלעכן אמת, וואָס אונדזער פאָלק האט פאַרשפּרייט, איז גיווען אַ ריין, ליכט. ס־איז גיווען אַ ריינער און קיין מאָל נישט פאַרענדערטער רעיון וועגן ג–ט. ווי אויך ישראלס אירע אינים לעבן איז גיווען אַ זיטלעך-ריינע, ווייל ס־שטאַמט נישט פון קינסטלעכע אָנגילייגטע וואַסערן, נאָר פונים עכטן ריינעם, פון ערשטן קוואַל.
דער בוימל איז נישט גיווען אַ גיקויפטער, נאָר אַן־אייגענער. די איילבירטן זענען גישטאַנען ביים לייכטער רעכטס און לינקס, נאָנט פילט זיך ישראל צו זיין באַשעפער.
ווען מיר דערקענען דעם באַטייט פונים מנורה-בילד, לאָמיר ווייטער הערן דעם שמועס פון נביא מיטן מלאך.
„דער מלאך וועקט אים אויף און פרעגט:
— מה אתה רואה?
— פאַרגעס נישט – זאָגט ער צום נביא, וועלכער קוקט אַמאָל אין דער פאַרגאַנגענהייט אַמאָל אין דער צוקונפט — פאַרגעס נישט, אז דו לעבסט אין דער קעגנוואַרט און וואָס זעסטו אין דער קעגנוואַרט.
ענטפערט דער נביא:
— ראיתי — כ׳האָב גיזען (אין דער פאַרגאַנגענהייט) דאָס אַלץ שיינע און ריינע, דעם גאָלדענעם לייכטער מיט אייל-ביימער. וואָס באַטייט עס?

און עס חידושט זיך דער מלאך וואָס דו פאַרשטייסט נישט, גיפינסט נישט אין דער געגנוואַרט אַ שפור פון דעם פאַרגאַנגינים חלום.

נײן—כ-זע נישט, כ-זע אַ חלום וואָס ביים דערוועקן זיך זעט מען אים נישט. לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה׳ צבאות. יא, „ברוחי" דורך מיין גייסט. וואו איז ער דער גייסט וואָס האט באַלעבט און אַדורכגיציטערט ישראלס מחנות. זיינע הייזער און פּאַלאַצן. וואו איז אַהינגיקומען דער גייסט פון מסירת-נפשדיקן דערנענטערן זיך צו השם.

און חנוכה – ביים בליקן אויף די קליינע פלאַמעלעך זעען מיר דעם גייסט אין די חשמונאים, מיר קענען אין דעם דאזיקן לייכטן זעען דאָס גרויסע ליכט פון ישראל און פון רעכטס און פון לינקס דעם הערלעכן אייל-בוים.

דאָ קענען מיר נאך זעען מיט אונדזערע גייסטיקע אויגן, די מענער און פרויען, וועלכע האבן מיט זייער גאַנץ הארץ זיך פּאַרטרויט דעם באַשעפער, אבער מיר דאַרפן פאַרוואַנדלען דאָס ליכט לויט דעם דין פון חנוכה — נר איש וביתו — יעדעס יידישע הויז דאַרף זיין אַ בית השם.

איש וביתו – מיינט מען אויך דעם ביהמ"ק וואָס איז דאָס בית ה׳. אבער צום בית המקדש דאַרף מען ציגל, גייסטיגע ציגל טראָגן, און דאָס זעניַן אונדזערע ארגאַניזאַציעס וואו מע באמיט זיך צו פאַרשטאַרקן דעם כוח ה׳. אבער „אם אין קמח אין תורה" וואו ס-איז קיין מעל, איז אויך נישט פאַראַן קיין תורה. און די **תרומת חברה** איז די איינציקע שטיצע אונדזער ארגאַניזאַציע צו שטעלן אויף אַ פעסטן יסוד, דעריבער אין די טעג פון חנוכה וועלכע זעניַן טעג פון דערציאונג, ווייל חנוכה איז אויך חינוך, זאָלן אַלע אונדזערע חברות פון בנות, בתי׳ און סתם סימפּאַטיקערנס ווידמין זיך דער זאַמלונג פון תרומת חברה, מיטן גרעסטן התלהבות אַרביטן פאַר דעם, אַז ס-זאָל זיין „נר איש וביתו" – די גאַנצע פאַמיליע מוטער און טאכטער זאָלן זיין נרות, ליכטלעך מיטן גייסט פון אונדזערע חנוכה-העלדן די חשמונאים און מיט זייער גיטריישאַפט צו ג—ט און זיין הייליקע תורה.

● די קראַפט פון אַ באַוועגונג ●

פלאַרא ראָטשילד
אַנטווערפּן

די אגודת ישראל שטרעבט אין הסכם מיט איר מהות צו אייניקייט און גאַנצקייט, איר אידעע פאַרלאַנגט, אַז דאָס אינדיווידועלע „שמע ישראל"-באַקענטניש זאָל גיפינען אַ בפירושע הסכמה אין „ברוך שם כבוד" פון גאַנצן כלל. אגודת ישראל וויל דאָס „שמע"-באַקענטניש צוריקברענגען אין באַוואוסטזיין פון א"ע יידן, אַזוי ווי זייערע עלטערן האבן עס מקבל גיוועזן ביים באַרג סיני, דעמלט ערשט איז דער כלל ישראל מסוגל צו באַגרייפן זיין גישיכטע און צו באַשיידן זיינע געגנוואַרטיקע אויפגאַבן אין גייסט פון זיין תורה. דעמלט וואלט ער מסוגל גיוועזן אויפצובויען זיין צוקונפט לויט די צילן פונים דאזיקן שמע-באַקענטניש.

די אויפגאַבע פון אגודת ישראל ווייזט אויף אַ טאפּלטער ריכטונג. זי מוז דעם יידישן יחיד תופס זיין און ברענגען צו זעלבסט-דערציאונג. זי מוז גלייכצייטיק שאַפן די ארגאַניזאַציע און איינגלידערן אין איר די פערזענלעכקייט. איר אויפגאַבע וועט ערשט דעמלט גילונגען, ווען די אינדיווידועלע דערציאונג און די ארגאַניזאַטארישע פאָרים וועלן זיין פאַרבינדן מיט איינאַנדער, אַזוי ווי די פאַרבינדונג פון גייסט און קערפּער ד״ה. ווען זיי וועלן ווערן איין גאַנצים.

זייער אפט ווערט גישטעלט די שאלה: פאַרוואָס דאַרף די אינדיווידועלע דערציאונג וואָס די תורה פאַרלאַנגט פון יחיד, אָנקומען אויף צום מיטל פון אַן-ארגאַניזאַציע, כדי איר אויפגאַבע צו דערפילן בשלימות. מיר פאַרלאַנגען פון אַגודיסט, אַז ער זאָל זיך דערציען צו דעם, צו קענען מאַכן דערקענבאַר אין ייד דעם העכסטן דין פון יהדות, צו קענען בולט מאַכן די פאַרקערפּערונג פון דער ג—טלעכער כוונה אין דער בריאה, זיין רצון און זיין מהות, זיין טראַכטן און זיינע מעשים דאַרפן מאַכן שפּירעוודיק דעם ג—טלעכן אָטים. וואָס לעבט אין זיין פּנימיות. זיין שטרעבן צו קדושה דאַרף דעם אייבערשטנס וועלט אָנפילן מיט קדושה און זי פאַרבינדן מיט דער העכערער, נשמהדיקער וועלט. צוליב דעם דאַרף אַלזא דער מענטש, וואָס האט דערפילט זיין דאזיקע אויפגאַבע, וואָס אַן-ארגאַניזאַציע, וואָס דער ספר התורה, ג—טס דערציאונגס-בוך, ווייזט איר דעם וועג.

מיר לעבן אין אַ פאַרווירטער צייט. אירע פאַרפירינישן און פאַלשע אידעאַלן האבן אָפּגיצויגן פון „שמע ישראל", אַ סך כוחות. דאָס גיזעץ פון אַנציאונג דורך מאסן-באַוועגונגען האט זיך גיווענדעט אויך אַנטקעגן אונדז און האט אונדזערע מחנות שיטערער גימאַכט. די אַסימילאַציע און דער איבערמעסיקער נאַציאָנאַליזם פון אונדזער פיבער-קראַנקער געגנוואַרט האבן ווערטפולע גלידער פון אונדזער פאלק גימאַכט פרעמד זייער אייגינים אידעאַל. די מאַסע פון תורה-גיטרייען יידישן פאלק, וואָס איז פריער גיוועזן אַ מויער פאַר איר הייליקטום איז צוליב דעם גיוואָרן לויזער און שיטערער. זי איז שוין נישט ביכולת צו שיצן דאָס דאזיקע הייליקטום, די קוועלן פון יידישן לעבן. ס-מעגן די איינצלנע גדולים זיין נאך אַזוי דערהויבן — די שפּאַלטן פאַרשפּרייטן זיך צווישן זיי. דאָס פערזענלעכע מקיים זיין די מצוות פון יחיד אויף זיין באַגרעניצט אָרט, איז נישט ביכולת צו פאַרמיידן דעם איינבראָך מצד די תורה-פיינטלעכע כוחות. די ווירקונג אויף דער פּראַקטיק קען נישט דורך דעם בטל ווערן.

צוליב דעם האבן די גרעסטע פון אונדזער פאלק זיך דערוואָרבן די השקפה, אַז די יחידים מוזן זיך צוזאַמענרוקן כדי צו פאַרשליסן די שפּאַלטן. זיי דאַרפן בילדן אַ פּערמענט פון די כוחות, וואָס ליגן באַהאַלטן אין זייער פּנימיות. דעם דאזיקן פערמענט האבן זיי אַ נאָמען גיגעבן: אגודת ישראל. זי דאַרף זיין אַ בינד-מיטל, וואָס זיין זין איז צו אַנטוויקלען אַ שטייגערונגס-פּראָצעס פון אַלים קרעפטיקן, לעבנס-פעאיקן, צוקונפטס-אויפבויענדיקן און ריייניקדיקן, וואָס איז צושפּרייט סיי אין גלות און סיי אין ארץ ישראל. אין דאזיקן שטייגערונגס-פּראָצעס מוז זיך באַטייליקן יעדער יחיד, וואָס איז מודה אין אחדות פון קודשא בריך הוא תורה און ישראל. אַריינטרעטנדיק אין אגודת ישראל, כדי אַזוי נאָך צו פאַרמאַכן די שפּאַלטן, וואָס האבן זיך אַריינגיכאַפּט אין דער מויער פון אונדזער גייסטיקער ירושה. מיר באַדינען זיך מיט דעם כלי-זיין פון אונדזערע גייסטיקע געגנער. מיר מוזן אונדזער אגודת ישראל פאַרמין אַלס ארגאַניזאַציע. אבער ארגאַניזאַציע איז נאר איר פאָרים און נישט איר מהות. איר מהות איז באַוועגונג. דער נייער כוח. וואָס זי דאַרף שאַפן וורכן מיטל פון ארגאַניזאַציע מוז פאַרוואַנדלט ווערן אין באַוועגונג. דאָס איז ווייל מיר ווילן נישט בלויז זיך באַקענען צו אונדזער „שמע", נייערט מיר ווילן אויך די תשובה פון אַלע יענע פאַרלוירענע ברידער און שוועסטער, וואָס ליפן אין די אפינע אָרימס און פרעמדע ארגאַניזאַציעס. ווען אגודת ישראל וועט ווערן אַ באַוועגונג, וועט זי זיין ביכולת צוריקצופירן די פאַרבלאָנדזשעטע ברידער און שוועסטער צו זייער היים.

אגודת ישראל דאַרף ווערן אַ באַוועגונג. זי האט נאך נישט איר אויפגאַבע דערפילט. זי האט איר ציל, אבער ס-פעלט איר נאך דער מיטרייסנדיקער באַוועגונגס-כוח. פאַרוואָס איז דאָס אַזוי? זי האט אַ סך בכבודיקע מענער און פרויען. זי האט אַ צאָלרייך יונג דור. זי טרינקט פון קוואַל פון יהדות. זי באַזיצט דעם ווערטפולסטן אוצר, נישט-גינוגנדיק איז אבער ביז אַהער דאָס מיטל. וואָס מאַכט מעגלעך אַ שטייגערונג-פּראָצעס פון די כוחות און זייער צוזאַמעוקס. דאָס דאזיקע מיטל איז די ארגאַניזאַציע.

איבער דער ארגאַניזאַציע דאַרף מען דאָ צוערשט רעדן, ווען ס-גייט אונדז דערין קלאָר צו מאַכן די באַציאונג צווישן דער בנות-ארגאַניזאַציע אין פּוילן און דער אַלוועלטלעכער אַגודיסטישער פרויען - ארגאַניזאַציע „נובאַי" (נשי ובנות אגודת ישראל).

די גישיכטע פון אגודת ישראל באַזיצט אַ שטאַלצן קאַפּיטל. דאָס איז די גישיכטע פון דער בנות - באַוועגונג. דער אַריינברוך אין דעם יידישקייט אין פּוילן איז פאָרגיקומען אין אַ שטעל, וואָס אירע שוואַכע זייטן האבן אונדזערע געגנער גינוי גיקענט פון בלקס צייטן אָן. דער אומבּרחמנותדיקער וועלט-קריג און זיינע רעזולטאַטן האבן גישטעלט אין סכנה דאָס ווייבלעכע, יידישע יונגע דור, אין מזרחדיקן קריגס-גיביט. די דערציאונג פון ווייבלעכן יונגין דור האט גיהאַט אויפצואווייזן די גיפערלעכסטע שפּאַלטן, וואָס האבן זיך כסדר פאַרגרעסערט דארט וואו די ווייבלעכע יידישע יוגנט איז אין סכנה איז גלייכצייטיק אין גרעסטער סכנה דער מצב פון גאַנצן יידישן כלל. די העמונג פון דער דאזיקער סכנה איז אייגנטלעך דאָס פאַרדינסט פון יענער אומשטערבלעך-גיוואָרינער שרה שענירער ע"ה וואָס האט גישאַפן די בית-יעקב-דערציאונג. ה׳ רעד. פרידנזאָן איז עס דער וואָס האט דאָס פאַרדינסט צו זיכערן די רעזולטאַטן פון דער דאזיקער דערציאונג אין דער שאַפונג פון דער בנות-ארגאַניזאַציע אין פּוילן. די בית-יעקב-דערציאונג אין די בנות-ארגאַניזאַציע האבן אַלע פאַקטאָרן דערקענט און באַריכטיקט, וואָס האבן זי גילאָזט ווערן אַ באַוועגונג. זיי האבן די אינדיווידועלע דערציאונג פאַרבינדן מיטן מיטל פון דער ארגאַניזאַציע, און דערמיט גישאַפן דעם בינדנדיקן פערמענט, וואָס שטעלט צוריק די שטענדיקע מויער. די בנות-ארגאַניזאַציע פלעגט דעם אידעאַל פון יידישן מיידל און דערציט עס אַלס יידישע פרוי און מוטער זי פאַרמערט די קדושה אויף דער ערד און דערנענטערט וועלט. זי ציט צו צו זיך מיט דעם כוח פון איר באַוועגונג.

די בנות-ארגאַניזאַציע האט דאָס פראַבלעם פון אַ גייסטיקער באַוועגונג באַשיידט פאַר זיך אַליין, דאָס מיינט פאַר די אגודיסטישע פרויען און מיידלעך פון פּוילן. אין זי אבער מיט דעם דאזיקן אַ ספּקדיקן אויפטו שוין צוגיקומען צום ציל פון איר אויפגאַבן-קרייז? די אַלוועלטלעכע אגודיסטישע פרויען-אַרגאַניזאַציע קען נאך נישט אויף דער דאזיקער שאלה ענטפערן מיט אַ „יא", אַזוי לאַנג ווי די בנות - ארגאַניזאַציע אין פּוילן באַטייליקט זיך נישט אקטיוו אין די אַלוועלטלעכע אויפגאַבן בלייבט זי נאר אין אַן-ענאַצענטרישן מצב און דערפילט נישט די פאָדערונג פון אגודת ישראל אַלס גאַנצע.

די גרופּן און לאַנד-ארגאַניזאַציעס אין מערב דאַרפן האבן די האַרמאָניזירונג פון די כוחות אַלס מיטל צו זייער אויפשטייג. ס-זעניַן פאַראַן מעגלעכקייטן פאַר אַ בנות-ארגאַניזאַציע אין אַכעריקאַ. אבער זייער אַנטוויקלונג ווערט גיהעמט צוליבן דוחק פון פירער-פּערזענלעכקייטן. ס-זעניַן אין צפון-אפריקע און אויפן גאַנצן מזרח פאַראַן מיידלעך און פרויען, וואָס זייער חשיבות פאַרן רעליגיעזן כלל-ישראל איז לגמרי נישט אויפגינוצט. זייערע נשמהדיקע כוחות בלייבן אויף אַ נישט-אַנטוויקלטער מדרגה און צוליב דעם בלייבן זיי אַליין און טון זיך נישט צונויפבינדן מיט דער נשמה פון כלל-ישראל. זיי אַלע פראַפּיטירן נישט פון דעם עשירות און כוח פון דער בנות-ארגאַניזאַציע אַזוי לאַנג ווי די דאזיקע באַגרינדיש איר עקזיסטענץ אויף די יסודות פון אייגינער גינונזאַמקייט און אָפּגישלאָסנקייט. ס-איז די אויפגאַבע פון דער אַלוועלטלעכער אגודיסטישער פרויען-ארגאַניזאַציע דאָ צו ארגאַניזירן. דאָס קען און וועט איר נאר גילונגען, ווען אַלע פאַראייניגע יידישע ארגאַנין און יחידים, וועלן זיך צוזאַמנעמען אונטער איר דאך און זיך דארט איינאָרדינירן.

די בנות-ארגאַניזאַציע אין פּוילן מוז דאָ זיין די ערשטע, צוגיפאַסט צו איר באַדייטונג און גרויס, וואָס זאָל פאַר „נובאַי" אַלץ טון. איר כוח-רעזערוואַר איז רייכער פון אַנדערע ארגאַניזאַציעס און גרופּן, ווייל זי איז אין איר קיום באַגינסטיקט צוליב דעם שטאַרקן שטראָם פון אומגיפעלטשטן יידנטום, וואָס האַלט זי אויס.

דער דאזיקער פאַקט איז אַן-התחייבות ווי יעדעס עשירות. זי וועט דערביי נישט מוזן בלויז זיין אַ געבערן זי וועט אויך זיין אַ נעמערין. ס-איז אַ יסוד אין דער יידישער תורה אַז דער מלמד, וואָס לערנט יענים לערנט אויך זיך אַליין. ס-איז אַן-אַלטע יידישע השקפה אַז מיט אַ מתנה ווערט מען נישט פאַראָרימט נאר באַרייכערט.

וואָס איז עס אַלזא, וואָס די „נובאַי" אין נאָמען פון דער אגודת ישראל און איר פּרינציפּ פון שלימות, דערוואַרט פון דער בנות-ארגאַניזאַציע אין פּוילן? אט-וואָס זי דערוואַרט:

1) מיטאַרביט פון די פּוילישע פאַרוואַלטונגס-מיטגלידער. וואָס זעניַן גיוועלט גיוואָרן דורכן פרויען-קאָנגרעס, אין דער פירונג.
2) באַטייליקונג אין די יידיש-גייסטיקע אויפגאַבן.
3) באַטייליקונג אין די אַלגימיינע קולטורעלע אויפגאַבן.
4) באַטייליקונג אין די סאָציאַלע אויפגאַבן.
5) באַטייליקונג אין די פינאַנציעלע אויפגאַבן פון „נובאַי".

לויטן פּרינציפּ פון אויסגלייך פון די כוחות דערוואַרט די „נובאַי" פון דער בנות-ארגאַניזאַציע פּראָגראַמין פאַר יידיש גייסטיקע גיביטן, פאַר גרופּן-אַרביט און פירער-קורסן און פאַר אינטענסיוו-וואָכן. דאַגעגן, גיט זי ליטעראַטור און אַנרעגונג פון די אין-איר אַנגישלאָסינע מערב-לענדער.

לויט דעם זעלביקן פּרינציפּ וועט דער מערב מוזן שטאַרקן אין דער ערשטער ריי די פינאַנציעלע כוחות פון „נובאַי" כדי צו שטעלן צו איר דיספּאָזיציע די מיטלען פאַר אירע אויפגאַבן לויטן סדר פון מאַרינבאַדער פּראָגראַם.

דאָס ארץ-ישראל-פּראָגראַם איז די ערשטע סאָציאַלע אויפגאַבע וואָס מיט איר דערפילונג וועט זיך די „נובאַי" לאַנגזאָם און זיכער באַשעפטיקן. דערמיט אַנטלאַסטיט די „נובאַי" לויט דעם מאַסשטאַב פון אירע פינאַנציעלע מעגלעכקייטן, די בנות-ארגאַניזאַציע אין פּוילן פונים מאָראַלישן אחריות צו זאָרגן פאַר דער „בנות" אין ארץ ישראל. די „נובאַי" בעט די לייטונג פון דער בנות-ארגאַניזאַציע צו ווירקן אויף אירע דאָרטיקע פירערנס, אַז זיי זאָלן אויך אין ארץ ישראל פירן די אַרביט לויט אגודיסטישע פּרינציפּן. אַלס איינהייטלעכער פּערמענט-בילדנדיקער ארגאַניזם. פאַר אַלים איז נייטיק אויסצואווירקן די אַנערקענונג פון נישט פּוילישע אגודיסטנס אין ארץ-ישראל.

צו די קולטורעלע אויפגאַבן איז נישט מעגלעך ביים היינטיקן מצב אין אונדזער אַרביט אַ סך פּאָזיטיווים צוצוזאָגן. זייער דורכפירונג הענגט אָפּ פון פינאַנציעלע באַדינגונגען, וואָס זעניַן נאך נישט היינט גיענדערט.

וואָס נוגע די פינאַנציעלע אויפגאַבן מוז די „נובאַי" זעען צו זאָרגן, אַז די אויסהאַלטונג פון די ארגאַניזאַטארישע מיטלען זאָל זיין באַגרינדיט אויף זעלבסטשטענדיקע פעסטע יסודות. די דערפרונגען איבער די לייסטונגען פון קרן-הישוב האבן באַשטעטיקט די ריכטיקייט פון אונדזער מיינונג. די אגודיסטישע פרויען און מיידלעך מוזן האבן אייגינע הכנסות, מיט וועלכע זיי זאָלן קענען פינקטלעך און זיכער זיך באַנוצן. צוליב דעם זאָל אויך פּוילן איינפירן די גראשן-זאַמלונג און זי אויך פּראָפּאַגירן אין די שכנותדיקע איינפלוס-גיביטן. און דער אַנטוויקלונג פון דער גראשן-זאַמלונג הענגט אָפּ וויפל די „נובאַי" קען איבערנעמען אויף זיך אין ענינים פון סובווענצן. אַזוי אויך איז אָפּהענגיק די סובוועניץ פון דער בנות-ארגאַניזאַציע און די בנות-קיבוצים אין ארץ ישראל פון דער דאזיקער הכנסה.

אויסער דעם פאַרקער צווישן דער לייטונג פון „נובאַי" און אירע מיטאַרביטערנס אין פּוילן זאָל אַנטשטיין אַן-אינטענסיווער בריוו-וועקסל צווישן דעם לייטער פון דער בנות-ארגאַניזאַציע ה׳ פרידנזאָן, און דער הנהלה פון „נובאַי". די היגע לייטונג פון „נובאַי" אין איר צוזאַמינזעצונג (פרוי ליאַנע רינגער פּאַפּנהיים, פריער אין ווין און פרײַלין פרידא וואַקסשטאַק, וואָס שטאַמט פון פּוילן און שטייט נאָענט אידעאַלאָגיש דער בנות-ארגאַניזאַציע), דאַרפן שאַפן די גאַראַנטיע פאַר דער גישעפטס-פירונג לויט אַלזייטיקע גיזיכטס-פּונקטן. אויך די היגע מיטגלידערן פון דער פאַרברייטערטער פאַרוואַלטונג פרוי ניסעלאַ פרידמאַן שטייט נענטער דעם מזרח-אייראָפּעאישן קרייז ווי דעם מערב-אייראָפּעאישן. ה׳ פרידנזאָן ווערט גיבעטן אַלס לייטער פון דער בנות-ארגאַניזאַציע, באַקאַנט צו מאַכן אירע מיטגלידערנס מיט דעם ציל און דער אַרביט פון „נובאַי" און דורך וואָרט און שריפט (אין ב"י זשורנאַל) זיי צו דעם צו דערנענטערן. די „נובאַי" זאָרגט פאַר דער פאַרשפּרייטונג פון בית-יעקב-זשורנאַל און באַטייליקט זיך אין אים מיט ליטעראַרישן צושטייער. די מיטטיילונגען פון „נובאַי" דאַרפן פאַרעפנטלעכט ווערן אין ב"י זשורנאַל.

די בנות-ארגאַניזאַציע און די „נובאַי" דאַרפן זיך אין אַלע זייערע באַציאונגען קלאָר מאַכן דעם בשותפותדיקן אידעאַלן ציל. אַלס פּועל-יוצא פון דעם דאַרפן אין אַלע זייערע באַציאונגען בולט ווערן די עטישע עיקרים פון די „בין אדם לחבירו-פליכטן". די דאזיקע באַציאונגען דאַרפן נישט טראָגן אויף זיך דעם סימן פון ארגאַניזאַטארישער שוואַכקייט, נייערט זיי דאַרפן באַווייזן דאָס ממשותדיקע קרעפטיקייט פון אַ גייסטיקער באַוועגונג.

אייער ערשטער דיסציפּלינאַר־חוב – תיכף אויסקויפן אַ

תרומת=חברה אויפן יאָר תרצ"ט

תרומת-חברה איז דער ערשטער סימן פון ארגאַניזאַציאָנעלער אָנגיהעריקייט צום אגודיסטישן כלל און צו בנות־אגודת־ישראל.

תרומת-חברה אַ גרויסע צאָל, איז די סטאַטיסטישע אויסשטעלונג פון די. וואָס גרופּירן זיך אַרום דער בנות-פאָן. לויט דער צאָל פון תרומת·חברה שאַצט מען אָפּ כלפּי חוץ דעם פאָרנעם פון דער בנות·באַוועגונג.

תרומת-חברה איז דאָס גרונט-קאַפּיטאַל פאַר אַלע צענטראַלע איניציאַטיוויס. וואָס שטאַרקן און גיבן כוח דער בנות-טעטיקייט אויף אַלע גיביטן.

תרומת-חברה איז דער איינציקער יערלעך-אָבליגאַטארישער שטייער פאַר דער צענטראַלער פּאָזיציע פון בנות-לעבן.

תרומת-חברה האבן אַלע בנות-צוזאַמינפאָרן מחייב גיוועזן אין יעדן אָרט דורכצופירן מיט דער שטאַרקסטער און איבערגעגעבנסטער גיטריישאַפט.

תרומת-חברה איז מחויב צו צאָלן 1 זל. יעדע בנות־חברה, יעדע יידישע רעליגיעזע פרוי, יעדע בתי׳-מיטגלידערן און דערפון איז קיין איינע נישט באַפרייט.

ארום צווייטן פירערנס-קורס „חוות שמואל“

די ברכה פון פארשטיין

איינס פון די גרעסטע ברכות, וואס דאס יידישע פאלק האט באקומין שוין בייס מאמענט פון זיין אנטשטייען, איז „פארשטיין“. די ברכה אנטהאלט אין זיך זאכן פון ברייטסטן פארנעם. א זין פון וועלכן ס-איז ממש אפהענגיק די עקזיסטענץ פון יידישן פאלק, זיין דאזיין אדער חלילה אפמעקונג. דאס גאנצן לעבן, שאפן און קיום פון ישראל.

דאס צווייטע, דאס היפוכדיקע פון דעם איז די קללה פון נישט פארשטיין, אומוויסן. נישט קענין אונטערשיידן פון „טוב ורע“ איז נישט האבן קיין השגה פון קענין ארויסהייבן פאסיקע ענינים, דרינגענדע, צו צייט און מצב. נישט בלויז זיי קענין ארויסהייבן נאר זיי מלעכטן, האלטן מיט אלע כוחות אום זיי זאלן זיך קענין דערהאלטן אריינפלעכטן אין זיי אין דער מיט אלס נארונגס-כוח, אלס וויטאמין.

זאלן מיר אזוי אביסל שטיין בלייבן און א טראכט טאן נאר גאנץ ניכטער. וועלן מיר בולט זעען ווי אונדזער היסטארישע תקופה שטייט אונטערן צייכן פון נישט פארשטיין און פון נעמען אלץ וואס עס פאסירט אלס צופעליקייט. און צי ווייסן מיר דען נישט, אז דורך דעם אומוויסן, נישט אריינצוטראכטן אין ענינים, וועלכע האבן זיך אנגירוקט אין דעם לעבן, מוזן מיר אזוי טייער באצאלן ווי ס-איז שעבוד הגלות, ליידן, פיין, נסיונות אא״וו.

און אין דער צייט ווען מיר זעען, אז דא ליגט די הויפט-סבה. דער גאנצער צער, א דאנק וועלכן מיר ליידן אזוי פיל, דארפן מיר דאך עכ״פ שוין אביסל פארשטיין, אדער בעסער גיזאגט זיך מיישב זיין, אז ווען ס-שיינט אויף אזא גלות-נעיעג, אין אזא פינצטערניש פאר אונדז יידן, א ליכטיקער פונקט דארף ער דאך זיין אונדזער ווענדע-פונקט. מיר דארפן דאך דארט היינטיק גאנץ ווען אום צו באליליותדיקע פארבעסערונג. מיר דארפן מיט אלע כוחות אז עס זאל האבן א קיום. ס-איז פשוט ווי א חסד עליון אין אזא צייט ווען ס-קען צושטאנען קומין אזעלכיס ווי דער קורס „חוות-שמואל“. וויפיל מ׳ מאטערניש, כוחות עס האט ביקאסט די גרינדער דערפון. פאר 2 יאר איז גיווען דער ערשטער „חוות שמואל“ און אין דעם לעצטן יאר–דאס צווייטע מאל.

דאס איז דאך ווי כ-וואלט עס אנרופן, א גאלדן בלעטל אין דער גישיכטע פון „בנות“. דאס איז מסירת נפש. מיר קענין זיך פארשטעלן ווען אין דער היינטיקער צייט טרעפן זיך צונויף מיידלעך פון עטלעכע צענדליק שטעט, זיי קניפן זיך אן מיט אומצורייסבארע פעדים. מע קען בכלל אויפן פאפיר נישט שילדערן וואספער טובה דאס איז פאר אונדז גיווען, בשעת ווען מיידלעך אנטלאסטן זיך פון עול הפרנסה, דאגות, קומין צוגראכן פון די שווערע לעבנס-באדינגונגין, און ווילן דא אויפן קורס עפיס באקומין, עפיס דערגרייכן און זיי האבן זיך ב״ה נישט אנטוישט. ניין, אין קיין פאל נישט אנטוישט!

באלד ביים אנקומין האט מין גיפילט אן-אנדערע אטמאספערע. דא איז אלץ אויסגיטון פון דעם טאג טעגלעכן, פון דעם מאטעריעלן, פון דעם שמוציקן, דאס אלץ פארשווינדט, אויף וועמינס ארט ס-קומט דערקוויקנדיקס, עס ווערט ממש אריינגיזעצט א שטיק הארץ. מיר האבן באקומין אנווייזונגין ווי אזוי זיך צו דערהאלטן אין א שווערן מצב, אינערלעך אפוואר-מיטל, ווי אזוי ס-דארף אויסזעען דער לעבנס-שטייער פון א ייד.

די שעורים האבן גיהאט אין זיך באגייסטערנדיק פייער, אזוי פיל ליבשאפט צו אלים וואס איז „יידיש“. עס האט גישפרודלט מיט חכמה און פשטות, וויפיל כוח איז פארלייגט גיווארן בכדי אונדז אנצואווייזן ווי צו שטעלן אונדזערע טריט אין לעבן, און אז מיר יונגע מיידלעך זאלן נישט גישטרויכלט ווערן פון די וואס ווארפן זיך אויף אונדז מיט זייער גאנצער רוישיקייט און פארמאסקירטקייט, אויסערלעך לאקנדיקס.

אלס איינע פון די וואס איך האב זוכה גיווען איבערצולעבן אזוינס מוז זאגן, אז גילויבט איז הש״י פאר דעם וואס האט מזכה גיווען אונדזער באוועגונג מיט אזא אויפלעבונג.

עס איז אבער שטארק צו באדויערן, דאס עס ווייזט זיך ארויס אזוי ווייניק פאראינטערעסירונג פאר דער זאך. מיר אלע האבן דאך באדארפט פארשטיין אז דאס איז אונדזער דערהאלטונגס-פילאר, אונדזער דערפרישער און באנייער, אונדזער לעבנס-נערוו, וואס מיט דער צייט ווערן דאך אלע אנדערע זאכן אויסגירונין, בא׳אסער און ווייניק וויכטיק, און דאס לאזט דעם צו דעם אלים נישט צו.

עס האבן זיך שוין גיהערט ידיעות, אז אין די בנות-ארגאניזאציעס וועמינס פארשטייערנס ס-זענין גיווען באטייליקט אין „חוות שמואל“ איז אריינגיטרעטן אן-אויפלעבונג, א התחדשות, א שטראם פון לעבהאפטיקייט. לאמיר אלזא האפן אז מיט השי״ת הילף וועט אונדזער א־ביט פרוכטבאר זיין, ווייל ווי דער פסוק זאגט: בזכות אמונה זוכה ישראל לומר שירה–אמן.

נעמי גאלדבערג

פאביאניץ

וואס מיר האבן מיטגינומען

די זון ענדיקט שוין איר טאג-שפאציר. ס-איז איר א שאד, ס-גלוסט איר נישט אוועקצוגיין. דא און דארט גיט זי נאך א ווארף א בינטל שטראַ׳ן צו דערוואַרימין און דערפרייען די הערצער וואס עס לעכצן דערנאך. זי קייקלט זיך פאמעלעך פון א בארג בייטנדיק אירע קליידער אויף העל-פיאלעט צוהערנדיק זיך שטיל צו די טריט פון די אנקומינדיקע נאכט. פלוצלינג צושמייכלט זי זיך ברייט און גיט א ווארף צום לעצטן מאל א בליק און באהאלט זיך שנעל אין די הימלישע גיוועבן, דעמלט הייבט זיך אן דער בין השמשות. וויפל ציטער און צויבער ברענגט עס מיט. דער ווינט רופט די באטאנישע וועלט צו א נאכט-תפילה און באלד דערויף טון בלעטער גיארמט מיט בלומין, צווייגן מיט ביימער צוזאמין שטיל שעפטשן: ווי גרויס ביסטו ג–ט! אויך מענטשן אין שטילער ערנצטקייט, מיט חשבון פליסטערן א שטילע תפילה: מה רבו מעשיך ד׳ כלם בחכמה עשית.

און אט אין איינים פון אזא בין-השמשות אין א ווינקל נישט באמערקט פון קיינים האט זיך דער צווייטער קורס „חוות שמואל“ גיגרייט צום סיום. עס רעט זיך נאר אזוי גיגרייט, ווייל מיט אלע פיבערן פון א יונגער נשמה האט זיך יעדע גיגרייט ווי אויף א פאמיליען-יום-טוב.

שוין פון דער פרי אן האבן גישטראמט פון אלע זייטן געסט בכדי אנטייל צו נעמין און זיך מיטפרייען מיט אונדז: סיום, סיום. די גאנצע נאטור האט עס אויסגיזונגין, יעדעס גרעזל האט מיטגיפיבערט. אפילו פייגל אין זייערע דזיאפליס האבן מיטגיטשוויטשעט. אין דער לופט האט זיך גיפילט א נישט-טאג-טעגלעכקייט. סיום, וויפל מאנישיס דאס ווארט פארמאגט.

5 וואכן צייט האבן הונדערט מענטשן גילעבט מיט איין גידאנק; בכדי זיך געגנזייטיק צו לערנין און ראטן, גילעבט, וואס קען פארשידן גיטייטשט ווערן, אבער אזא לעבן וואס איז פיזיש אפגירוט און רוחניותדיק זיך ערהאלט.

פארגעסן פון וועלט און פון די צרות. וואס קומט פון דער וועלט פאר אונדז יידן, אפטרייסלנדיק זיך פון זארג. וועלכע לאזן נישט צו זיך צו פארטיפן אין ספר הספרים, באפרייט זיך פון גידאנק וואס עגבערט, ווי לאנג נאך וועט מין ליידן, און ווען וועט ישראל שוין צוריקקערן צו זיך און די איוב-בשורות זאלן שוין אויפהערן.

גידענק און פארגעס קיינמאל נישט, האט מין אין אונדז איינגיהעמערט „וידעת עם לבבך כי כאשר ייסר איש את בנו השם אלקיך מיסרך“. מ-האט אונדז מגלה גיווען, אז אין די יסורים שטעקט די גרעסטע אהבה פון השם. השם וויל אראפגעבן דאס מאקסימאלסטע גיטע אויף דער וועלט, דערגרייכבאר איז עס נאר דורך די באמיאונג פון מענטש.

אויף דער וועלט זענין דא 2 גלייכע מעגלעכקייטן גוטס און שלעכטס, און כדי צו באקומין דאס גוטע מוז מין עס זיך אויסקעמפן, דערביי ווערן ארויסבאקומין פון מענש באהאלטינע כוחות. יסורים זענין א נסיון, אזא עקזאמין וואס מע דארף אויסהאלטן בכדי צו באקומין דאס גוטע.

5 וואכן גילעבט אויף „חוות שמואל“ און גילאזט זיך באאיינפלוסן פון תורה און פון א ים פון חכמה. די ידיעות צוטרייסלין אמאל און לאזן נישט בלייבן שטיין מיטן דעראבערטן און פאדערן ווייטערדיקס; אבער מע זאגט אונדז גינוג דערוייל, און אז מיר דארפן מיט דעם באגאזש גיין אין שטאט, אין שטעטל און קעמפן מיט א פארסמטע וועלט, און אויך מיט אייגינער שוואכקייט, וואס וויל אונדז אמאל צוברעכן. תמיד צו גידענקין וואס „חוות שמואל“ האט אונדז מיט פשטות און זיכערקייט גילערנט. זיי שטארק... און האב בטחון, ליכט, ליכט אן א שיעור. דאס אור אין זיין גאנצקייט האט זיך אויסגיגאסן אויפן סיום אין א שפע פון ליכט. יעדעס צאפלינדיקע אויג פון די אנטייל-נעמערינס גיט צו א שטראל

ביי פיין גידעקטע טישן זיצן אלע ארום. אויבן דאס פרעזידיום. יעדעס הארץ קלאפט ווי מיט א האמער צום טאקט פון די פליסטערנדיקע ווערטער וואס בעטן, אז דער סיום זאל זיך קיינמאל נישט ענדיקן. דא און דארט בלישטשעט א טרער אין אויג, א טרער פון פרייד וואס האט דערצו זוכה גיווען און א טרער פון אומיט... אז שוין. אבער באלד וועקן אונדז אויף פון טראכטן ווערטער שטרענגע וואס מאנין און ווערטער ווי באלזאם וואס היילן, ווערטער וואס זענין ווי א לייכט-טורים אויף א פינצטערן וועג, און וואס זענין ווי א רעאגירונג-דעוויז אויף די פארשימלטע שיטות פון וועלט. „כי לא על לחם לבדו יחי׳ האדם“ און טאמער האט די ח. פירערשאפט נישט די זיכערקייט, אז די ווערטער טרעפן און אז מע וועט באמת בכיח זיין צו גיין יעצט פון סיום צו דער וועלט און קעמפן, קומין באלד ווערטער איפריכטיקע וואס פארזיכערן, אז ווען דער ערשטער קורס האט גיגעבן א שטויס צו לערנין, האט דער צווייטער אונדז גיגעבן דעם פולן אחריותפולן, און א שטארקן און ערלעכן רצון, צו וועלן זיין בעסער, העכער ווי מיר זענין, און אז קיין שום שטערונג וועט נישט בכוח זיין אונדז אפצוהאלטן פון אונדזער הייליקער ארבעט.

דאס הארץ הייבט אן פלוצלינג העכער צו קלאפן. ווען עס דערהערן זיך פון אונדזער ח׳ דערציערן ווערטער וואס קומין פון א הארץ פול מיט גיטריישאפט און זארג. נו, אויב איר נעמט שוין יא דאס אחריות אויף זיך, ווען איר באוואפנט אייך יא צו א פארמעסטונג מיט די וועלט, זאלט איר גידענקין, אז „אשרינו מה טוב חלקינו ומה נעים גורלינו ומה יפה ירושתינו“. ווארויל איז אונדז אז מיר זענין די אויסדערוועלטע טעכטער פון אויסדערוועלטן פאלק און טראגן א ציגל צו א ציגל צום אויפבוי פון בנין, וואס איז היינט א יסוד פון יידנטום אין גייסט פון ישראל סבא.

די ארבעט דארף אבער זיין מיט אהבה און שמחה. יידישע שמחה וואס איז נישט קיין הוללות, צולאזנקייט. נאר שמחה וואס איז גיפארט מיט ערנצט און תשוקה נאך עפיס הייליקיס. שטארקע שמחה האבן מיר מיטגימאכט. אבער עס גייט אדורך א ציטער אין די ביינער ווען עס דערמאנט אונדזער פירערן די מאמע פון דער באוועגונג, די וואס האט אונדז גיוואלט זעען אויף די מדרגה פון עבדו את השם בשמחה פרוי שנירער ע״ה.

די פירערשאפט גיט אונדז מיט די לעצטע ברכות און באגייסטערטע הייבן מיר אן זינגין „וטהר לבנו לעבדך באמת“. ס-ערשטע שטיל, דערנאך העכער. שטארקער. דרייסטער פול מיט יוגנט-ברען. עס דאכט זיך, אז די גאנצע וועלט פרייט זיך מיט. מיטאמאל פלעכטן זיך הענט צונויף. אקסל ביי אקסל, איין ציל בינט, איין הארץ קלאפט צום טאקט פון ריטמישן טאנץ. אשרינו מה טוב חלקינו. מע פאלט אלע כאל אריין אין א צווייטן ניגון אדער כארש. ווי א עקספלאזיע אזוי האט אלץ פון אונדז ארויסגישפראצט און ארויסגיריסן. מע זינגט אויס דעם גלות-אומיט וואס נאגט און מיט האפנונג, אז עם ישראל חי. א שמחה מיט התלהבות מיט ברען אן ווערטער, און באלד דערהערן זיך, כדי צוצוגעבן קוראזש פון א חזק ונתחזק. שטארק זאלן מיר זיין און אומדערמידלעך.

א פרישער שטורים פון גיזאנג, וואס וויגט זיך ווי תפילה צו ג–ט. ער זאל אונדז געבן כוח צו קענין טראגן דעם עול מלכות שמים. עס הייבט שוין אן צו טאגן. די לבנה באהאלט זיך אין די כמארים, און עס ווערט שווארץ, דערנאך העלער. אזוי זעט אויס ערב א זוניקייט דאס ציקן זיך פון די לבנה איידער זי גיט איבער די ממשלה די זון. א ריזיקע פורפור-רויטע קויל דערשיינט אין איר פראכט און פארגיסט די וועלט מיט א שפע ליכטיקייט און יעדע גיט א טראכט, ווען וועט שוין קומין דער ליכטיקער טאג, דער ליכטיקער טאג, דער דערווארטעטער דער ענדלאזער יום-גאולה? עס קומט די בעטער דער טאג און די האפנונג נעמט יעדע איינע מיט אין איר סביבה צו פארפלאנצן.

רחל ראנטשקע

ווארשע

די נייע דערציאונג-היים „תרביצא“ אין אטוואצק

שוין פון לאנג איז א הארבע אנגיווייטיקטע פראגע די נאך עלעמענטארער חדר-דערציאונג פאר יינגלעך. בזרט פאר קינדער פון פארמעגלעכע היימין. ס-איז טאפלט שווער די שאלה. סיי פאר די וואס ווילן זיי צוגרייטן צו ישיבה, און סיי פאר די וואס ווילן דאס קינד צו 17-18 יאר אריינפירן אין פראקטישן לעבן. די וואס ווילן פארזיכערן דעם תורהדיקן לעבנס-שטייגער פון זייערע קינדער שטייען דערביי פאר שווערע נסיונות. און א סך האלטן טאקי דעם נסיון נישט אויס, אפגעבנדיק זייערע קינדער אין גימנאזיעס, און פארלירן זיי דאדורך חלילה אין גאנצן פאר תורה און יידישקייט.

א גרויסן יישר-כוח פארדינין די גרינדער פון דער אריגינעלער דערציאונג-היים „תרביצא“ פאר יונגלעך אין אטוואצק. „תרביצא“ האט זיך גישטעלט פאר א ציל צו געבן א שלימותדיקע דערציאונג אין מיטל-שול עלטער אויף גאר אן אריגינעלן און ציל-באוואוסטן אופן.

„תרביצא“ האט אנגינומען קודם כל דעם ריכטיקן פעדאגאגישן סיסטעם, שאפנדיק אן-אפגיזונדערטע גישלאסינע תורה-קאלאניע און דערצו אין אזא גיפאסט ארט ווי אטוואצק-שרודבאראוו, דאס אליין האט א גיוואלטיקן דערציערישן ווערט.

דאס בנין, די איינריכטונגין, די באשפייזונג, הויכער מדריגה פון סאניטארישקייט, אלגמיינע השגחה, דאס אלץ איז אוועקגישטעלט גיווארן אויפן בעסטן אופן.

מיט גאר באזונדערער צופרידנקייט מוז מין פעסטשטעלן, אז דער סדר-הלימוד אזוי פון לימודי קודש ווי פון לימודי חול, איז מיט ריכטיקסטע פעדאגאגישער פאכמענישקייט וועלטן גוט צוגיבישטעלט. נאך מער פון לערן-פלאן ווערן פארלייגט כוחות פאר דערציאונג אין אלע אופנים, בכלל ווי אינדיווידועל פון יעדן תלמיד.

פאר דעם דערפאלג פון לימוד און חינוך גאראנטירן די פעדאגאגישע פאכמענער, וואס פירן אן מיט „תרביצא“. דער הויפט מנהל הרב ר׳ שלום לעווין א לאנג-יעריקער תלמיד פון דעם גרויסן גאון און גדול הדור רבי שמעון שקאפ פון גראדנע, (גרינדער און מנהיג פון די גרעסטע ליטווישע וועלט-ישיבות), באזיצט אלע מעלות און פעיקייטן צו באקליידן זיין הויכן אמט. הרב לעווין א גרויסער תלמיד חכם, מיט א קלארן דעת תורה, טיפן מוסרדיקן מהות און דערצו א מומחה לאותו דבר. איז א גרויסע ברכה פאר דעם מוסד.

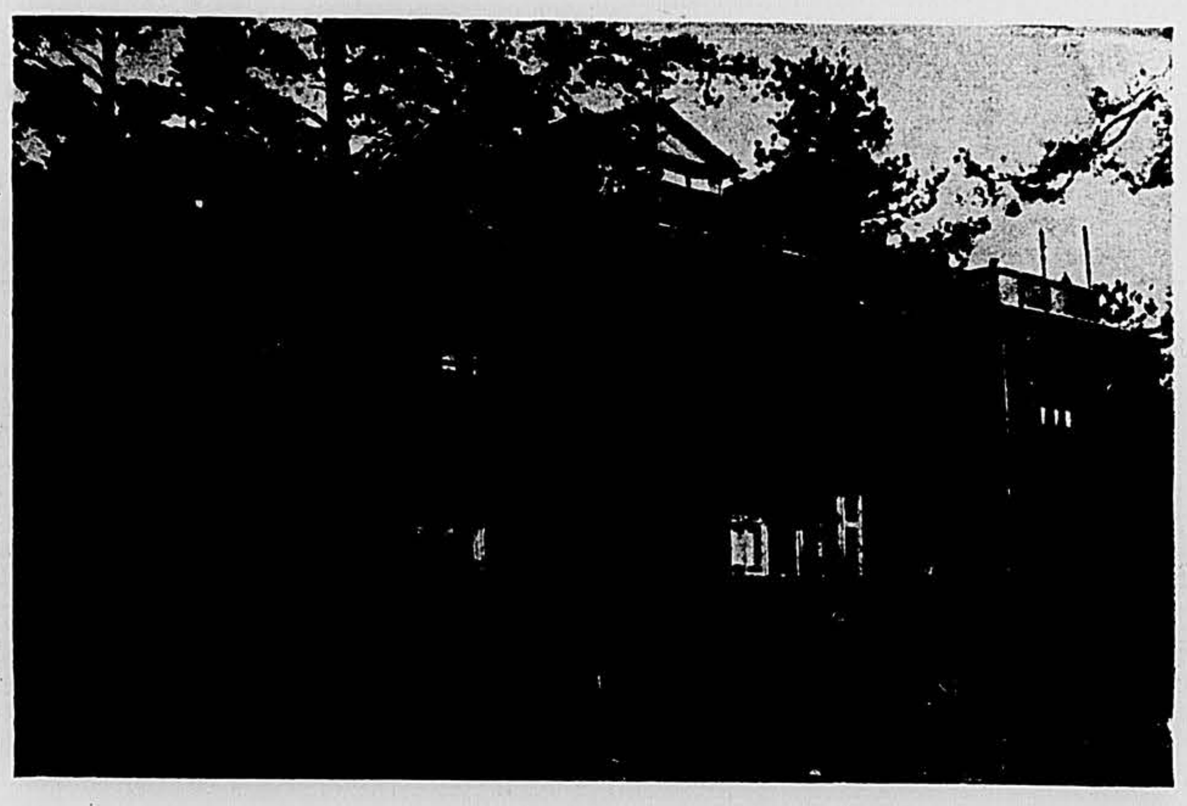

דער בנין פון „תרביצא“

רעליגיעזע יידישע עלטערן, באַזונדערס פאַרמעגלעכע און רייכע, דאַרפן נישט פאַרזוימען די צייט, וועלנדיק זייערע קינדער דערהאַלטן ביי תורה און יידישקייט און זיי צוגרייטן צום לעבן אַלס בני תורה, גוט-דערצויגענע מענטשן דאַרפן זייערע קינדער שיקן אין „תרביצא“ וואָס איז ערב פאַר דעם זיך גישטעלטן הויכן ציל.

אַג-אויפריכטיקן יישר-כוח פאַרדינט דער אַדמיניסטראַטיווער לייטער פון דעם מוסד, דער באַקאַנטער עסקן הר' שלמה ערליכסטער, וועלכער גיט זיך אָפּ מיט דער טעכנישער און אַדמיניסטראַטיווער לייטונג מיט גרויס מסירת נפש.

„תרביצא“ האט די הסכמה פון פיל גדולי התורה און די עסקני החינוך פון רעליגיעזן יידנטום און ווערט גיפירט מיט זייער פאַרשטענדיקונג, און לויט זייערע אָנווייזונגען.

פון דער באַוועגונג

די בנות-אַרביט אויפן יאָר צ"ט

פון אַלע עקן לאַנד קומען אָן ידיעות, אַז נישט גיקוקט אויפן אַלגעמיינים רעפּרעסיע-מצב, ווערט די בנות-אַרביט אין פיל שטעט און שטעטלעך באַנייט, רעאָרגאַניזירט און פאַרשטאַרקט. אין פיל ערטער נעמט אויך די „בנות“ אַנאַקטיוון אָנטייל אין די זאַמלונגען פאַר די פּליטים.

באַזונדערס קענטיק איז די פאַרשטאַרקונגס-אַרביט אין די ערטער, וואו ס'זענען גיווען באַטייליקט אויף „חוות שמואל“.

אויך דער צ. ס. פאַלט נישט פון מוט, צוליב זיין שווערן כסדרדיקן פינאַנציעלן קריזיס, און פירט אַ ברייט פאַרוצייגטע טעטיקייט און שטייט כסדר אין קאָנטאַקט מיט די סניפים און דינט זיי מיט לימון וואָס איז נאר מעגלעך. ס'איז אויך שוין פּראָקלאַמירט גיוואָרן די תרומת-חברה-אַקציע אויפן יאָר צ"ט. די דאָזיקע אַקציע דאַרף שפּעטסטנס ביז נאָך חנוכה זיין פאַרענדיקט אין יעדן אָרט.

אין קומענדיקן נומער וועלן מיר פאַרעפנטלעכן באַריכטן פון די בנות-סניפים און מיר בעטן אַזעלכע פון יעדן אָרט צוצושיקן.

אין קראָקעווער סעמינאַר

אין סוף פון פאַרגאַנגינים יאָר צ"ח האָבן אין סעמינאַר פאַרענדיקט 70 תלמידות דעם צוויי-יעריקן קורס. אַ טייל פון גיענדיקטע תלמידות האָבן באַקומען פּאָסטנס אַלס לערערנס.

אויפן נייעם יאָר זענען צוגינומען גיוואָרן נאָך דורכגיפירטע בחינות, 30 נייע תלמידות, בכלל שטייגט אַלץ כסדר דער גייסטיקער ווי דער פינאַנציעלער מצב פונים סעמינאַר.

איצט גיפינען זיך אין סעמינאַר 100 תלמידות. אַ גינויען באַריכט פונים מצב אויפן נייעם יאָר, וועלן מיר ברענגען אין קומענדיקן נומער.

אין לאָדזשער „אוהל שרה“

אין דער מיידל-היים פאַר פאַך-אויס-בילדונג און יידישער דערציאונג „אוהל שרה“ איז אויפן נייעם יאָר צ"ט דורכגיפירט גיוואָרן אַ גרונטלעכע רעאָרגאַניזאַציע, אַזוי אין טעכנישער ווי אין פּעדאַגאָגישער הינזיכט. ס'זענען אָנגענומען גיוואָרן העכער 70 תלמידות פון אַלע עקן לאַנד.

די פאַרוואַלטונג פונים מוסד שטייט מיט דער גאַנצער שאַרף פאַר דער פראַגע פון דער נייטיקייט פון גאָר אַ גרויס לאָקאַל, עווענטועל אַן-אייגן בנין.

דער ענין איז ערנצט ביז גאָר, מחמת הונדערטער, מוזן בלייבן פון דרויסן פונים וויכטיקן מוסד.

חדר-אַלבום

אַן-אינטערעסאַנטע אָריגינעלע נייע אויסגאַבע האָבן מיר באַקומען פון דער שטאָט לאַסק. דאָס דאָרטיקע חדר „יסודי התורה“ און תלמוד-תורה האט אַרויסגיגעבן צום 20 יעריקן יובל פונים קיום פונים מוסד אַ „חדר-אַלבום“. די דאָזיקע אויסגאַבע גיט אונדז אַ קלאָר בילד פון דער גרינדונג, אַנטשטייאונג און אַנטוויקלונג פון דער דאָזיקער אינסטיטוציע במשך 20 יאָר.

דאָס מאַטעריאַל איז זייער אינטערעסאַנט, באַלערנד און באמת מיט פיל גישמאַק צונויפגישטעלט.

דאָס שיינע בוך איז רעדאַקטירט פונים אָרטאָדאָקסישן שרייבער אין ארץ-ישראל רעד. דוד אייזנבערג.

אַ ווירטשאַפט-לייטערין

פאַר אַן-אָרטאָדאָקסישן יונגלעך-אינטערנאַט, נאָר אַ בנות-חברה קען באַקומען אַ פּאָסטן.

זיך צו ווענדן אין רעדאַקציע ב"י מיט אפּערטן.

הר' לוי הכהן ד"ר ניעמצעוויטש ז"ל

זונטיק פ' ויצא ד' כסלו איז אין גראָדנע גישטאָרבן אונדזער חשובער מיטאַרבייטער, איינער פון די ערשטע פּיאָנערן לטובת דעם רעליגיעזן חינוך-הבנות הר' לוי הכהן ד"ר ניעמצעוויטש ז"ל.

• • •

ד"ר לוי ניעמצעוויטש ז"ל איז גיבוירן גיוואָרן אין לובלין אין אַ רייכער מיוחסדיקער חסידישער פאַמיליע. שוין אין דער יוגנט האט ער באַקומען סמיכה אויף רבנות און שפּעטער האט ער זיך אָנגיהויבן פאַרפאַלקאָמען אין אַלגעמיינע וויסנשאַפטן שטודירנדיק אין בערלין, בערן, שטראַסבורג און אַנדערע שטעט. בלייבנדיק פעסט ביי זיין רעליגיעזער וועלט-אָנשויאונג פאַרעפנטלעכט ער וויסנשאַפטלעכע און פּובליציסטישע אַרטיקלען אין די דעמאָלטדיקע העברעאישע אָרטאָדאָקסישע אויסגאַבן. צוריקקומענדיק קיין לובלין האט ער זיך אַקטיוו באַטייליקט אין דער אָרטאָדאָקסישער כלל-אַרביט. אין דער מלחמה-צייט איז ער אַוועק קיין האמל. דאָרט האט ער גישאַפן די אָרט. אָרג. „אחדות“ און מצד דער אָרטאָדאָקסיע דאָרטן גיוועלט גיוואָרן אין שטאָט-ראַט. אין 1918 קומט ער צוריק קיין לובלין, וואו ער האט אויך גישאַפן די אָרג. „אחדות ישראל“ וואָס האט זיך שפּעטער פאַרוואַנדלט אין דער „אגודת האורטודוקסים“ (שפּעטער „אגודת ישראל“). ער האט גיפירט אַ ברייטע טעטיקייט אויף אַלע גיביטן פון דער אָרגאַניזירטער אָרטאָדאָקסיע. גיווען פון די פּיאָנערן פון צעירי אגודת ישראל, זיך באַטייליקט מיט אַרטיקלען און אָפּהאַנדלונגען אין כמעט אַלע אָרט. צייטונגען און שריפטן, ווי „דאָס וואָרט“, „דער יוד“, „דאָס יידישע טאָגבלאַט“, „דגלינו“, „אָרטאָדאָקסישע יוגנט-בלעטער“ און אין אונדזער זשורנאַל. ער האט גישאַפן פיל אָרטאָדאָקסישע שולן, ספּעציעל טעכטער-שולן און פיל, פיל גילייסטעט פאַרן חינוך הבנות. לעצטנס האט ער גיוואוינט אין גראָדנע, וואו ער האט אָנגיפירט מיט דער אָרטאָדאָקסישער שול „יבנה“ (לערער-סעמינאַר) און בכלל מיט דער גאַנצער אָרטאָדאָקסישער כלל-אַרביט אין שטאָט.

• • •

מיטן ד"ר ניעמצעוויטש האָבן די אָרגאַניזירטע יריאים פאַרלוירן גאָר אַ וויכטיקע פּערזענלעכקייט, אַן-אידעאַלער און העכסט-איידעלער טיפּ, וואָס איז אַזוי זעלטן צו גיפינען. ס'איז אונדזער חוב צו פאַראייביקן דעם אָנדענק פונים נפטר אויף אַ פּאַסיקן אופן.

ת נ צ ב " ה

אונדזער טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס דער פאַמיליע באַלדשטייב צוליבן פּלוצליקן טויט פון זייער טאָכטער אונדזער גיטרייע און ליבע חנה ע"ה, אויף אייביק זיינט גיטרייסט פון השי"ת מיר וועלן קיינמאָל אין איר נישט פאַרגעסן!

תלמידות פון 7 קלאַס
בית-יעקב-שול, וואַרשע
פל. גזשיבאָווסקי 7

אַ הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ח. ג. לערערין פרל. אסתר זלאַטאַגאָרסקאַ (קינצק) צו איר תנאים מיט ה' לייבל פלאַסקער

זאָל אייך השי"ת בענטשן, זאָל ביי אייך זיין תורה וגדולה במקום אחד.

בתי' „שעניר“ מחנות מ, האַסטש
בתי' „יהודית“ „ ר. נאַפּאַרסטעק
בתי' „אחדות“ „ ר. האַראַוויטש

מינסק-מאז.

וויכטיק פאַר לערערנס און פירערנס

דערשינען דאָס באַקאַנטע מוסר-ספר

„מבחר הפנינים“

(גיקליבענע פערל) פון ר ב י י ד ע י ה ה פ נ י נ י בדרשי אין אַ פּאָפּולערע יידישע פאַרטייטשונג פון באַקאַנטן אָרטאָדאָקסישן שרייבער

מ. וו. ניעסטעמפּאָווער

ע ס ט ע ט י ש ע א ו י ס ג א ב ע

פרייז פון איינצל-עקזעמפּלאַר 75 גר. ביי אַ גרעסערע צאָל עקז. גרויסע הנחות.

זיך צו ווענדן:

M. W. Niestępower, Przemyśl, Grunwaldska 6/8

פאַר געלט:

Berisz Adler Przemyś P.K.O. 50632/9

אַ ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ג. בתי-ה-פירערין רייזל דים צו איר תנאים מיט ה' וואַלהענדלער (קראָקע) וה' יתן לכם ברכה עד בלי די!

סעמינאַריסטן: רבקה סטעמפּעל, הענדל גאָלדצווייג, חנה גראַספעלד, פערל גאָלדוואַרט, חי' וויינטרויב און קאַלענדער

קראָקע

אַ הארציקן מז-טוב ווינטשן מיר אונדזער ג. ל. פרל. ר. האָרן (מאָדל. באָזשיק) צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' יצחק קאַפּטאַן (קראָשניק). זאָל אייער עתיד באַשטראַלט זיין מיט ג טלעכער ברכה און שטענדיקער האַרמאָניע.

בנות אגודת ישראל
גר. א. ב.
לערערין זשאַלטאַ

מאָדל. באָזשיק

חנה ביער — לאַנצוט
דוד צינץ — שיניווא
מ א ו ר ש י ם

אַ ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער איבערגיגעבענער חברה פרל חנה ביער צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' דוד צינץ (שיניווא) יהי עתידכם מזהיר!

לאַנצוט
בנות אגודת ישראל
ה. גאָלדבלאַט, חי' פאָלגער
אסתר דערפלער

מזל-טוב

לרגלי אירושי חברתנו החביבה והמסירה לרעיוננו מרת בינה בוקשפּן מינוב (פּוילן) עם הבחור המופלג בתורה והמצוין ביראת שמים מר דוד צבי פריי מביעלסק (פּוילן) אנחנו מברכת אותם שיהי' צעדם בהצלחה ורוב אשר

חברות הקיבוץ של באי"
ע"ש שרה שנירר ע"ה בתל-אביב

אַ ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער גיח. רן לערערין פרל. ב. קליין צו איר תנאים מיט ה' קריזער (ניסאַנק). זאָל זיי ג—ט באַשענקען מיט פיל גליק און צופרידנהייט

סאַסנאָוויץ
בנות אגודת ישראל
לערערין י. ווערדיגער

צו די תנאים פון די ב"י-לערערין אין טורעק פרל. אסתר זלאַטאַגורסקאַ מיט מיין ברודער ווינטש איך אַ ברכהפולן מזל-טוב. אייער נייער וועג אין לעבן זאָל שטענדיק זיין באַלויכטן מיט די שטראַלן פון גליק און צופרידנהייט.

קינצק
מרים מאַנדעלבוים

מזל-טוב און פיל גליק ווינטשן מיר צו די תנאים פון אונדזערע ליבע און איבערגיגעבענע חברות: רייזל גאָלדמאַן מיט ה' קערשבערג, שפרה רובין מיט ה' האַראָוויטש, שרה בוימלגרין מיט ה' פריידנרייך און אויך רחל צוקער (פשיטיק) מיט ה' ראָזנבוים

ראַדאָם
לערערין נעלבלום
בנות אגודת ישראל

להרבנית החשובה העדינה והמפורסמת גברת רובין תחי' לרגלי אירושי בתה היחידה שפרה'לה ברכות לבביות וברכת מזל-טוב

ראַדאָם
י. גלבלום

אַ הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער איבערגעגעבענער בנות-חברה חוה לעווין (באַדזאַנאָוו) צו איר תנאים מיט ה' מיעכאָווסקי (קאָנין). בויט אייער צוקונפט אין גייסט פון תורה און טראַדיציע

פירערין פּאַדעמבסקאַ
באַדזאַנאָוו
בנות אגודת ישראל

אַ הארציקן און ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער איבערגעגעבענער פירערין רייזל דים צו איר תנאים מיט ה' שמואל וואַלהענדלער (קראָקע). זאָל דער אַלמעכטיקער אייער נייעם לעבנס-וועג מיט הימליש גליק באַשטראַלן. צופרידנהייט און האַרמאָניע זאָל אייך שטענדיק באַגלייטן

קראָקע
דיין גרופּע „צדקה“

צו די תנאים פון אונדזערע ל. חברות פרל. רחל צוקער (פשיטיק) מיט ה' לייב ראָזנבוים (ראַדאָם) און חוה וואַקשאַל (פשיטיק) מיט ה' יחיאל וואַקשאַל (יעדלינסק) ווינטשן מיר אַ הארציקן מזל-טוב. זאָל אייער עתיד זיין גיבענטשט מיט שטענדיק גליק און האַרמאָניע.

בנות-חברות אין פשיטיק

אַ קוואַל פון ג-טלעכע ברכות ווינטשן מיר אונדזער גיטרייעסטער און פון אַלימין באַליבסטע לערערין, סטאָלצע פּיאָנערין פון אונדזער אידעאַל פרל. חי' שטאַל צו איר תנאים מיט ה' ריכט (פּראָשאָוויץ) ווי אויך אונדזער טיכטיקסטע שטאָלצע אונערמידלעכע פאַרוואַלטונגס-מיטגלידערין פרל. יוכבד בלאַס צו איר תנאים מיט ה' גיסקע (לאָדזש) און צו די חתונה פון אונדזערע גיטרייע פאַרוו.-מיטגל. פרל. הדס צאַריסקאַ מיט ה' קרעל (לאָדזש) און פרל. פייגל סיני מיט הרב ר' בנימין וויערניק (פשעדבאָזש) חי' אַ שטראָם פון גאָלד-ליכטנדע שטראַלן זאָל זיין אייער נייער וועג אין לעבן באַגלייט מיט פרייד און שטענדיקער האַרמאָניע

פשעדבאָזש
בנות אגודת ישראל

אויך איך ווינטש מיין טייערע און ל. לערערין פרל. חי' שטאַל אַ הארציקן מזל-טוב צו איר תנאים מיט ה' ריכט (פּראָשאָוויץ). זאָל אייער וועג אין לעבן זיין אַ גליקלעכער און שטענדיקער צופרידנהייט זאָל תמיד אייער באַגלייטער זיין.

פשעדבאָזש
לאה דאַוונער
שילערין פון יוגנט-בנות

אַ גאָר הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר דיר ל. חברה חנה שמוקלער צו דיין תנאים מיט ה' משה שעכטער (לימנאָ) איר זאָלט זוכה זיין צו אַ גליקלעכע צוקונפט

סאָרנע
בנות אגודת ישראל

צו דער חתונה פון אונדזער גיוו. לערערין און בנות-חברה חנה סונגאַלאָווסקאַ (סלופּצע) מיט ה' באַרנשטיין (לאָנק) ווינטשן מיר פיל גליק, בליענדיקע צוקונפט און גייסטיקע פאַרגינוגנס. איר זאָלט זוכה זיין צו בויען אייער צוקונפט אויף די בערג פון יהודה וירושלים און דאָרט פלעכבן די גאָלדענע קייט פון אונדזערע אָבות

סלופּצע
לערערין מענדעלזאָן
בנות אַגודת ישראל
ב"י שול

אונדזער ל. גיוו. לערערין פרל. ש. ג. פלאַנשטאַק (זישקאָוו) ווינטשן מיר אַ הארציקן מזל-טוב צו איר תנאים מיט ה' פריילך (קאָזשניץ). זאָל אייער עתיד זיין באַקרוינט מיט ג-טלעכער ברכה און אייביקער צופרידנהייט

טלושטש
לערערין באַמאַן
בנות, בית-יעקב
דבורה גאָלדוואַסער
פאַמיליע ליסס

אַ הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ל. חברה מרים ראָזנבערג צו איר תנאים מיט ה' יונה פעדער. גליק און צופרידנהייט זאָל אייך תמיד באַגלייטן

לוקאָוו
לערערין שרה גרינפּאַרב
בנות אגודת ישראל

אונדזער גיטרייער און עקטיווער לערערין פרל. בריינדל קאַהאַן צו די פאַרלאָבונג מיט ה' גאָלדבוים ווינטשן מיר אַ הארציקן מזל-טוב. זאָל אייער ערשטער שריט אויפן נייען לעבן באַצירט זיין מיט בלומען פון גליק און צופרידנהייט. בויט אייער הויז אין גייסט פון אונדזער הייליקע אידעאַלן.

חיסקאָוו
בנות אגודת ישראל
פאַמ. שטערן
ז. ברעסלער

אויך מיר ווינטשן דאָס זעלבע פון טיפן האַרצן
בתי'-גרופּע, ב"י-שול

אונדזער ל. און איבערגיגיבענע חברה יענטע גאָלדבראַך ווינטשן מיר מזל-טוב צו איר פאַרלאָבונג מיט ה' מעלמעל (טשענסטאָכאָוו) זאָל השי"ת אייך בענטשן אַז אייער צוקונפט זאָל גיבויט ווערן מיט מזל-טוב און אינים גייסט פון תורה זאָלט איר בויען אייער הויז

דאַבושין
בנות אגודת ישראל
לערערין גוטמאַרגן

אונדזער זייער גיליבטע און טייערע לערערין פרל. בלומא קליין (קראָקע) צו איר תנאים מיט ה' קריזער (ניסאַנק) ווינטשן מיר אַ גאָר הארציקן מזל-טוב. זאָל אייער צוקונפט זיין אַ קוואַל פון ג-טלעכער ברכה און אייביקער האַרמאָניע, און אייער גליק זאָל לייכטן כשמש בצהרים.

פשעמישל
אייערע שילערנס:
בינא גרינעס, שיינדל ראָטה
און רחל וויינבערגער

אַ הארציקן מזל-טוב און אַ גליקלעכן עתיד ווינטשן מיר אונדזער חשובער לערערין פרל. בלימאַ קליין (קראָקע) צו איר תנאים מיט ה' קריזער (ניסאַנק) און אונדזער ליבער חברה גיטל רייזבערג צו איר תנאים מיט ה' גאָטעסדינער (פשעמישל). זייט זוכה צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון ישראל סבא

פשעמישל
בנות אגודת ישראל
צעירות בנות
לערערין ג. לויפער

אונדזער איבערגיגעבענער חברה שרה זשעליכאָווסקאַ דריקן מיר אויס אונדזער טיפן ביילייד צוליבן פּריציידיקן טויט פון איר הייס-גיליבטן פאָטער ע"ה. זאָל דיך השי"ת טרייסטן צוזאַמען מיט די וואָס טרויערן אויף ציון וירושלים

סאָכאַטשעוו
בנות אגודת ישראל
לערערין ח. קאַטשינסקאַ

דעם טיפסטן מיטגיפיל און שמערצלעכסטן צער דריקן מיר אויס דער חשובער משפּחה גאָלדהאַר צוליבן פּריציידיקן טויט פון זייער הייס-גיליבטן פאָטער ר' יעקב גאָלדהאַר ע"ה. ד' ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים. די, אונדזער ליבע פערעלע זאָלסט אַ טרייסט זיין אונדזער אַרביט גיפינען

סטאַשעוו
דיינע גיטרייע
ב"י חברות פון פערדן קורס.
בית-יעקב-פאַרוואַלטונג
לערערין מ. האָלענדער

מיר דריקן אויס מיטגיפיל דעם חשובן בית-יעקב-עסקן און מיטאַרבייטער אין דער הלוואה-קאַסע ה' גרינבלאַט צוליב דעם טויט פון זיין מ ו ט ע ר ע"ה. המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

בעלכאַטאָוו
די פאַרוואַלטונג פון דער הלוואה-קאַסע ביי באַ"י
לערערין בוימער
פאַרז. ג. יאַסקאָוויטש

פיל מיטגיפיל דריקן מיר אויס די ל. קינדער, נאָך זייער אומפאַרגעסלעכער מוטער, טיכטיקע מיטגלידערין פון פרויען-קאָמיטעט ביים ב"י פרוי בינה פּאַרטעפּיאַן ע"ה. השי"ת זאָל באַשיצן אייער וויטערדיקן וועג.

דראָבין
פרויען-קאָמיטעט
לערערין ב. קאַפּלאַן
ב"י שילערנס

אַ וואָרט
צו אונדזערע פריינט!

אָנהייב יאָר צ"ט האָבן מיר מיט אָנגישטרענגטע כוחות אַרויסגיגעבן אין תשרי דאָס ערשטע העפט פונים זעכצענטן יאָרגאַנג. באַלד דערויף איז אַריינגיטרעטן אַ חודשלעכע הפסקה און קוים יעצט איז דערשינען דאָס העפט אויפן חודש כסלו.

אין דער איצטיקער גורל-צייט פון יידישן פאָלק מוז אונדזער יוגנט נאָך מער גיפלעגט און דערצויגן ווערן צו זיין שטאַרק, פעאיק אויף נסיונות, ווערן באַרייכערט מיט יידישן דעת.

צי זאָל גראָד אַצינד אויפהערן דאָס דערשיינען פון זשורנאַל, וואָס האט במשך 15 יאָר דערצויגן דאָס נייע דור פון אונדזער פרויען-יוגנט?

ווער איז דערין שולדיק? אויף וועמען פאַלט דאָס אחריות? פ א ר ט זענען פאַראַן שולדיקע!

מיר קענען אָנגעבן אַ רשימה פון די אַלע וואָס איז זייער חוב צו טון און טון דאָס נישט!

ווער ס'רייסט איבער מיט דער טראַדיציע פון אונדזער באַוועגונג זיך צו באַמיען צו פאַרשפּרייטן אונדזערע שריפטן—דער איז בכלל נישט ראוי צו פאַרנעמען אַן-אַנטוואָרטלעכע שטעל אין דער באַוועגונג.

מיר אַפּעלירן דער עיקר צו דער לערערשאַפט און בנות-פירערנס: זייט וויסן, אַז אין אייך איז עס אָפּהענגיק! מיט ממש שוין די לעצטע כוחות דערשיינען יעצט די שריפטן און ווען אויך אין לעצטן מאָמענט, איר וועט אייך נישט ענערגיש נעמען אין יעדן אָרט צו טון ווי עס איז אייער חוב—ווערט חלילה אונטערגיבראָכן אַ גיזונטע צווייג פון אונדזער באַוועגונג.

מיר רופן אייך צו מעשים, צו גידענקען אין אייער אחריות!

רעליגיעזע יידישע עלטערן, באזונדערס פארמעגלעכע און רייכע, דארפן נישט פארזוימען די צייט, ווילנדיק זייערע קינדער דערהאלטן ביי תורה און יידיש-קייט און זיי צוגרייטן צום לעבן אלס בני תורה, גוט-דערצויגענע מענטשן דארפן זייערע קינדער שיקן אין „תרביצא" וואס איז ערב פאר דעם זיך בישטעלטן הויכן ציל.

אג-אויפריכטיקן יישר-כוח פארדינט דער אדמיניסטראטיווער לייטער פון דעם מוסד, דער באקאנטער עסקן הר' שלמה ערליכסטער, וועלכער גיט זיך אפ מיט דער טעכנישער און אדמיניסטראטיווער לייטונג מיט גרויס מסירת נפש.

„תרביצא" האט די הסכמה פון פיל גדולי התורה און די עסקני החינוך פון רעליגיעזן יידנטום און ווערט גיפירט מיט זייער פארשטענדיקונג, און ליט זייערע אנווייזונגען.

פון דער באוועגונג

די בנות-ארבעט אויפן יאר צ"ט

פון אלע עקן לאנד קומען אן ידיעות, אז נישט גיקוקט אויפן אלגעמיינעם רע-פרעסיע-מצב, ווערט די בנות-ארבעט אין פיל שטעט און שטעטלעך באניים, רעארגאניזירט און פארשטארקט. אין פיל ערטער נעמט אויך די „בנות" אנ-אקטיוון אנטייל אין די זאמלונגען פאר די פליטים.

באזונדערס קענטיק איז די פארשטאר-קונגס-ארבעט אין די ערטער, וואו ז-זענען גיווען באטייליקט אויף „חוות שמואל".

אויך דער צ. ס. פאלט נישט פון מוט, צוליב זיין שווערן כסדרדיקן פינאנציעלן קריזיס. און פירט א ברייט פארזוציגטע טעטיקייט און שטייט כסדר אין קאנטאקט מיט די סניפים און דינט זיי מיט לימוד וואס איז נאר מעגלעך. ס איז אויך שוין פראקלאמירט גיווארן די תרומת-חברה-אקציע אויפן יאר צ"ט. די דאזיקע אקציע, דארף שפעטסטנס ביז נאך חנוכה זיין פארענדיקט אין יעדן ארט.

אין קומענדיקן נומער ווען מיר פאר-עפנטלעכן בארעכטן פון די בנות-סניפים און מיר בעטן אזעלכע פון יעדן ארט צוצושיקן.

אין קראקעווער סעמינאר

אין סוף פון פארגאנגענעם יאר צ"ח האבן אין סעמינאר פארענדיקט 70 תלמידות דעם צוויי-יעריקן קורס. א טייל פון גיענדיקטע תלמידות האבן באקומען פאסטנס אלס לערערנס.

אויפן נייעם יאר זענען צוגינומען גיווארן נאך דורכגיפירטע בחינות, 30 נייע תלמידות, בכלל שטייגט אלץ כסדר דער בייטשקער חי דער פינאנציעלער מצב פונים סעמינאר.

איצט גיפונען זיך אין סעמינאר 100 תלמידות. א גינויען בארעכט פונים מצב פונים נייעם יאר, וועלן מיר ברענגען אין קומענדיקן נומער.

אין לאדזשער „אוהל שרה"

אין דער מיידל-היים פאר פאך-אויס-בילדונג און יידישער דערציאונג „אוהל שרה" איז אויפן נייען יאר צ"ט דורכ-גיפירט גיווארן א גרונטלעכע רעארגא-ניזאציע, אזוי אין טעכנישער ווי אין פעדאגאגישער הינזיכט, ס'זענען אנגי-נומען גיווארן העכער 70 תלמידות פון אלע עקן לאנד.

די פארוואלטונג פונים מוסד שטייט מיט דער גאנצער שארף פאר דער פראגע פון דער נייטיקייט פון גאר א גרויס לאקאל, עווענטועל אן-אייגן בנין.

דער ענין איז ערנצט ביז גאר, מחמת הונדערטער, מוזן בלייבן פון דרויסן פונים וויכטיקן מוסד.

חדר-אלבום

אן-אינטערעסאנטע אריגינעלע נייע אויס-גאבע האבן מיר באקומען פון דער שטאט לאסק. דאס דארטיקע חדר „יסודי התורה" און תלמוד-תורה האט ארויסגיגעבן צום 20 יעריקן יובל פונים קיום פונים מוסד א „חדר-אלבום". די דאזיקע אויסגאבע גיט אונדז א קלאר בילד פון דער גרינדונג, אנטשטייאונג און אנטוויקלונג פון דער דאזיקער אינסטיטוציע במשך 20 יאר.

דאס מאטעריאל איז זייער אינטערעסאנט, באלערנד און באמת מיט פיל גישמאק צונויפגישטעלט.

דאס שיינע בוך איז רעדאקטירט פונים ארטאדאקסישן שרייבער אין ארץ-ישראל רעד. דוד אייזנבערג.

א ווירטשאפט-לייטערן

פאר אן-ארטאדאקסישן יונגלעך-אינ-טערנאט, נאר א בנות-חברה קען באא-קומען א פאסטן.

זיך צו ווענדן אין רעדאקציע ב"י מיט. אפערטן.

הר' לוי הכהן ד"ר ניעמצעוויטש ז"ל

זונטיק פ' ויצא ד' כסלו איז אין גראדנע גישטארבן אונדזער חשובער מיטארבי-טער, איינער פון די ערשטע פיאנערן לטובת דעם רעליגיעזן חינוך-הבנות הר' לוי הכהן ד"ר ניעמצעוויטש ז"ל.

• • •

ד"ר לוי ניעמצעוויטש ז"ל איז גיבוירן גיווארן אין לובלין אין א רייכער מיוחסדיקער חסידישער פאמיליע. שוין אין דער יוגנט האט ער באקומען סמיכה אויף רבנות און שפעטער האט ער זיך אנגיהויבן פארפאלקאמען אין אלגעמיינע וויסנשאפטן שטודירנדיק אין בערלין, בערן, שטראסבורג און אנדערע שטעט. בלייבנדיק פעסט ביי זיין רעליגיעזער וועלט-אנשויאונג פארעפנטלעכט ער וויסנשאפטלעכע און פובליציסטישע אר-טיקלען אין די דעמלטדיקע העברעאישע ארטאדאקסישע אויסגאבן. צוריקקומענדיק קיין לובלין האט ער זיך אקטיוו באַ-טייליקט אין דער ארטאדאקסישער כלל-ארבעט. אין דער מלחמה-צייט איז ער אוועק קיין האמל. דארט האט ער גי-שאפן די ארט. ארג. „אחדות" און מצד דער ארטאדאקסיע דארטן גיוועלט גיווארן אין שטאט-ראט. אין 1918 קומט ער צוריק קיין לובלין, וואו ער האט אויך גישאפן די ארג. „אחדות ישראל" וואס האט זיך שפעטער פארוואנדלט אין דער „אגודת האורטודוקסים" (שפע-טער „אגודת ישראל"). ער האט גיפירט א ברייטע טעטיקייט אויף אלע גיביטן פון דער ארגאניזירטער ארטאדאקסיע. גיוועזן פון די פיאנערן פון צעירי אגודת ישראל, זיך באטייליקט מיט אר-טיקלען און אפהאנדלונגען אין כמעט אלע ארט. צייטונגען און שריפטן, ווי „דאס ווארט", „דער יוד", „דאס יידישע טאגבלאט", „דגלינו", „ארטאדאקסישע יוגנט-בלעטער" און אין אונדזער זשור-נאל. ער האט גישאפן פיל ארטאדאק-סישע שולן, ספעציעל טעכטער-שולן און פיל, פיל גילייסטיט פארן חינוך הבנות. לעצטנס האט ער גיוואוינט אין גראדנע, וואו ער האט אנגיפירט מיט דער ארטאדאקסישער שול „יבנה" (לע-רער-סעמינאר) און בכלל מיט דער גאנצער ארטאדאקסישער כלל-ארבעט אין שטאט.

• • •

מיטן ד"ר ניעמצעוויטש האבן די אר-גאניזירטע יריאים פארלוירן גאר א וויכטיקע פערזענלעכקייט. אן-אידעאלער און העכסט-איידעלער טיפ, וואס איז אזוי זעלטן צו גיפינען. ס'איז אונדזער חוב צו פאראייביקן דעם אנדענק פונים נפטר אויף א פאסיקן אופן.

ת נ צ ב " ה

אונדזער טיפסטן מיטגיפיל דרוקן מיר אויס דער פאמיליע באלדשטויב צוליבן פלוצליקן טויט פון זייער טאכטער אונדזער גיטרייע און ליבע חנה ע"ה. אויף אייביק זייט גיטרייסט פון השי"ת מיר וועלן קיינמאל אין איר נישט פארגעסן!

תלמידות פון 7 קלאס
בית-יעקב-שול, ווארשע
פל. גזשיבאווסקי 7

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ח, ג. לערערן פרל. אסתר זלאטאגארסקא (קינצק) צו איר תנאים מיט ה' לייבל פלאסקער. זאל אייך השי"ת בענטשן, זאל ביי אייך זיין תורת וגדולה במקום אחד.

בתי' „שנירער" מחנות מ, חאשטש
בתי' „יהודית" „ ר, נאפארסטעק
בתי' „אחדות" „ ר, חאראוויטש

מינסק-מאז.

א ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ג. בתי-ה-פירערן רייזל דים צו איר תנאים מיט ה' וואלהענדלער (ק"אקע) וה' יתן לכם ברכה עד בלי די!

סעמינאריסטן: רבקה סטעמפעל, הענדל גאלדצווייג, חנה גראספעלד, פערל גאלדווערט, חי' ווייַנטרויב און קאללענדאר

קראקע

א הארציקן מז-טוב ווינטשן מיר אונדזער ג. ל. פרל. ר. הארן (מאדל. באזשיק) צו איר פאר-לאבונג מיט ה' יצחק קאפטאן (קראשניק). זאל אייער עתיד באשטראלט זיין מיט ג טלעכער ברכה און שטענדיקער הארמאניע.

בנות אגודת ישראל
גר. א. ב.
לערערן זשאלטא

מאדל. באזשיק

וויכטיק פאר לערערנס און פירערנס

דערשינין דאס באקאנטע מוסר-ספר

„מבחר הפנינים"

(גיקליבענע פערל) פון ר ב י י ד ע י ה ה פ נ י נ י בדרשי אין א פאפולערע יידישע פארטייטשונג פון באקאנטן אר-טאדאקסישן שרייבער

מ. וו. ניעסטעמפאווער

ע ס ט ע ט י ש ע א ו י ס ג א ב ע

פרייז פון איינצל-עקזעמפלאר 75 גר. ביי א גרעסערע צאל עקז. גרויסע הנחות.

זיך צו ווענדן:

M. W. Niestępower, Przemyśl, Grunwaldska 6/8

פאר געלט:

Berisz Adler Przamyś P.K.O. 506349

א ווארט צו אונדזערע פריינט!

אנהייב יאר צ"ט האבן מיר מיט אנגישטרענגטע כוחות ארויסגיגעבן אין תשרי דאס ערשטע העפט פונים זעכצנטן יארגאנג. באלד דערויף איז אריינ-גי-רעטן א חודשלעכע הפסקה און קוים יעצט איז דערשינין דאס העפט אויפן חודש כסלו.

אין דער איצטיקער גורל-צייט פין יידישן פאלק מוז אונדזער יוגנט נאך מער גיפלעגט און דערצויגן ווערן צו זיין שטארק, פעאיק אויף נסיונות, ווערן באריירערט מיט יידישן דעת.

צי זאל גראד אצינד אויפהערן דאס דערשיינען פון זשורנאל, וואס האט במשך 15 יאר דערצויגן דאס נייע דור פון אונדזער פרויען-יוגנט?

ווער איז דערין שולדיק? אויף וועמען פאלט דאס אחריות? פ א ר ס זענען פ א ר א ן שולדיקע!

מיר קענין אנגעבן א רשימה פון די אלע וואס איז זייער חוב צו טון און טון דאס נישט!

ווער ס'רייסט איבער מיט דער טראדיציע פון אונדזער באוועגונג זיך צו באמיען צו פארשפרייטן אונדזערע שריפטן-דער איז בכלל נישט ראוי צו פארנעמען אנ-אנווענדיקע שטעל אין דער באוועגונג.

מיר אפעלירן דער עיקר צו דער לערערשאפט און בנות-פירערנס: זייט חיסן, אז אין אייך איז עס אפהענגיק! מיט ממש שוין די לעצטע כוחות דערשיינין יעצט די שריפטן און ווען אייך אין לעצטן מאמענט, איר וועט אייך נישט ענער-גיש נעמען אין יעדן ארט צו טון ווי עס איז אייער חוב—ווערט חלילה אונטערגיבראכן א גיזונטע צווייג פון אונדזער באוועגונג.

מיר רופן אייך צו מעשים, צו גידענקען אין אייער אחריות!

א אונדזער ל און איבערגיגעבענע חברה יעבטע גאלדבראך ווינטשן מיר מזל-טוב צו איר פאר-לאבונג מיט ה' מעלמעל (טשעכאנאח) זאל השי"ת אייך בענטשן צו אייער צוקונפט זאל גיבויט ווערן מיט בל-טוב און אינים גייסט פון תורה ואלס איר בויען אייער הויז

דאבושין

בנות אגודת ישראל
לערערן גוטמארגן

אונדזער זייער גיליבטע און טייערע לערערין פרל. בלומא קליין (ק"אקע) צו איר תנאים מיט ה' קריזער (נייסאנץ) ווינטשן מיר א גאר הארציקן מזל-טוב. זאל אייער צוקונפט זיין א קוואל פון גליקלעכער ברכה און אייביקער הארמאניע, און אייער גליק זאל לייכטן כשמש בצהרים.

פשעמישל

אייערע שילערנס:
בינא גרינעס, שיינדל ראטה און רחל וויינבערגער

א הארציקן מזל-טוב און א גליקלעכן עתיד ווינטשן מיר אונדזער חשובער לערערן פרל. בלימא קליין (קראקע) צו איר תנאים מיט ה' קריזער (נייסאנץ) און אונדזער ליבער חברה גיטל רייזבערג צו איר תנאים מיט ה' גאטעסדינער (פשעמישל). זייט זוכה צו בויען אייער צוקונפט אין גייסט פון ישראל סבא

פשעמישל

בנות אגודת ישראל
צעירות בנות
לערערן ג. ליפפער

אונדזער איבערגיגעבענער חברה שרה זשע-ליכאווסקא דריקן מיר אויס אונדזער טיפן ביילייד צוליבן פריצייטיקן טויט פון איר היים-גיליבטן פאטער ע"ה. זאל דיך השי"ת טרייסטן צוזאמען מיט די וואס טרויערן אויף ציון וירושלים

סאכאטשעוו

בנות אגודת ישראל
לערערן ח. קאטשינסקא

דעם טיפסטן מיטגיפיל און שמערצלעכסטן צער דריקן מיר אויס דער חשובער משפחה גאלדהאר צוליבן פריצייטיקן טויט פון זייער היים-גיליבטן פאטער ר' יעקב גאלדהאר ע"ה. ד' ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים. דו, אונדזער ליבע פערלע זאלסט א טרייסט זיין אונדזער ארביט גיפונין

סטאשעוו

דיינע גיטרייע
ב"י חברות פון פערדן קורס
בית-יעקב-פארוואלטונג
לערערן מ. האלענדער

מיר דריקן אויס מיטגיפיל דעם חשובן בית-יעקב-עסקן און מיטארבייטער אין דער הלוואה-קאסע ה' גרינבלאט צוליב דעם טויט פון זיין מוטער ע"ה. המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

בעלכאטאוו

די פארוואלטונג פון דער הלוואה-קאסע ביי בא"י
לערערן בוימער
פארז. ג. יאסקאוויטש

פיל מיטגיפיל דריקן מיר אויס די ל. קינדער, נאך זייער אומגערעכנטן מוטער, טיכטיקע מיטגלידערן פון פרויען-קאמיטעט ביים ב"י פרוי בינה פארטעפיאן ע"ה. השי"ת זאל באשיצן אייער ווייטערדיקן וועג.

דראבין

פרויען-קאמיטעט
לערערן ב. קאפלאן
ב"י שילערנס

א קוואל פון ג-טלעכע ברכות ווינטשן מיר אונדזער גיטרייעסטער און פון אלימין באליבטסטע לערערן, שטאלצע פיאנערן פון אונדזער אידעאל פרל. חי' שטאל צו איר תנאים מיט ה' ריכט (פראשאחין) ווי אויך אונדזער טיכטיקסטע שטאלצע אונערמיד-לעכע פארוואלטונגס-מיטגלידערן פרל. יוכבד בלאסס צו איר תנאים מיט ח' גיסקע (לאדזש) און צו די חתונה פון אונדזערע גיטרייע פארוו.-מיטגל. פרל. הדס צאריסקא מיט ה' קרעל (לאדזש) און פרל. פייגל סיני מיט הרב ר' בנימין וויערניק (פשעדבאזש) חי א שטראם פון גאלד-ליכטיגע שטראלן זאל זיין אייער נייער וועג אין לעבן באגלייט מיט פרייד און שטענדיקער הארמאניע

פשעדבאזש

בנות אגודת ישראל

אויך איך ווינטש מיין טייערע און ל. לערערן פרל. חי' שטאל א הארציקן מזל-טוב צו איר תנאים מיט ה' ריכט (פראשאחין). זאל אייער וועג אין לעבן זיין א גליקלעכער און שטענדיקער צופרידנ-הייט זאל תמיד אייער באגלייטער זיין.

פשעדבאזש

לאה דאוונער
שילערן פון יוגנט-בנות

א גאר הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר דיר ל. חברה חנה שמוקלער צו דיין תנאים מיט ה' משה שעכטער (לימנא) איר זאלט זוכה זיין צו א גליקלעכע צוקונפט

סארנע

בנות אגודת ישראל

צו דער חתונה פון אונדזער גיוו. לערערן און בנות-חברה חנה סונגאלאווסקא (סלופצע) מיט ה' בארנשטיין (לאסק) ווינטשן מיר פיל גליק, בליענדיקע צוקונפט און גייסטיקע פארגיניגנס. איר זאלט זוכה זיין צו בויען אייער צוקונפט אויף די בערג פון יהודה וירושלים און דארט פלעכטן די גאלדינע קייט פון אונדזערע אבות

סלופצע

לערערן מענדעלזאן
בנות אגודת ישראל
ב"י שול

אונדזער ל. גיוו. לערערן פרל. ש. ג. פלאנשטאק (זישקאוו) ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב צו איר תנאים מיט ה' פרייליך (קאזשניץ). זאל אייער עתיד באקרוינט מיט ג-טלעכער ברכה און אייביקער צופרידנהייט

סלושטש

לערערן באמאץ
בנות, בית-יעקב
דבורה גאלדוואסער
פאמיליע ליסס

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער ל. חברה מרים ראזנבערג צו איר תנאים מיט ה' יונה פעדער. גליק און צופרידנהייט זאל אייך תמיד באגלייטן

לוקאוו

לערערן שרה גרינפארב
בנות אגודת ישראל

אונדזער ניטרייער און אקטיווער לערערן פרל. ברייַנדל קאהאן צו די פארלאבונג מיט ה' גאלדבוים ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב. זאל אייער ערנסטער שריט אויפן נייען לעבן בא-צירט זיין מיט בלומען פון גליק און צופרידנהייט. בויט אייער הויז אין גייסט פון אונדזער הייליקע אידעאלן.

חישקאוו

בנות אגודת ישראל
פאמ. שטערן
ז. ברעסלער

אויך מיר ווינטשן דאס זעלבע פון טיפן הארצן
בתי'-גרופע, ב"י-שול

חנה ביער — דוד צינץ

לאנצוט — שיניווא

מ א ו ר ש י ם

א ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער אי-בערגיגעבענער חברה פרל חנה ביער צו איר פארלאבונג מיט ה' דוד צינץ (שיניווא) יהי עתידכם מזהיר!

לאנצוט

בנות אגודת ישראל
ה. גאלדבלאט, חי' פאלגער
אסתר דערפלער

מזל-טוב

לרגלי אירושי חברתנו החביבה והמסירה לרעיוננו מרת בינה בוקשפן מינוב (פוילן) עם הבחור המופלג בתורה והמצוין ביראת שמים מר דוד צבי פריי מביעלסק (פוילן) אנחנו מברכת אותם שיהי' צעדם בהצלחה ורוב אשר

חברות הקיבוץ של בא"י
ע"ש שרה שנירר ע"ה בתל-אביב

א ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער גיוו. לערערן פרל. ב. קליין צו איר תנאים מיט ה' קריזער (נייסאנץ). זאל זיי ג-ט באשענקען מיט פיל גליק און צופרידנהייט

סאסנאוויץ

בנות אגודת ישראל
לערערן י. ווערדיגער

צו די תנאים פון די ב"י-לערערן אין סורעק פרל. אסתר זלאטאגורסקא מיט מיין ברודער ווינטש איך א ברכהפולן מזל-טוב. אייער נייער וועג אין לעבן זאל שטענדיק זיין באלויכטן מיט די שטראלן פון גליק און צופרידנהייט.

קינצק

מרים מאנדעלבוים

מזל-טוב און פיל גליק ווינטשן מיר צו די תנאים פון אונדזערע ליבע און איבערגיגעבענע חברות: רייזל גאלדמאן מיט ה' קערשבערג, שפרה רובין מיט ה' הארוויטש, שרה בוימלגרין מיט ה' פריידבריך און אויך רחל צוקער (פשיטיק) מיט ה' ראזנבוים

ראדאם

לערערן נעלבלום
בנות אגודת ישראל

להרבנית החשובה העדינה והמפורסמת גברת רובין תחי' לרגלי אירושי בתה היחידה שפרה'לה ברכות לבביות וברכת מזל-טוב

ראדאם

י. גלבלום

א הארציקן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער איבער-גיגעבענער בנות-חברה חוה לעווין (באדזאנאח) צו איר תנאים מיט ה' מיעכאווסקי (קאנין). בויט אייער צוקונפט אין גייסט פון תורה און טראדיציע

פירערן פאדעמבסקא

באדזאנאח

בנ"ת אגודת ישראל

א הארציקן און ברכהפולן מזל-טוב ווינטשן מיר אונדזער איבערגיגעבענער פירערן רייזל דים צו איר תנאים מיט ה' שמואל וואלהענדלער (קראקע). זאל דער אלמעכטיקער אייער נייעם לעבנס-וועג מיט הימליש גליק באשטראלן. צופרי-דנהייט און הארמאניע זאל אייך שטענדיק באגלייטן

קראקע

דיין גרופע „צדקה"

צו די תנאים פון אונדזערע ל. חברות פרל. רחל צוקער (פשיטיק) מיט ה' לייב ראזנבוים (ראדאם) און חוה וואקשאל (פשיטיק) מיט ה' יחיאל וואקשאל (יעדלינסק) ווינטשן מיר א הארציקן מזל-טוב. זאל אייער עתיד זיין גיבענטשט מיט שטענדיק גליק און הארמאניע.

בנות-חברות אין פשיטיק

Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.

BAJS JAKOW | ŁÓDŹ, Grudzien 1938 r. | zeszyt 152

Adres Redakcji: „BAJS JAKOW“ Łódź, Kilinskiego 44. Telefon: 109-77. P. K. O. 602.295.

ערשטע מוסטער
דערציאונגס-היים פאר תורה און יהדות

„תרביצא“
אטוואצק-שרודבארוב

צום נייען שול יאָר איז דערעפנט געוואָרן אין איינע פון די שענסטע ווילעס אין לופט קור-אָרט

אטוואצק - שרודבארוב

אין איינינעם פראכט בנין

דער ערשטער גישלאָסענער דערציאונגס-היים
פאר תורה און יהדות (צוזאמען מיט א האנדלס-גימנאז. קורס)

מיט א ערשטקלאסיקן אינטערנאט
פאר תלמידים פון מיטעלן שול עלטער פון 13 ביז 15 יאָר

— אונטער דער לייטונג פון —

הרב ר' שלום לעווין

עס ווערן נאך אנגינומען תלמידים אין א באגרעניצטע צאָל

אויפן פאַרלאַנג שיקן מיר אַרויס אויספירלעכע פּראָספּעקטן

אדרעס: Osiedle wychowawcze „TARBICO“
OTWOCK-SRODBOROW, Wierzbowa 1 tel. 55-53

באמערק.: עס ווערן אָנגענומען נאָר פולשטענדיג גיזונטע קינדער

אײנציקע יידישע רעליג. קינדער-סאנאטאריע

„יהודית“ א. ג.
אין דלוגאשאדלע

די גיזעלשאפט „יהודית“ מאַכט באַקאַנט, אז כ"ח תשרי (ד. 23-טן אקטאבער ה. י) איז גיעפנט גיוואָרן די אײנציקע יידיש-רעליגיעזע קינדער סאנאטאריע

„יהודית“ אין דלוגאשאַדלע

דאָס סאַנאַטאַריום גיפונט זיך אין אַן ערשטקלאסיקער קלימאַטישער וואַלד-געגנט, אין אַן איינינעם ספּעציעל צוגיפאסטן און מאָדערנעם בנין פאַרזעען מיט אַלע נויטיקע מעדיצינישע, דענטיסטישע און היגיענישע איינריכטונגען.

די קינדער גיפונין זיך אונטער דער שטענדיקער אויפזיכט פון ערשטקלאסיקע מעדיצינישע, היגיענישע און פעדאגאגישע קרעפטן.

עס ווערן אָנגינומען אָפּגישוואַכטע קינדער, אַנעמישע און רעקאנוואַלעסצענטן, יינגלעך און מיידלעך פון 6—18 יאָר, וואָס נייטיקן זיך אין רו, לופט און ערהאָלונג

אײנשרייבונגען קומען פאר טעגליך אין קאנצעלאַריע פון גיזעלש. „יהודית“ נאַלעווקי 37 וו. 14 טעל. 11-19-78 פון 10 – 2 נ"מ, וואו עס ווערן אויך ערטיילט אַלערליי אינפאָרמאַציעס.

פאר אונפאַרמעגליכע — הנחות

צו די תנאים פון חברה יוטא בוזין מיט ה' פרענקל (קאליש) און צו דער חתונה פון דער איבאלויגנס-מיטגלידערן, דער אקטיווער בנות' חברה פרל. **מרים הייבסדארף** מיט ה' אלי' **קאָט** ווינטשן מיר פיל גליק און צופרידנהייט.

קאושמינעק **בנות אגודת ישראל**

חיה ברוין און שוועסטערן קאט

א כוס פיל מיט ברכות און מזל-טוב וואונטשן פרעגן מיר אנטקיינן די פיאנערן פון בתיה-פאַרבאַנד לאנג-יעריקע פאַרזיצענדערן, אומדערמידלעכע שטאלצע קעמפערן פאר אונזער הייליקער אידישע פרל. **דינה קלאַשער** צו איר חתונה מיט ה' **יצחק גראוכער** (ווארשע). זאל השי"ת געבן אז אייער בונד זאל זיין א קשר של קיימא.

וואַרשע **בתי'-פאַרבאַנד**
די פירערשאַפט

דעם הארציקסטן דאנק דריקן מיר אויס אונזער גיוו. לערערן **שרה קלייבעס** פאר איר סעטיקייט און פרוכטבארער ארבייט אין דער ב"י-שול ווי אויך פאר אונדזער בנות-ארגאניזאציע.

בעריסלאַוו **בנות-אגודת-ישראל**

אהובתי **בתי' עפשטיין** לנשואיך את הרב מר **דוד בענדער** מנוי-יארק לך שלוחה ברכתי החמה והלבבית.

בריסק **ליפשא סולוביציק**

א הארציקן מזל-טוב ווינטש איך פרל **העגדל באַקאלאַוש** (שאַראדז) צו איר תנאים מיט ה' **יצחק מאיר שלאַמאָוויטש** (זעלגוו). אייער מזל זאל שיינין כשמש בצהרים.

זעלגוו **שפרה רבקה יאכלאייטש**

דעם טיפסטן מיטגיפיל דריקן מיר אויס די פאַמיליע **גאלדשטויב** צום פליצ'נקן און פריצייטיקן טויט פון זייער גיליבטער טאכטער **חנה ע"ה**. דעם איינציקן טרייסט זאָלט איר גיפינין אין די ווערטער: צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו כי הוא שופט צדק.

וואַרשע **בתי'-פאַרבאַנד**
בנ"ת-אגודת-ישראל
די פירערשאַפט

טיף דערשיטערט באַווײנען מיר דעם פלוצלונגין טויט פון ר' **מאיר הערש ציטרינאַווסקי** ע"ה און דריקן אויס דעם טיפסטן מיטגיפיל אונדזער ליבער איבערגעגעבענער פירערן, זיין טאכטער, **יוטקע ציטרינאַווסקא**. דעם איינציקן טרייסט זאל זי גיפינין אין די ווערטער: צדיק ה' בכל דרכיו וחסיד בכל מעשיו, כי הוא שופט צדק.

לאדזש **דיין גרופע „עולות“**

דאַנקזאַגונג

אַ גאַר האַרציקן יישר-כוח דריקן מיר אויס אונדזער ה. גיליבטע און פאַרדינסטפולע לערערן פרל. **ג. לויפער** (פשעמישל-קראָקע) פאַר דער לייטונג מיט דער אָרגאַניזירטער קאלאניע אין שטשילקי-טאפאלניץ. דער גלענצנדער דערפאלג מיט וועלכן ס-האט זיך אויסגיצייכנט אייער ביז-איצטיקע אַרבייט, זאל אויך באַגלייטן אייערע אַלע אונטערנעמונגין.

די מיטבאַטייליקטע אין דער קאלאניע
לאַנצוטער „בנות“-חברות

מאנאגראַפיע פון ערשטן קאצקער רבי זצ"ל

ס-איז דערשינין אַ ספר א. נ. „דער קאצקער רבי“, אדמו"ר ר' מנחם מענדל זצ"ל מאָרגנשטערן. זיין אָפּשטאַם, זיין לעבן, זיינע רביים און חברים, זיין שיכה אין תורה און חסידות, זיינע קינדער און קינדס-קינדער פון פ. ז. גליקסמאַן, לאדזש זאוואדזקא 16אַ.

דער פרייז 2 זל. פּאָרטאָ 25 גראָשן.

אין אַדמ. פון בית-יעקב-זשורנאַל איז צו באַקומען דאָס אינטערעסאַנטע וואָגיקע ווערק:

„יידישקייט און וועלטישקייט“
פון טאלאַנטירטן שריפטשטעלער
י. ל. גערשט

מיט אַ הקדמה פון ר' יעקב ראזנהיים

דאָס בוך איז אַ זאַמלונג פון טיפזיניקע עסייען איבער פּראָבלעמען פון סאָציאָלאָגיע, געשיכטע, קונסט, פילאָזאָפיע וכדומה. באַהאַנדלט אין ליכט פון אָריגינעלן יהדות-גייסט.

דער פרייז פון בוך שוין מיט פּאָרטאָ נאָר 1.50 זל. געלט פאָריאַוס.

מיט באַשטעלונגין זיך צו ווענדן:
Adm. Bajs Jakow konto rozrachunkowe 15 Łódź, Kilińskiego 44.

אַרבייטס-פאַרמיטלונגס-ביוראָ
ביי בנות אגודת ישראל
אין וואַרשע

ס איז גיעפנט גיוואָרן די אַרבייטס-פאַרמיטלונגס-ביוראָ ביי בנות-אגודת-ישראל אין וואַרשע. זי נעמט אַרום פאַרזאָרגן אַלע גיביטן פון אַרבייט, פאַרשידינע פאַכן ווי אויך בוכהאַלטעריע קאָנדוציע, קאָרעפּעטיציעס א.א.וו.

נאך אינפאָרמאַציעס וועגן אַרבייט קענין זיך אויך ווענדן פראָווינצער בנות-חברות ביילייגנדיק אַ פּאָסט-מאַרקע.

די ביוראָ איז טעטיק יעדן אָוונט פון 7—10 אויף פל. גזשיבאָווסקי 7 אין לאָקאַל פון דער בית-יעקב-שול.

אַדרעס פאַר קאָרעספּאָנדענץ:

Szkoła Bajs Jakow Warszawa
Pl. Grzybowski 7 dla „Bnos“.

גענעצט ביי מ. ליבעסקינד, לאדזש שרודמיעסקע 31

Red. odp. Łuzer Gerzon Frydenzon Nakł. Centr. (B. A. I.) Agudan Isroel w Polsce.

Druk. J. Djament Łódź, Kilińskiego 63. Tel 188-76.